

Dette værk er downloadet fra **Danskernes Historie Online**

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennytte forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift

til

De offentlige Examiner

i

Metropolitanskolen

i Juni og Juli 1857.

-
1. Geognostiske Skizzer fra Møen af Cand. mag., Adjunct C. Fogh.
  2. Skoleetterretninger af Rector, Prof. B. Borgen.
-

Kjøbenhavn.

Trykt hos Universitetsbogtrykker J. H. Schultz.

De efterfølgende Skizzer udgjøre det væsentlige Indhold af en Afhandling, som Universitetet tilkjendte sin Medaille i Året 1850. Dog er den første af dem, Nutiden, underkastet en omhyggelig Revision, ved hvilken Hr. Prof. Kall-Nasmussen har ydet mig sin værdifulde Bistand, og adskillige theoretiske Betragninger over Russlesteensdannelsen, som jeg nu maa ansee for umodne, ere udeladte. I Året 1851 udkom Puggaards store Værk over Møen, hvorved Meget af hvad der her er fremstillet har tabt Nyhedens Interesse; men da jeg i væsentlige Punkter afgiver fra den nævnte Forfatter, og min Afhandling dog endnu bestandig indeholder adskillige nye Bidrag til denne Des Geognosi, har jeg troet at burde modtage det Tilbud, som Skolens Rector har gjort mig om dens Optagelse i dette Års Program.

C. Fogh.

Geognostiske Skizzer

fra Møen.

Af

C. Vogh,

Cand. mag., Adjunct.

N u t i d e n .

Ifolge et gammelt Sagn, siger Paludan¹⁾ i sin Møens Beskrivelse, skal Møen i det 12te Aarhundrede have bestaaet af syv Øer; men han angiver ikke, om dette blot er et Sagn, der gaaer i Folkemunde der paa Øen, eller et historisk Sagn, som han har fundet hos en eller anden gammel Forfatter. Jeg finder det naturligt, at en saadan Tro kan opstaae paa en Ø, hvor saa mange af de Mosedrag, der gjennemskjære den, naae Havet, især naar man betraafer, hvor skarpt et Øie den menige Mand har for Ligheder i Naturen og med hvor stor Lyft han griber det Usædvanlige fremfor det Almindelige. Sagn om en Forening mellem nu adskilte Lande, som mellem Møen og Falster eller mellem Møen og Sjælland eller Rygen, eller om en tidligere Adskillelse mellem hvad der nu danner Øet, eller om store ødelæggende Vandfloder, ere han ligesaa velkomne som Sagn om Tetter og Bussemænd og opbevares troligen fra Slegt til Slegt. Endnu naturligere finder jeg det, at denne Tro er blevet til Overbevisning blandt Beboerne, naar den udtales i en Bog, der er saa udbredt paa Møen som den omtalte. Da det tillige er bekjendt, at Paludan gjorde sig megen Umage for rundtom paa Øen at samle mundtlige Meddelelser til sin Beskrivelse, hvorved han ofte

¹⁾ Møen, beskrevet af Paludan. I. 50.

forsynedes med upaalidelige Historier, kunde jeg ikke tillægge denne hans Beværfning stor Bethydning, ligesaalidet som den Omstændighed, at hver Mand, jeg traf i Moserne, baade kunde fortælle mig Sagnet og vise, hvor Havet for havde gaaet.

For nu at komme til nogenlunde Sikkerhed i dette interessante Punkt, havde jeg da baade at undersøge, hvorvidt overhovedet Høideforholdene og Jordlagenes Beskaffenhed til-lode en saadan Menings Undtagelse, og tillige ved Eftergravninger i Moserne selv at hente Beviser for eller imod den Mening, at Havet tidligere har indtaget deres Plads, samt endelig at lade de historiske Bidnesbyrd tale. Om hin Suddeling i 7 Øer har jeg imidlertid Intet funnet finde hos alle de Forfattere, der have beskrevet Møen, undtagen netop hos Paludan; derimod taler Sandvig¹⁾ om tre Øer, og næsten alle Forfattere angive, at Den for har været deelt i to Dele ved et Sund, der gik fra den nordlige Strand til den sydlige gjennem Somose, Borre Mose med Borre So, Nyborre Mose og Budsemærk Mose forbi Landsbyen Borre, der nu ligger midt inde i Landet, og jeg vil dersor først meddele de Resultater, jeg er kommen til med Hensyn til denne Forandring i Forholdet mellem Hav og Land, før jeg berører mine Undersogelser af de andre Moser.

Borreby ligger paa en lille Holm af Nullesteensleer eller sand midt i den Eng, der er en umiddelbar Forlængelse mod Syd af Borre Mose; den er en ringe Landsby uden Selv-eiergaarde, og dens forfaldne Huse bære intet Spor af, at den før har set sjællandske Dage.

Og dog er dette saa. Den var i Middelalderen en Kjøbstad, der havde sit eget Byvaaben med Overskrift: S. Civitatis Boroe og Privilegier, der blevne fornrydede og udvidede af

¹⁾ Omstændelig og tilsladelig Beskrivelse af Den Møen af Sandvig 1776. S. 7.

Christian den Forste¹⁾, Kong Hans og Christian den Anden²⁾. I Christian den Tredies og Frederik den Andens Tid har Borre imidlertid sikkert allerede ophørt med at være Kjøbstad. Jacobsen³⁾ nævner den ikke i sin Liste over Kjøbstæderne i disse Kongers Tid; heller ikke findes den opført i den Fortegnelse over Kjøbstæderne i Danmark i Året 1580, der er meddeelt i Danske Magazin, Tom. VI. 224. Bel findes i Moens Herredsbog, 1729, den bemærkning: „Borre har fordum haft Kjøbstæds Privilegier, givet af Kong Friederich III 1648“, men dette grunder sig maaßke kun paa⁴⁾, at Beboerne havde ansøgt derom, eller i det Høiestede paa, at de havde erholdt enkelte Rettigheder eller Friheder i Lighed med Kjøbstæder, for at bøde paa deres tiltagende Forarmelse. Derved stede det, at Byer ikke sjeldent i ældre Fortegnelser blevne henregnedes til Kjøbstæderne uden i Virkelighed at være det. Saaledes anfører Jacobsen⁵⁾, hvorledes Gilleleje og Brondehøfve paa Møn ere opførte som Kjøbstæder paa en Liste af Marts 1564, uagtet de vistnok aldrig have været Kjøbstæder.

Dens oprindelige Navn har været Østerborg, Østerburgh eller Øster-Borre⁶⁾, hvilket sees af Christian den Forstes aabne Brev af 1460, hvori han falder Beboerne „vore elskelige Borgere og Menighed af Østerburgh paa Møn“, og af en An-søgning fra Byens Indvaanere til Frederik den Tredie, hvori de benævne sig: „de fattige Borgere af Østenborg“, ligesom

¹⁾ See Paludan II. 304. Chr. I. aabne Brev 1460.

²⁾ *Wiburgii descriptio Monæ 1679.* Thottiske Manuscriptsamling paa det kgl. Bibliothek. Nr. 1418. 4to.

³⁾ Historisk Tidsskrift 5te Bind, S. 6.

⁴⁾ See Anhang til denne Aahndling, 2, hvor Presten Bredal beretter, at han har fundet dette Ansøgningsdokument i Kirkens Sakristi.

⁵⁾ Hist. Tidsskr. 5te B. S. 4. Ann.

⁶⁾ Navnene skrives dengang meget forskjelligt.

der ogsaa i Herredsbogen¹⁾ findes følgende Bemærkning: „Der er seet af mig, I. Hulbech i Borre Præstegaard en Kaaberpenge saa stor som en Sletdlr Med denne Paaskrift: Civitatis Öster Borre omkring en Kirche midt udi.“ Seg antog først, at dette Navn skrev sig fra, at Byen for havde bestaaet af to Dele: Østerborg og maaßke Vesterborg; det sidste Navn forekommer imidlertid ikke i Historien, men derimod Indeby eller Jodeby, et Navn, der gaaer igjen næsten i alle Beskrivelser af Møen og af Paludan antages at hidrore fra en uheldig Lydning af en gammel Indskrift paa en Steen i Borre. I Herredsbogen²⁾ findes nemlig følgende Bemærkning om denne By: „Dens Nasn siges at være St. Judæ altar og det af et skrift udhugen i Kridtsteen paa samme Boroe Kirche Sacristiis Østre Side, da der har været een Monk til samme Kirche ved Nasn Andreas Röd: „Ordene, som findes paa steenen, ere disse: Anno Dei MDXIII Diis: Andreas Röd natus in Boroe Minister Altaris Judæ.“ — Paludan³⁾ og Kirchheimer, davorende Præst i Borre, anstillede en noiagtig Undersogelse af denne Steen og troede da at finde, at der stod: „Minister civitatis jude,” hvilket sidste Ord de vilde have forklaret som en Forkertelse af ejusdem, hvorved altsaa hønt Navn skulde falde bort. Saaledes kan ejusdem imidlertid ikke skrives, og den hele Forklaring bør ansees for mishylket, thi Inde-Byen eksisterede virkelig, og Navnet behovede ikke paa saa sindrig en Maade at bortforklaries. Bendtsen kalder Byen Tetteby, hvilket idetmindste er smukkere. Maaßke den berygtede Jode fra Upsala, en Sorover, der havde sit Tilhold paa Møen, har denne

¹⁾ Møens Herredsbog 105.

²⁾ Sammesteds 115.

³⁾ Paludan I. 447.

Bye at tafke for sit forandrede Navn, thi i Neglen kaldes han Setten fra Upsala.

Denne Deel af Byen, Sudæbyen, laa, hvor nu Norre- og Sønder-Vestud ligge¹⁾, altsaa paa den anden Side af den Mose, der nu omgiver Borre, og der stod tidligere baade Kirken²⁾, Præstegaarden³⁾, hvis Torder endnu ligge i Vestuds Marker, og maaskee ogsaa Klosteret⁴⁾, efter hvilket nogle Marker endnu bære Navn. Kirken skal være blevet ødelagt i den lybske Feide, men gjenopbyggedes i en meget anseelig Skifte mellem Aarene 1510 og 1520 af Lybekkerne, der blevet tvungne dertil⁵⁾. Dog findes Intet om dette Sidste i nogen Fredslutning. Paludan⁶⁾ anfører Holberg og Bredal som Autoriteter, men de have aldeles Intet derom. Den eneste paalidelige Beretning om denne Krig er den, der findes hos Jahn⁷⁾. Opbygget blev den imidlertid paa det Sted, hvor den nu staar, og sandsynligvis blev Præstegaarden flyttet med det samme, og man brugte Stenen fra den nedbrændte Sudæby til at opfore de nye Bygninger i Østerborg⁸⁾. Fra den Tid forsvandt Navnet Sudæby, og det gamle Navn Vestud optoges atten⁹⁾.

¹⁾ Danske Atlas Tom. VI. 435: „Bebsted Bye, som da kaldtes Judæ-Bye.“

²⁾ Møens Herredsbog. Borre.

³⁾ D. Atlas l. c.

⁴⁾ D. Atlas l. c. „Der skal ogsaa i Borre have været et Kloster.“

⁵⁾ D. Atlas Tom. VI. 434—35.

⁶⁾ Paludan I. 282.

⁷⁾ Jahn: Danmarks politisk-militære Historie under Unionstiderne S. 441—42.

⁸⁾ Sandvig S. 41.

⁹⁾ Navnet Vestud forekommer allerede i de rossiske Bispegers Fordebog fra omtr. 1370. (Script. rer. dan. Tom. VII. 105. „In parochia Østerburgh“, In villa Nörre Westhud“) ogsaa „Wæsthth“ 1420. (Danske Mag. 5te B. 297), og er altsaa maaskee kun en kort Tid blevet ombyttet med Navnet Sudæ-By.

Navnet „Borg“ var ogsaa almindeligt og bruges saaledes i et gammelt Skjøde fra 1621, som findes aftrykt hos Paludan,¹⁾ medens Byen derimod i Herredsbogen af Præsterne næsten altid kaldes „Boro“, ligesom hos Viborg²⁾ og paa det fornævnte Baaben.

Men Borre var foruden at være en Kjøbstad tillige en Søstad. I Holbergs Geographi³⁾ siges om Byen, „at den i forдум „Tid har været en nærsom Kjøbstad og havt af Kong Christian den Förste Kjøbstæds Privilegier, hvortil har været paa „den Tid ssion Seilads; thi paa begge Sider udenfor Byen „er en Mose, som i forrige Tider har været en aaben Strand „og Udseling til Havet; men da Havet, som tilforn adskilte „Magleby Sogn fra Borre, blev efterhaanden tilstoppet der, „hvori nu er Eng, saa gik baade Sofarten og Handelen her „gausfe under. Denne Havets Omkiftelse til tort Land „omkiftede Kjøbstaden Borre til en Bondebje“ re.; og Viborg udtales sig⁴⁾ paa følgende Maade om denne Forandring i Byens Tilstand: „Boroe, quæ sic dicitur, quia „tota olim insula fuit. Nam mare illud, quod medium „Monam interfluebat, istam etiam Civitatem circumcinxit, „eamque Insulam effecit. Hoc nulli esse dubium potest, „nisi qui situm et habitum loci non perspexerit. Manifeste enim adhuc apparent circa universam hanc urbem „veteris maris vestigia. Tum et pali quoque aliquot „reperti sunt, ferreos circellois infixos habentes, quorum „usus erat, ut naves illis alligatae, ne aquis abreperentur, „retineri possent.“

Man har ogsaa senere i Aaret 1720 fundet Ærøle ned-

¹⁾ Paludan I. 390.

²⁾ Viburg Cap. X,

³⁾ Holbergs Geographi T. V. 221.

⁴⁾ Viburg Cap. X.

rammede i Præstegaardens Have¹⁾, og Bredal tilfoier, at dette nof som viser, at der har været fuldkommen Seilads til Byen, ligesom man endnu kan sejonne, at Borre By har været adskilt fra Magleby Sogn, ja maaske ganske omflydt af Havet, hvilket har givet mange Anledning til at kalde Byen Boro. Endnu i Aaret 1697 strakte Borre Sø sig et Stykke Sonden for Alebek og Nyborre og var $\frac{1}{2}$ Mil lang og 200 Fyavne bred²⁾, og i en endnu fjerne Tid har den vist ogsaa adskilt Borre By fra det vestlige Møn; men Byen maa vel i sine Belmagts Dage have staet i Forbindelse med Landet paa begge Sider ved Broer, thi i Vestud laa jo, som vi have seet, endeel af Byen; der var dens Losseplads³⁾, da den havde baade Handling og Seilads, som det hedder i Holbergs Geographi⁴⁾, og paa den modsatte Side, hvor nu Nyborre ligger, stod Slottet eller Ladegaarden, som endnu i Aaret 1685 var en Kongsgaard, men blev omdannet til en Hestestald, da Garden kom derover, og senere, da Den befriedes for denne Laudeplage, nedrevet og udstykket til 7 Gaarde⁵⁾. I den lybske Krig, i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, var der idet mindste en saadan Forbindelse, thi da Lybekkerne vare slagne tilbage og flygtede fra Stege, forfulgte Stegenserne dem, indhentede dem ved Hoiby (Nyborre) og sloge dem ved det Sted, som derefter kaldtes Mandshoie⁶⁾.

¹⁾ Bredals Beretning 3, i Tillæg.

Danske Atlas Tom. VI 435 „og sees endnu Rudera af Bolværket.“

²⁾ Møns Lands og Den Bogs Fordebog i Rentekammer-Archivet. (Pal. 2. 35).

³⁾ Danske Atlas Tom. VI. 433.

⁴⁾ Holbergs Geographi Tom. V. 222.

⁵⁾ Paludan I. 296. Sandvig 40—41.

⁶⁾ Viburg Cap. X. Danske Atlas Tom. VI. 435: et Sted ved Nyborre, hvor de Lybske 1510 blevne slagne, og der paa Marken begravne.

Der er endnu et Par Spørgsmål af Interesse at søge besvarede, nemlig: Paa hvad Maade var Borre i Forbindelse med Havet? Var Borre Mose et Sund, der gik lige igennem Landet eller var den en Bugt, der stak sig ind fra Nord eller fra Syd? og endelig: Naar omtrent ophorte denne Forbindelse med Havet? Vi ville søge Oplysning herom ved at tage Mosen selv og dens Grændse mod Havet noget nærmere i Dieshy.

Mod Nord er Borre Mose i sin hele Brede skilt fra Havet ved en Havstok, under hvilken Rullesteensleeret intetsteds træder frem ikke engang i den Indskæring lige ned til Havets Niveau, hvorigjennem Borre Soes Vand har sit Udløb til Havet. Strauden udenfor denne Havstok er ogsaa væsentlig forskellig fra den udenfor Nordfelds og Liselunds Leerskæntrer; den bestaaer heelt ud til Dybet af Sand og Småsteen uden nogen storre Blok, saa at Nordfelds Eier her lader trække Vold med Heste, medens den paa sidstnævnte Steder er saa opfyldt med store Steenblokke, at ingen Hest kan komme frem. Mod Syd er Mosen derimod begrændset af en smal Vold af Rullesteensleer, der som et Baand forener Kysterne paa begge Sider og tildeels er bedækket med Rullesteen og Sand, men afbrudt der, hvor Budsemærke So udmunder.

Det bliver heraf sandshusligt, at den nuværende Mose i tidligere Tider har været aaben i sin hele Brede mod Nord, medens den mod Syd kun har haft et smallere Udløb gennem den nylig omtalte Vold; men naar jeg ikke destominstre antager, at Udlæsningen i den Tid, hvorom vi her nærmest handle, har været i Syd, og at Nordkysten dengang hovedsageligen har haft det samme Udlæsende, som nutildags, saa er denne min Menig grundet paa følgende Betragtninger.

Tegner man nemlig en Profil af denne Indskæring fra Nordkysten af Den til Sydkysten, seer man strax, hvilken Mæg-

tighed den nordlige Havstok har i Sammenligning med den sydlige, Rullesteensleervolden iberegnet. Den strækker sig med en Brede af over 1000 ALEN tvers over hele Møsen, naer i den nordlige mod HAVET vendte Deel en Hoide af omtrent 10', medens den bliver lavere og lavere mod Syd og til sidst forsvinder under Borre Soes Niveau. Her bestaaer den kun af Sand, i den højere liggende Deel tiltage Stenene derimod i Mængde mod Kysten, og man intager her en Afleiring i parallele Bolger, der lobe VNV—ØSD i en skraa Retning mod Kysten. Omtrent i en Afstand af 800—1000 ALEN fra denne har jeg paa fire forskjellige Steder fundet en stor Mængde Strandmuslinger i Sandet af Arterne Cardium edule og Tellina ballica, store velvedlige holdte Exemplarer uden Spor af Slid, de fleste endogsaa med begge Skaller, da jeg tog dem op. Jeg antager for afgjort, at de maae have levet paa det Sted, hvor de ere fundne, men da de findes tvers over hele Møsen og maaske endogsaa henved en Fod over dagligt Vand ved Kysten, forekommer det mig naturligst at tænke sig, at Sydsiden af den store Havstok dengang dannede en Strand, hvor Saltvandsmuslinger levede og opnaaede en betydelig Størrelse, eller med andre Ord, at HAVET maa have staet ind i Borre Mose, dengang Kystvolden mod Nord allerede var dannet. Men ogsaa den store Mægtighed af denne Havstok i Sammenligning med den sydlige, der baade er lavere og strax forsvinder under Budsemark Mose, gjor det saare lidet sandsynligt, at denne uhyre Steen- og Sandmasse skulde være assat i en Periode, der ligger vor Tid saa nær, som den omhandlede. I Ansgningen fra Borre Byes Borgere til Frederik den Tredie 1648¹⁾ hedder det, at „Handelen tog megtig av, efterdi Indlobet var saa tilstoppet, at hvor for

¹⁾ Bredals Beretning 2.

kunde gaae store Skibe, kunde da kun gaae Skude og store Baade", og dog har Viborg, der skrev 1679 og boede paa Møen, ikke et Ord om en saadan Afleiring af Steenmasser paa Nordkysten, uagtet den maatte være foregaaet netop i hans Tid, thi af Ansgningens seer man, at Indlobet endnu i 1648 var seilbart for Skuder og store Baade.

Man vil her maa skee indvende, at Steenvolden godt kunde eksistere og Strandmuslinger leve paa dens sydlige Side, medens der dog samtidig var et Udløb gjennem den, ligesom endnu den Dag i Dag er Tilfældet, men her maa man vel bemærke, at dette Udløb maa holdes aabent af Eieren af Somose og Borre Sø, hvis ikke alle Engene skulle staae under Vand det Halve af Aaret, thi det tilstoppes hvert Efteraar af de stærke Nordoststorme, og man kan til enhver anden Tid end netop om Føraaret, naar Sneen toer og Vandet med Hestighed styrter ud, med Lethed baade gaae og kjøre over det. Overhovedet anseer jeg enhver Udløsing gjennem en saa løs Masse som en Havstok for en reen Unnighed, især naar den forlænger sig langt ud i Havet med en løs Sandbund, for den naaer Dybet. Den første Nordoststorm vil tilintetgjøre den aldeles, og man indseer virkelig ikke, hvorfor dette da ikke var skeet længe for den Tid, da Borre virkelig blev affaaret fra Havet.

Der er derimod Sandsynlighed for, at et Udløb kan have holdt sig i lang Tid paa den sydlige Side, netop fordi det var udskaaret gjennem den foromtalte Leerskrænt, og altsaa havde faste Vægge, der modstode Bolgerne langt bedre end de løse Strandsteen. Da det var smalt, har Stromsætningen tillige været stærk og derved forhindret Afleiringen af Sand. Tillige findes der ikke i Hjelmsbuugt saa stadig lav Strand som paa Nordsiden, ja paa nogle Steder kan man endog seile tæt ind under Land, som f. Ex. ved Oddermosehusene, hvor

der er 6—7 Fod Vand, og denne under Mandemark, hvor der tidligere laa et Fiskerleie, som Lybekkerne seilede paa. Paa Resens Kort over Møen¹⁾ er der ogsaa aflat dybt Vand ind til Udlobet af Budsemarke Sø.

Tilstopningen af det seilbare Dyb har nu deels haft sin Grund i, at det indgaaende Hævand førte en stor Mængde Sand med sig, som det lod falde i den brede Bugt, deles i at Sandet fra Kysterne rundt omkring skyldedes ud, især der hvor de to store Rullesteenssandpartier ved Budsemark og Raabymagle nærmre sig sterk til hinanden og indkne Mosedraget bethydeligt. At Bugten forovrigt har været dyb, kan man see deraf, at man efter Godsforvalterens Meddelelse paa Nordfeld paa sine Steder ikke kan naae Bund i Borre Sø med to sammenbundne 8 Alens Lægter.

De Forandringer, der i den historiske Tid ere foregaaede med Ulfshale Løb, frembyde en interessant Analogi med denne det gamle Borre Løbs Omdannelse til et Engdrag og bestyrke den her fremstillede Forklaring. Tidligere benyttedes dette Løb meget; Sandvig beretter, at de største Skibe kunde seile gennem det, og den midterste Deel er endnu saa dyb, at Linieskibe ville kunne flyde der, men begge Indgangene, især dog den nordlige, der kun har nogle saa Fod Vand, ere saa sterk tilsandede, at Seiladsen nu altid gaaer Vest om Ulfshale gennem Bogestrommen.

Paludan udtrykker sig noget ubestemt saaledes²⁾: „Borre Sø og Engdrag, hvilket forдум seilbart fra den nordre Strand til den gamle Kjøbstad Borre, rimeligvis i Syd har haft sit Udlob ved Bujinge Sø og Raabymagle Mose“ — og et andet Sted³⁾: „ved Mandemarke Strand, der hvor Indlobet var

¹⁾ Resenii Atlas danicus.

²⁾ Paludan II. 28.

³⁾ Paludan I. 213.

til Borre og Stege", saa at man neppe heraf skal faae at vide, hvad Forfatterens Mening er om dette Punkt, skjondt den synes at stemme med den, jeg her har sogt at gjøre gjeldende.

Jeg troer da som Resultat af disse Undersogelser at kunne sige, at Borre Mose vel engang i sin Tid kan have været et Sund, der adskilte Møen i twende Dele, men at det nordlige Udlob allerede forlængst var lufket, da Borre var en Søstad; at Udseilingen var i Syd gjennem Budsemark Mose, og at dette Udlob efterhaanden blev tilstoppet eller Bugten tilsandet, saa at i Aaret 1648 kun Skuder og store Baade kunde gaae igjennem der, hvor for store Skibe kunde seile. Ifolge Paludan¹⁾ seiledede Lybekkerne den 30te Mai 1510 ind til Norre Vestud gjennem Borre Lob og afbrændte Byen, men denne bemærkning har jeg desværre ikke fundet hos nogen af de danske eller huseatsiske Kronikefravere, som ere komne mig for Dje, hvilket jeg saa meget mere maa beklage, som det ellers vilde vise, at Byen endnu i Begyndelsen af den nyere Tid var fuldkommen tilgængelig for hele Krigsslaader.

Maaßke lod sig med dette Farvands Tilstopning en Begebenhed bringe i Forbindelse, som er foregaaet i det 17de Aarhundrede paa den sydostlige Side af Møen, netop i Nørheden af det her omhandlede Udlob. Der laa nemlig tidligere neden for Mandemark et Fiskerleie ved Stranden, der paa een eneste Nat aldeles forsvandt, hvorom Herredsbogen indeholder følgende interessante, skjondt desværre altfor korte Meddelelse af daværende Sognepræst i Magleby, Hetting, der blev Præst 1685²⁾:

„Decimantium Formindskelse udi Sognet er skeet: At „A. 1625 den 1ste Februar om Matten for Kyndelmissen „Dag blef een ganske Bye kaldet Brhndshoye, som laae „ved Strandbredden med folch og Hnusze af Hafvet bortfylt,

¹⁾ Paludan I. 281.

²⁾ Møens Herredsbog, Magleby Sogn 95.

„da det ved Vandflood gich højt op paa Landet. Hvilchen
 „By icke siden er bleven bhgt, var och icke Sædeland til dend
 „By, men der var een Ladested for de Lybske og Huiszene af
 „Kibsteds Bygning, og nogle nærede sig af Fiskerier och deraf
 „gafve till Præsten, da fiskeri i de Tider var meget god for
 „Landet.

At dette saaledes er rigtig indgivet testerer ihige Sogne-
 „Præst for Magleby Menighed Hans Svendson Setting¹⁾".

Vi see heraf, at dette Fiskerleie ikke var saa ubetydeligt; det udgjorde en heel By, siger Paludan, som i Christian den Andens Tid havde en Adelsmand af de Povisfer til Told-der²⁾, og endnu i Året 1550 maatte Kjøbmandsstikene, som handlede paa Den, klarere der. I Danse Atlas³⁾ kaldes Byen Brondby, og der siges at den bestod af 8 Fiskerhuse og et lidet Toldsted, som blevne odelagte ved en Vandflos 1633, hvorved kun 6 Mennesker reddedes; men at dens virkelige Navn var Brondehoie sees af Christian den Tredies Stadfestelse paa Anders Bildes moenske Lehnsvbrev 1541⁴⁾, hvori det hedder: „Och schall hannd holle Øss oc wort dagliige Folk mett
 „Stege Bye wti two netter, nar wor Weye faller ther fram,
 „oc skücke wor toldner oc salter paa Brondehoffue frij Wu-
 „derholing mett madtt, oell oc Hestefoder oc lade frede oc
 „weedt magtt holle toldboden ther samnestedys epther gammell
 „sedwonne; o. s. v."

Ogsaa det i Herredsbogen auforte Aarstal auiseer jeg for det rigtige, deels fordi Datoen er tilfojet, og deels fordi Beretningen er skrevet af en Mand paa Stedet selv, 70 Aar for Danse Atlas udkom og ikke meget over 50 Aar efter at

¹⁾ Beretningen er fra 1699.

²⁾ Paludan I. 214. Dette var i Christian den Tredies Tid.

³⁾ Danse Atlas Tom. VI. 433.

⁴⁾ Nye Danse Magazin Tom. I. 27.

Byen var bleven odelagt. Jeg antog først, at Byen havde ligget ved Udlobet af Budsemark Sø og været en Ladeplads for Borre, da denne var en Kjøbstad, hvortil jeg forledeedes ved Paludans Bemærkning, at den laa „ved Mandemarke Strand, der hvor Indlobet var til Borre og Stege“¹⁾, men efter gamle Folks Sigende laa den længere Øst paa under Mandemarke By, hvilket ogsaa stemmer bedre med Udtrykket „ved Mandemarke Strand“, saavel som med Beliggenheden af Bryndhoischanh paa Resens Kort over Møn. Det er ogsaa rimeligt, at den mere har været beregnet paa det vigtige Fiskeri, som i Middelalderen dreves af Lybekkerne omkring Møn, end paa Handelen paa Borre, der dog næppe nogensinde kan have været af nogen overordentlig Vigtighed.

Hvad den Maade angaaer, hvorpaa denne By gik til Grunde, da ansører Paludan, at den var bygget paa de saakaldte Sprye eller skjulte Kilder, og han troer, at dens Ødelæggelse tildeels er bevirket derved, men skjondt der bryder endeaal smaa Kilder frem paa den sydlige Skraaning af Kongsbjerg, ere disse dog altfor ubetydelige til at der kan være Tale om, at de skulle have kunnet bevirke en heel Byes Undergang, og under alle Omstændigheder bryde de ikke frem ved Strandbredden, hvor dog Byen maa have ligget, siden den var et Fiskerleie og et Toldsted for Lybekkerne. Men det ikke er sandhuligere, at den har været bygget paa Nullesteensscrenten mellem Havet og Mosen, der ligger 4'—5' over Havet og nu tildeels er forvandlet til Ågerland, men daengang kan have været en Sø eller et Rør, og at Stormfloden, der jo efter Beretningen gik langt op i Landet, har styrket sig over den c. 10' høje Skrent og kastet hele Byen ind i Mosen, hvor gamle Folk der i Egnen sige, at den nu ligger?

¹⁾ Paludan I. 213.

Maaſkee ogsaa Byen tillige har været bygget ud paa den fastere Deel af Mosen, og at Vandet ved den voldsomme Sogang er brudt ind gjennem Mosen's Udløb, der nu kun er et Par Fod over Havet, og har undergravet Byen, og saaledes bevirket dens Sammenstyrting.

Jeg har nu tenkt mig, at den Vandflod, der omtales her, kan have bidraget meget til den Tilslopning af Borre Udløb, som netop nu var i fuld Gang, men jeg har intet Andre at støtte denne Formodning paa.

Vi gaae nu over til korteligen at omtale de andre Mosedrag, gjennem hvilke efter Paludan Havet i sin Tid skal have gaaet.

Dersom Budsemark Mose i tidligere Tider har været sejlbart Vand, maa ogsaa Raabymagle og Raabylille Mose have staet i Forbindelse med Havet, thi de ere en umiddelbar Fortsettelse af den, ja have maaſkee endog haft et eget Udløb lige ned for Raabylille, der hvor nu Slusen er anbragt og hvor Skillevæggen mellem Mosen og Havet bestaaer af Strandsteen, medens den paa den ovriga Streækning dannes af den fornævnte Leerskrænt. Mosen's Høide over Havet stiger indtil 3'. Længere mod Nord, hvor de store Rullesteenssandpartier tildeels danne Volde, der lobe paalangs gjennem Mosen, er det vanskeligere at forfolge den, da den knibes saa stærkt ind mellem disse Bakker, at den nogle Steder kun har en Bredde af en Snees Allen, men ikke destominindre er der dog en tydelig Forbindelse mellem det sydlige Moseparti og den Dal, hvormed Moret forlænger sig mod Øst forbi Landsled Molle. Høiden over Havet er paa dette Stroq større end i den sydlige Mose, ved Kjeldby Høie 5', ved Landsled 8', mellem de første Sandbanker 5', dernæst 10' ja indtil 12', hvorpaa Høiden atter aftager ned mod Raaby Mose, hvor den er 2'—3' og derunder.

Paa de høieste Steder i Mosen er Torven af storst
Mægtighed (10—12 Spademaal), hvorunder da ofte findes
Sand, der dog mere seer ud som Rullesteenssand fra de nærliggende Bakker end som Strand sand; intetsteds har jeg fundet
Saltvandsmuslinger, uagtet jeg har gjort mig megen Ullage
derfor og undersøgt Bunden paa en Snees forskjellige Steder,
men derfor kan Havet gjerne have gaaet derigennem. Paa
mange Steder finder man Lag af Strandsteen i Torven, suart
nær Overfladen, suart et Par Hød under den, hvilket jeg
troede at kunne bringe i Forbindelse med den Vandflos, der
odelagde Brondehoie, idet jeg antog, at Søen havde fort Steen
og Sand ind over Mosen, men dette var ikke rigtigt. Mosen
er nemlig sonderstykke i en stor Mængde Småalodder, hvortil
talrige Veie føre ud, der for dog at være nogenlunde fremkommeelige bedækkes med Strandsteen, som Eierne hente nede
ved Kysten. Deels ved egen Thugde, deels ved Kjorselen,
deels vel ogsaa ved Mosenes Opvæxt synke disse Steen efterhaanden
dybere og dybere ned; Beien forlades, og naar man senere
skjører Torv paa dette Sted, træffer man Stenene nede i
Torven, men dog naturligvis ikke i meget udstrakte Lag.

Skjondt saaledes Undersøgelserne i Mosen Intet have
bevist med Hemsyn til en mulig Gjennemseiling fra den sydlige
Strand til Moret, saa er jeg dog ikke utilboelig til at
antage, at en saadan virkelig i den historiske Tid har været
til, og det især paa Grund af den Beliggenhed, som den gamle
Fæstning Gammelborg har. Denne vilde nemlig være aldeles
uden Betydning, hvis Forholdene dengang vare saaledes, som
de nu ere, og det er neppe antageligt, at man har anlagt en
Borg med Kampesteensmure¹⁾, med Volde og Grav: paa et
Sted, hvor den i hine frigreske Tider ingen Nutte kunde gjøre.

• 1) Paludan I. 180—181.

Derimod var deus Beliggenhed udmærket, naar der var Gjennemseiling gjennem Moret, netop paa et af de høieste Punkter¹⁾ hvorfra man kunde oversee Indløbene fra begge Sider, og umiddelbart ved Sundet. Viborg er af samme Mening og udtrykker sig derom paa følgende Maade²⁾: „Et quantum mibi quidem videtur, est antiquus sinus Kielbyensis, in quo statio navium et egregius portus erat, ex his duobus locis, Hule Höi et Gammelborg defensus. Sed sinus hic nunc ne quidem rivus est. Verum totus est oppletus terrâ, seriturque nunc ibi et metitur, ubi integræ ante Classes steterant. Et miror, tam exiguo tempore potuisse sinum istum sic oecludi. Nam non sunt nisi centum et triginta sex anni, ex quo Christophorus Oldenburgensis suam illic classem habuit, uti reperio in quibusdam veteribus schedis.“ Det er dog neppe rimeligt, at han har haft sin Flaade liggende der, hvor der nu saaes og hostes, thi Gjennemseilingen var viist luffet og Gammelborgs Rolle forlængst udspillet paa den Tid, da Christian den Tredie regerede, men det har vel snarere været inde i Kjeldbysund (saaledes falder Sago Moret), thi det var i tidligere Tider en Havn og Landgangsplads for Krigsskibene. Saaledes havde Venderne i Sunde under Baldemar den Store at lobe ind i Kjeldbysund med deres Flaade, men blevе forhindrede ved Absalon's Aarvaagenhed³⁾. Efter Paludan skal der ogsaa for omtrent 150 År siden været fundet Levninger af et Skib ved Sneffebæk ligeoverfor Gammelborg, og selve dette Navn synes at vidne om, at Skibe for have kunnet seile op dertil. Efter en gammel Tiffers Udsagn i Svensmark tager Vandet størkst af i Moret, især i den østlige Deel, hvor den indgaaende

¹⁾ 40'.

²⁾ Viburg, Cap. 8.

³⁾ Sago. P. E. Müllers Udgave, 874.

Strom standses, saa at det i hans Levetid var paa sine Steder blevet 1—2 Fod lavere end for.

Endnu større Betydning vilde Gammelborg have haft, hvis der tillige var en Gjennemseiling fra Noret over Polle-rupmarken, Magle Mose og Gammelso Eng til Havet, men af en saadan findes der ikke Spor. Det laveste Sted mellem Magle Mose og Landsled er mellem 15 og 20 Fod høit, og det er ikke Mose- eller Engjord, men Rullesteensleer, der danner denne Ophoiving. Derimod ligger Magle Mose kun 1— $3\frac{1}{2}$ ' og Gammelso 2'—3' over Havet, hvilken Hoide dog i Havstokken stiger til 8' a 9', ja et enkelt Sted til 10'. Det er nu interessant, at Havet tidligere ikke blot har indtaget hele Gammelso, thi det seer man strax paa Strandsteneue og Strand-sandet, som danner hele den nordlige Deel ligesom i Somosen Nord for Borre, men ogsaa er gaaet gjennem den smalle Kanal, som adskiller Speilsbylukket fra Riddefogedlukket, ind i Magle Mose, der altsaa har været en Bugt. Paa fire Steder har jeg i disse Moser fundet Cardium edule og Tellina ballica i stor Mengde i Sandet 2'—3' under Overfladen, og da det ene af disse Steder ligger paa den sondre Side af Riddefogedlukket inde i selve Magle Mose, er det dermed bevist, at hele Soen for har været en Deel af Havet, der dengang ikke har været afdæmmet ved den nuværende Havstok, men har skyldt op mod de Rullesteensleerpartier, hvorpaa de fornævnte Skove staar. Ligesom ud for Borre Mose finder man i Strand'en heelt ud til Dybet aldrig store Steen, men disse komme først frem, hvor Rullesteensleret danner Kysten.

Hvad nu det store Frenderupiske Moseparti angaaer, da er det afgjort, at der ingen Forbindelse findes mellem det og Noret, thi de ere adskilte ved et Parti, der bestaaer deels af Kridt, deels af Rullesteensleer og Rullesteenssand, hvis Hoide paa de laveste Steder er mellem 25' og 30'. Frenderup og

Magle Mose fortsætte sig Norden om Damsholte Kirke ud i Somosen over Marienborg, hvis Udbygninger tildeels ligge paa Mosegrund og hvis store Kampsteensslade er bygget paa Bølle i selve Mosen, medens Hovedbygningen ligger paa Kullesteensleer. Grunden til denne mærkelige Maade at bygge en Herregård paa er den, at Marienborg tidligere var en Amtmandsbolig uden store Border, som hed Nygaard, men da Avlingen siden forogedes betydeligt, byggede man de nye Udhuse ud i Mosen, for at de kunde komme til at ligge smukt for Indkjørselen, thi det Smukke har paa Marienborg altid havt Overvægten over det Hordeelagtige. Selv den nuværende Gier har for nylig ladet foretage nye Udfyldninger for at opføre en Stald, men dog opgivet det igjen. Af stor Interesse er den forskellige Højde, som dette Mosedrag har efter den forskellige Afstand fra Havet. Røddinge Sø ligger 1'—3' over Havet, Dyrneshave Enge 6'—7', Somosen indtil 15', Marienborg 15'—20', Magle Mose 20', Frenderup Mose indtil 29'. Det Hele faaer Udspringende af en Række Bassiner, der ligge terrasseformigt det ene over det andet, og hvor lidet dette taler for, at Havet for skulde have staet i Forbindelse med Frenderupmose, det troer jeg vil voere klart. Hvad nu Mosernes Beskaffenhed selv angaaer, da bestaae de forst af et Torvelag af meget forskellig Mægtighed, men storst, hvor Mosen er smallest, som ved Sparresminde (10 Spademaal), derefter af et Hærsvandsmuslinglag, der paa sine Steder naaer 3 Alens Mægtighed, og derunder Blaaleer, som det intetsteds lykkes mig at trænge igennem ved de Boringer, som jeg ved Horpagterens Belvillie blev sat istand til at udføre paa en halv Snees forskellige Steder. Den største Dybde under Overfladen, jeg naaede, var 6½ Alen. Røddinge Sø staaer endnu i umiddelbar Forbindelse med Havet, og har sandsynligvis engang været en Havbugt, hvori Soroverre som Røddingekongen og

Borre Søkarl havde deres Tilhold, hvorom Paludan udbreder sig vidtloftigt i Møens Beskrivelse¹⁾. Efter Pontoppidan²⁾ synes det, at Havet selv i en langt senere Tid har staet ind i denne Mose.

Eduu misligere end med denne Forbindelse mellem Grenderup Mose over Marienborg med Havet staer det med dens Forbindelse med samme gjennem det Lavland, der adskiller Ebelsnæs fra Nebelle, thi den er aldeles ikke i nogen Forbindelse med dette, men tværtimod er der en Højderyg paa 30 til 35' at overstige, før man kommer ned i Ebelsnæs Engdrag, der underst er 25' over Havet, men dernæst aftager levnt ned imod Overfjordslen til Koster Land, hvor de saakaldte Mader, lave Sandstrækninger, der ere assatte af Havet, indtage et ikke ubetydeligt Parti. Naar man derimod vil indrumme Sandhynigheden af, at Noret har gaaet ud i Et med Raaby Mose, komme vi til det Resultat, at Møen har bestaaet af tre Øer, hvilket baade stemmer med Sandvigs Beretning og med hvad Paludan vil have fundet i gamle Archivdokumenter³⁾, idet mindste hvad Antallet af Øerne angaaer.

Wil man nu føge at frelse Sagnet om de syv Øer, kan man antage, at Nyord, Grønsund, Borren og Kosterland have været de andre fire. Nyord har indtil for faa Aar siden hort til Stege Sogn; Grønsund er kun ved en lav Sandstrækning, Maderne, forenet med det øvrige Land; til Borren gaaer og fjører man over, og Koster er ved en Bro over det lave Vand sat i Forbindelse med Øen og regnes i daglig Tale altid som en Deel af den; — men naar jeg skal være oprigtig, saa troer jeg ikke stort paa dette Sagn.

¹⁾ Paludan I. 50.

²⁾ Danske Atlas Tom. III. 158.

³⁾ Paludan I. 51.

Et interessant Parti blandt Nutidens Dannelser er Ulfshale, der bestaaer ene og alene af Strandsteen og Sand, som ere skruede op ved stærke nordostlige Storme; thi de forskjellige Havstokke folge noigagtigt den nuværende Kystlinie, idet de gaae i Retningen af NW og først boie af der, hvor ogsaa Kysten forandrer Retning. Nærmest Havet er Havstokken 8'—9'—10' og et enkelt Sted 12', paa Midten er Høiden 9'—10'—11', men deraf aftager den ned mod Stegestrand og er først 5', saa 3', og naaer til sidst Havets Niveau. Midt paa denne Havstokdannelsel staar en lille Skov af Eg og Alnbog, især paa Ryggen af Bolgerne, medens Bolgedalene, hvor de brede sig lidt, give Plads for smaa Moser, der leverer en slet Tørv, men maaske gavne meget ved at holde paa Hugtigheden og saaledes sætte Træerne i stand til at finde deres fornødne Mæring paa den karrige Steengrund. Denne Skov var i Middelalderen meget betydelig; den fikkenedes tillige med Hegneden af Grev Christopher af Oldenborg til Stege By til evig Tid som Belønning for dens Trostak mod den ulykkelige Christian den Anden¹⁾. Da der i Aaret 1697 blev nedsat en Commission for at ophjælpe Møen, bestod Ulfshale Skov endnu af 2500 store Ege og 100 Bøge, uagtet Dens Skove vare blevne overordentlig medtagne i den Tid, Garden laa indquarteret der. Saaledes var der i Tidsrummet fra 1685—97 foruden den besalede Skovhusst føldet 26,154 Ege- og Bøgetræer²⁾. Levningerne af Skoven fredes nu med Omhu.

Teg har undersøgt Forholdet mellem Steenarterne i Havstokene paa to Steder og fundet, at det var følgende:

Nordfeldt. Borrestrand.

Kridtf.....	72.	76.
-------------	-----	-----

¹⁾ Paludan II. 293. Stege Byes Privilegier.

²⁾ Paludan 437—38. Møens Fordebog 1697.

	Nordfeld.	Borrestrand.
Granit.....	15.	14.
Gneus.....		
Porphyr.....	7.	8.
Obergf.....	6.	2.

Rullesteenstiden.

Vi vende os nu fra Betragtningen af Nutiden til Rullesteenstiden, idet vi begynde med Rullesteenssandet.

Det bestaaer af halvtrullede Brudstykker af ældre, især plutoniske Dannelser fra det mindste Sandkorn indtil Stene af et Par krydtsmede Hænders Størrelse. Kun sjeldent findes store Blokke og da altid hvilende paa Sandbanken, aldrig indleirede i den øvrige Masse. Sandet og Stenene ere snart blandede mellem hverandre, snart synes det første at være assat for sig selv, især i Dybden af Banerne. Nogle Partier bestaae blot af Sand (f. Ex. det ved Præstens Aalsgaard, Øst for Stege, og det ved Østermark), andre blot af Steen, der da under tiden ved Kalk ere bundne til et temmelig fast Conglomerat. I Grunsgraven ved Lovelde er det kun enkelte stærkt faldende Lag, der ere bundne paa en saadan Maade til en sammenhængende Masse.

Rullesteenssandet er for det meste tydeligt slentet, enten horizontalt eller svagt faldende til begge Sider. Det er en Havdannelsel og bestaaer paa Moen af en Mengde afbrudte Partier, af hvilke de vigtigste danner en Bue omkring Hjelmshvigt fra Phanefjord Kirke indtil Budinge. Denne Tilslutning til Hysterne, enten de nuværende eller de tidligere, synes at være en Hovedcharacteer for Rullesteenssandet, men paa Halvoen danner det mere udstrakte, sammenhængende Sand-

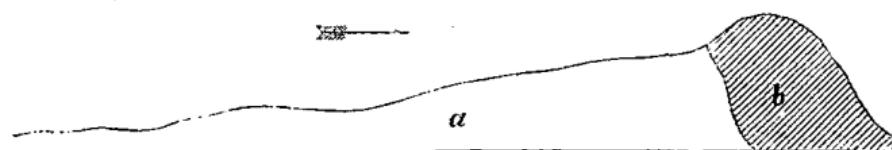
sletter, medens idet paa Øerne bestaaer af en Mængde af hverandre uafhængige, ved forskjellige Vandbevægelser assatte Klaser, Nebledannelser ved ældre Kyster, som klaserne mellem Nestved og Mogenstrup og en lignende i det nordlige Sjælland.

Nullesteenssandet hviler næsten overalt paa Nullesteensleer, som f. Ex. ved Nyborre, undertiden paa Kridt, som ved Tovelde. Af Vigtighed er den Maade, hvorpaa det er afsliret, fordi man derved faaer Oplysning om Bolgebevægelsens Retning¹⁾. De bekjendte Hjeldbyhoie (Fig. I.) ere assatte i Læ af en

Fig. I.

S y d.

N o r d.

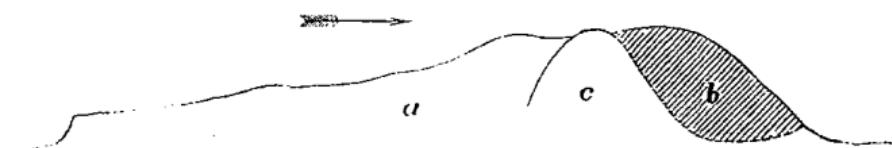
Hjeldby Grusgrav.

jevnt straanende Nullesteensleermasse, opad hvilken Bolgen har løbet. Man kan næsten staae med den ene Fod paa Nullesteensleret og med den anden paa Sandet, saa hurtig er Overgangen paa Grund af denne Afleiringsmaade. Det Samme gjælder om Frenderup Grusgrave (Fig. II.) og om det Parti,

Fig. II.

Ø s t.

V e s t.

Frenderup Grusgrav.

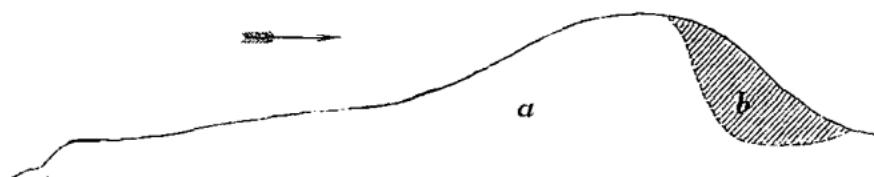
¹⁾ Denne er paa Afbildningerne antydet ved en Piil. — Paa Fig. I—V betyder a Nullesteensleer, b Nullesteenssand og c Kridt.

der ligger paa den vestlige Side af Præstebjerg tæt op imod Tuppen. (Fig. III.)

Fig. III.

Øst.

Vest.

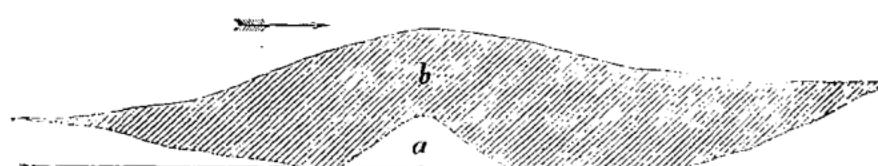
Præstebjerg Gruusgrav.

Det store Sandparti nærmest Nyborre (Fig. IV.) er affat

Fig. IV.

Syd.

Nord.

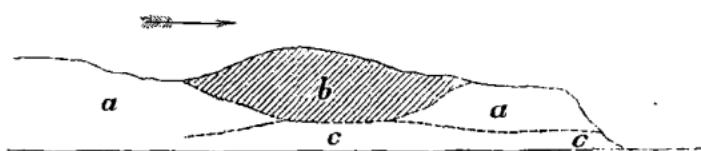
Nyborre Gruusgrav.

omkring en Nullesteensleerhol, der rager op midt i Gruusgraven; andre derimod ere skyllede hen i Fordybningerne og bestaaet da mere af Sand, hvilket især gjelder om dem, der ligge længere fra den store Bue oppe omkring Østermark, Vestud og Hjeldby. Ved Tovelde (Fig. V.) ligger Nullesteenssandet i en For-

Fig. V.

Øst.

Vest.

Tovelde Gruusgrav.

dybning paa Kridt og Nullesteensleer.

De forskellige Revler ligge ofte i parallele Linier, den ene bag den anden, hvilket især er snuft at see ved Budsemark. Ved Kjeldby (Fig. VI.) ligger en Grunsbakke Nord

Kjeldby Høie.

for den dybe Dal, der er en Fortængelse af Noret mod Øst, ligeoverfor en Uabning i det Syd for samme liggende Parti. Det samme gjælder om de Bunker, der ligge mellem Nyborre og Magleby. (Fig. VII.)

Nyborre Høie.

Seg troer, at den hele Retning, som denne store Nullesteensåas har, saavelsom den nys paapegede forskellige Afsløringsmaade af de enkelte Partier berettiger til den Paastand, at det moenske Nullesteenssand hovedsagelig skylder sin Danuelse til en Vandbevegelse, der har truffet Den i en Retning fra Sydost, og at Dens Sydkyst dengang omrent har haft samme Form som nu.

Seg har undersøgt Forholdet mellem Steenarterne, der sammenstætte Nullesteenssandet, paa samme Maade som ved Strandstenene og Nullesteensleret, og fundet følgende Forhold:

	Kjeldby	Søbjergr	Liselund	S. Bestud	Tostrup.
Kridt.	40.	45,5.	56.	56,2.	58,5.
Granit og Gnens.	41,5.	32.	38.	35.	29.
Eurit og Porphyr.	1.	3.		1,3.	3,5.
Gronsteen.		1.			
Glimmerskifer.	2,5.				
Leer, rødt og blaat.	2,5.				
Gibs.					1,5.
Overgf.	12,5.	18,5.	6.	7,5.	7,5.
					3.

Bed Tostrup bestaaer Nullesteenssandet af et Conglomerat af Kridt og Flintstykker med noget Sand og Leer og enkelte Granitrollestene. Kridtformationens Steenarter ere, som man seer, de hyppigste (meget mere Flint end Kridt og Kalksteen), dernæst Granit og Porphyr, der dog allerede mangler paa enkelte Steder, endelig Overgangsformationens neptuniske Steenarter.

Enkelte Steenarter, der næsten ikke forekomme i større Stykker (Glimmerskifer og Leerskifer), findes derimod i Mængde som smaa Brudstykker.

Nullesteenssandet indeholder overalt Forsteninge af Overgangs- og Kridtformationen og enkelte fra den tertiaire Tid. Især ere Slægterne Eschara og Ceriopora meget hyppige, endvidere Achilleum, Lunulites, Cidaris, Pentacrinus, Apioerinus, Asterias, Terebratula og Crania. Af Overgangsformationens Forsteninge findes Crinoidstilke, Terebratula, Turbo, Trilobites, af tertiaire Turritella.

De vigtigste Nullesteenssandpartier paa Moen findes ved Marienborg, Fjenderup, Kjeldby, Nyborre og Budsemarsk, samt oppe omkring Liselund og Aborrebjerg.

Vi gaae nu over til det andet Led af Nullesteensformationen: Nullesteensleret.

Denne Dannelselagt indtager den største Deel af Den Overflade og har aldeles de samme mineralogiske Characterer som i det øvrige Danmark. Den bestaaer af et meer eller mindre sand- eller kalkblandet Leer, hvori findes rundkantede Nullestene af alle Størrelser, og er næsten altid uden nogen Glentning. Større Sandpartier, omgivne af en Kridtstrand, ligge undertiden indesluttede i Leret, og Brudstykker af Kridt og skarp Flint, der ere sammenfittede til een Masse ved finere Kridtdele, dannie uregelmæssige Partier i det. (Fig. VIII, Fig. IX).

Fig. VIII.

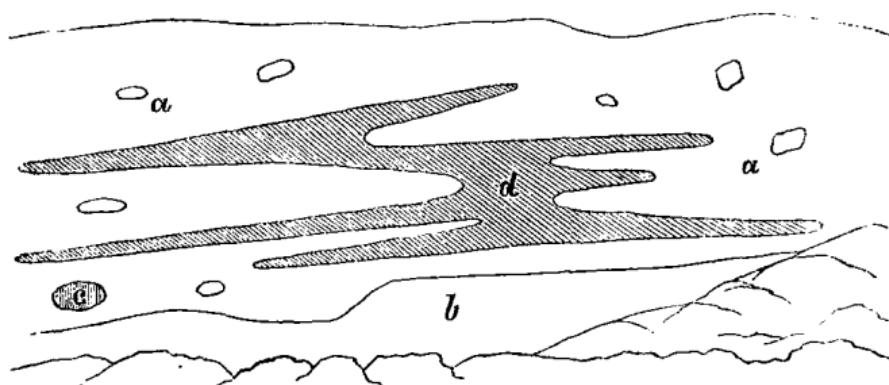
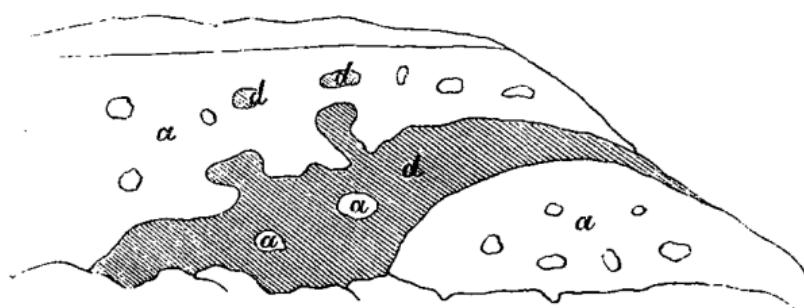

Fig. IX.

Svensmark Klint ved Noret.

a. Alm. Nullesteensleer med Steen. b. Mørkerødt Leer. c. Sand.
d. Kridt med Flintstykker.

Især i den Klint, som danner Norets sydlige Side, er dette Forhold let at iagttagte, og det faste Skrivekridt ligger da som oftest tæt under; men naar disse indleirede Kridtmasser blive mere nyreformige og faae en betydelig Størrelse, er det vanskeligt at skjelne dem fra det faste Skrivekridt, og det er ikke umuligt, at Adskilligt af hvad jeg har anset for fast Steen i Virkeligheden kun er en saadan stor Nyre. I Rullesteensleret i Holsteen-Lauenborg har man idetnuindste fundet dem af stor Omfang, og Lyell¹⁾ anfører ligeledes: „that in the English „cliffs near Trimmingham in Norfolk large masses of „chalk are surrounded and nearly enveloped in the sands „and clays associated with the crag.“ Klanten ligger dog altid spredt, og de enkelte Kridtbrudstykker ere betydeligt haardere end det egentlige Skrivekridt.

Paa andre Steder danner Kalken tynde Lag af 1 Linies Tykkelse og derover, der ligge mange over hverandre og under tiden kunne forfolges 20—30' hen i Skrænten, inden de kile sig ud og forsvinde; og paa samme Maade forekommer ogsaa Sandet i Leret. Det interessanteste Punkt i saa Huseende er Klinten ved Svensmark, hvor man tillige seer Rullesteensleret hvile unmiddelbart paa Kridtet, hvilket ikke er hyppigt at iagttagte.

Den ved denne Indleiring af Sand og Kridt i Leret bevirkede Afvexling i Udseendet forøges nu ogsaa derved, at Farven af Leret selv er forskellig, snart blodrodt, snart gult, snart graalig, snart blaagraa, hvilket ikke blot hidrorer fra en Aftning af Jernet ved Atmosphæren's Indvirkning, thi Grænsen mellem de forskellige Farver ere ofte fuldkommen skarp, og de røde Leersorter ligge snart overst, snart underst, snart

¹⁾ Lyell: On the cretaceous and tertiary Strata of the islands of Seeland and Moen, 257.

som velbegreendede Indlag i det almindelige Leer. Det smukke blaagraa Leer fra Steilebjerg har aldeles ikke foran-dret sin Farve, nagtet det har ligget saa længe i Luften, og det blodrode Leer fra Mandemarck Strand har samme Farve, selv om man graver ind i Skrenten. Imidlertid er det ægte dybereliggende, uforfalskede Nullesteensleer dog i Almindelighed langt mere eensformigt i sin Masse og indeholder saerre Steen, f. Ex. ved Madses Klint, hvor det danner lodrette Skrenter af indtil 58' Hoide (under Hjelm), og i Pomlerenden.

Paa Grendsen af Nullesteenssandet kan Steenmængden tiltage i den Grad, at begge Formationer der flyde aldeles over i hinanden, hvilket er Tilsædte i en Banke ved Lille Lind, hvor der er gravet baade efter Mergel og efter Beigrus, indtil man tilsidst standsede, fordi man ikke vidste, hvad det var man gravede. Sandsyntligvis har den Vandbevægelse, der assatte Nullesteenssandet, tillige betydeligt paavirket Nullesteensleret.

Nullesteensleret er undertiden afbrudt ved Mellemlag af Steen og Grus, som ved Nordfeld og Syd for Maaby-magle; men disse Lag naae aldrig en saadan Mægtighed eller gjentage sig flere Gange, som andre Steder her i Landet. Denne tilshneladende Glentning ved Udvaskning af enkelte Partier maa ikke forvegles med den virkelige Lagafsetning, som undertiden forekommer, og som især er smuk at see i den store Leergrav lige ud for Marienborg, hvorfra der tages Leer til Teglovnien. Det er her Leer og Sand, der vevle i mange horizontale Lag, medens selv de mindste Stene aldeles mangl. En saadan Dannelsse kan være samtidig med den øvrige For-mation, men den kan ogsaa være yngre, udskyllet ved senere Vandbevægelser og assat paa roligere Steder, hvorhen den sterkere Bol gegang ikke kunde naae.

Nullesteensleret hviler normalt paa Kridtet, saaledes som

ved Tettebrinken og ved Svensmark, og bedækkes af Rullesteensgruset, naar dette findes. Det stiger op til de høieste Punkter, Den har, idet det ligger umiddelbart op til Toppen af Kongsbjerg (433'), og danner overalt steile Skrænter mod Østersøen, der ved deres Fasthed og mørke Farve i Trastand ikke tage sig ulig ud som bratte Klippevægge.

De meest characteristiske Punkter ere: Madses Klint, Kysten Syd for Mandemarke heelt om til Tettebrinken og enkelte Partier i Stubberup Have. Det styrter paa disse Steder ofte ned, og kun derved kan man forklare sig, at de største og smukkeste Boge, som findes paa Møen, tidligere have funnet trives der, hvor nu Uugskoven aldeles er forkuet af den skarpe Østenvind, som f. Ex. ved Madseskint. De have nemlig staet længere inde i Landet og ere først nu rykkede ud paa Randen. Som et Maal for Størrelsen af disse Nedstyrtninger kan anføres, at Frederik den Sjette i Året 1829 fjorte med 4 Heste uden om et Lysthuis, der allerede for 7 til 8 År siden blev taget ned, fordi det truede med at falde ud i Havet.

Det er værd at legge Mærke til, at de reneste Rullesteenspartier findes mellem Rullesteensaasen og Havet; især ere Vindebæk, Liseby, Hjelm og Budinge bekjendte for deres strenge Leermarker.

Hvorholdet mellem Rullestenene har jeg undersøgt paa følgende Steder:

	Nordfeld.			Liselund.		Duet Skov.
	1	2	3	1	2	
Kridts.	50,5.	49.	55.	56,5.	50.	56.
Granit, Gneus.	30,5.	29,5.	30.	29,5.	25.	22.
Eurit, Porphyr.	5,6.	15.	4.	5.	5.	4.
Glimmerskifer.	1,5.	1,5.		1.		
Gibs.						
Øvergs.	11.	5.	10.	9.	21.	17.

Jeg har ved alle disse Optællinger altid valgt Stykker af en Storrelse mellem 1 og 2 klyptede Hænder.

Kridtsformationen

er kun repræsenteret ved sin Dybvandsdannelses, Skivekridtet, der sandsyntligvis danner Grundlaget for hele Den, men kun paa enkelte Steder træder op til Overfladen. Det danner hele den østlige lodrette Klint paa Høie Møen ligefra Slots-gavlene, hvor det pludseligt træder frem af Rullesteensleret, til Zettebrinken, hvor det mere successivt forsvinder under samme Formation. Paa denne Streækning næarer det sin største Høide i Hylledals Klint (405') og Dronningestolen (403'). Endnu mere høver det sig i det stærkt gjennemskårne Terrain, der fra Klintholm udbreder sig mod Østersøen, thi der næarer det i Kongsbjerg (433') og Aborrebjerg (450') den største Høide, hvortil Den overhovedet høver sig. Paa dette hele Stroget er det dækket med et falk- og sandblandet Leer og beplantet eller bevoget med Skov, der gjør alle nærmere Undersogelser meget vanskelige. Imidlertid kan man forfolge den Ryg, hvis østlige Pynt danner Dronningestolen, halvveis op mod Klintholm, og en lignende Kridtryg forbinder Hundevangsklint med Kongsbjerg.

Paa den vestlige Halvdeel af Møen findes Skivekridtet kun enkelte Steder tydeligt som faste Lag med Flinten in situ, f. Ex. ved Svensmark ligeoverfor Stege, hvor det danner en Klint paa 6—8 Alen, og i Grunsgraven tæt ved, hvor det danner den faste BUND; men mange Steder bestaaer Bakkerne næsten ganske af temmelig kantede Kridtstykker, som ved Bidinge og Frenderup, hvor man da maa anage, at det

faste Kridt ligger umiddelbart under. Paludan angiver¹⁾, at i Damsholte Præstegaards Mark findes Mergel med sammenhængende Flintlag.

Paa alle de øvrige Steder danner Skrivekridtet den saafaldte Smitte, der af Bonderne benyttes til at hvidte med, efterat den er udvort i Vand eller „oplost“, som de kalde det. Massen har nemlig tabt al Sammenhæng, saa at de enkelte Dele, der før ved Tryk og Cohæsion holdtes sammen, skilles fra hverandre, naar den fastes i Vand. Jeg er ikke utilboelig til at antage, at alle disse Smittelag ere Indlag i Rullesteensleret, uagtet man flere Steder har gravet 5—6 Allen uden at komme igjennem dem, eller idet mindste, at de overste Kridtpartier paa disse Steder maae være blevne betydeligt forandrede ved senere Vandbevægelser, thi ligesom de Flager af Kridtmasse i Rullesteensleret, som jeg tidligere har omtalt, bestaaer denne Smitte, hvor den ikke er funn Kridtdeig, af af rundede Kridtknolde i en blod Kridtdeig med Flinten uordenligt spredt gjennem den hele Masse. Hertil kommer, at den Kalksteen, som graves lige i den overste Jordskorpe paa Kongsbjerg, og som uimodsigelig er fast Skrivekridt, da den har tydelige mod Best faldende Lag, er af en ganske anden Beskaffenhed end Smitten, uagtet de maatte antages at ligne hinanden, hvis de begge skulde udgjøre det overste Parti af det egentlige Skrivekridt. Den er nemlig fuldkommen eensformig, fast, ja endog haardere end Kliustenen, saa at man tog mig det meget fortrydelsigt op, at jeg talte om det Kridt, de brændte, istedetfor at kalde det „Kalksteen“. Den affarver ikke og indeholder mange Forsteninger, medens netop det Modsatte er Tilfældet med Smitten, samt forholder sig endelig anderledes ved Brændingen end almindeligt Kridt, da den giver meget mindre

¹⁾ Paludan II. 39.

Grunn, naar den Iedstes, og Arbeiderne befrie den altid omhyggeligt fra de Kridtstykker, som findes i den, forat Brændingen ikke skal fordærves. Den danner forøvrigt ikke nogen sammenhængende Masse, men er enten ved Hævningen eller ved senere Jordbevægelser kommet i Stykker af en knyttet Haands Størrelse, der dog alle ere skarpkantede og ligge Side om Side hvert paa sin oprindelige Plads. Ligeledes ere Klintlagene aldeles tydelige, men de enkelte Nyrer ere klinste. Ogsaa i Mandemark i en Hoi, som hedder Tulegorerne, findes en lignende Kalksteen.

Hvorledes det imidlertid end hænger sammen med denne den kusse Kalks forskjellige Optreden som Smitte, som Kalksteen eller som Kridt, saa kan det imidlertid ansees for afgjort, at Skrivekridtet danner Underlaget under hele Den, thi større Partier af Kridt i Nullesteensleret antyde altid, at det faste Skrivekridt findes i Dybden.

Kridtet i selve Klinten fortjener ikke altid Navn af Skrivekridt, thi kun naar det bestaaer af meget smaa organiske og uorganiske Kalkdele, der ved Cohesion ere bundne sammen, er det i stand til at virke affarvende ved Gnidning; naar Sammenhængen bliver større, hvilket især er tilfældet i de øverste Kridtpartier, eller naar det bestaaer af smaa Stumper af Bryozoer, taber det denne Egenkab og faaer i sidste Tilfælde Lighed med Liumsteen. Dette liumsteenagtige Kridt træffes overalt ved Klinten i nedfaldne Brokker, og danner enten et særeget Lag, der strækker sig gennem hele Klinten, eller ogsaa smaa Partier, hvilket sidste er det rimeligste, thi man kan i Haandstykker ofte se, at Bryzoerne ere samlede om enkelte Punkter. Da de ikke leve frit i Havet, kan man antage, at de have siddet paa en Tangart, hvis organiske Æov siden er blevet ødelagt. De fine sorte Linier, man ofte seer i Kridtet, ere vist Levninger af saadanne Planter.

Det rene Skrivekridt træffes kun paa enkelte Steder, f. Ex. ved Taleren, og aldrig er det saa smukt, som det fra Stevns.

Glentningen er kun lidet tydelig, og hvor den kan iagt-tages, betegnes den ved saadanne sorte Linier, som jeg uhylig har nævnt; derimod faaer Kridtet en eiendommelig Structur ved de characteristiske Flintlag, der som sorte Baand snoe sig gjennem den sneehvide Klint og allerede i lang Afstand for-kynde, om nogen Hœvning har fundet Sted eller ej, thi de have oprindeligen ligget horizontalt. Man kan i de bratte Skrænter tælle indtil 100 af dem, hvert med en Mægtighed af 3—4 Tommer og med en Afstand fra hverandre af et Par Fod. Flintens sorte Farve hidroerer fra en ringe Mængde organiske Kuldele, men ellers bestaaer den af reen Kiselsjord og er altid overtrukken med en hvid Skorpe af samme Sammensætning, dog uden Kul, hvori der ofte ligger en Mængde smaa Bryozoer o. s. v. Hvidlig, rødlig eller guulbrun Flint er sjeldan og synes især at tilhøre det øverste Kridt.

Flintlagene bestaae ikke som Læmstenens af en sammen-hængende Masse, men af sladtrykte, aflange Nyrer, der kunne naae en Længde af flere Fod; dog forekomme ogsaa andre tildeels forunderlige former, der synes at være betingede af organiske Væsener, f. Ex. store Ringe af en Fods Gjennemsnit, spiraldrejede Masser med Bindinger af et Quarteers Tykkelse. Da jeg ikke kunde tænke paa at tage dem med mig, opstillede jeg dem paa ionefaldende Steder ved Strandens for at Andre kunde blive dem vær.

Flinten er et organisk Produkt, udskilt af Havvandet ved Kiselsvampe og Infusorier med Kiselbeklædning, og den har selv bagefter tjent til Udfyldningsmasse for mange Forsteninger, især Echiniter. Svampene have ofte udgjort det Midtpunkt, hvorom Flintdannelsen har fundet Sted, og det er

maafsee Grunden til, at man næsten aldrig finder dem frit-liggende i Kridtet paa Møen, saaledes som det derimod var Tilfældet i det Brud, som i sin Tid fandtes paa Skovbakken ved Aalborg, men som nu forlængst er tilkastet. Jeg troer bestemt fra min Barndom at kunne erindre, at der i dette Brud ingen Flintlag fandtes, uagtet det var 5—6 Alen dybt.

At endel af Kiselshyren virkelig har været oplost i Vandet, kan man se paa de Kvartskrystaller, som saa ofte findes beklædende Hulshederne i Flinttyperne, og paa et smukt Stykke Calcedon fra Møen, som opbevares i Universitets-Museet.

Grunden til denne mange Gange gjentagne Afvegning af saa forskjellige Mæsser som Kridt og Flint har man sogt deri, at Kridthavet afveglende har været behoet af Organismer med Kalk- og Organismer med Kiselskældning, eftersom Havet inde holdt flere Kalksalte eller Kiselsalte, men afseet fra, at en saadan Vexel i Havvandets Bestanddele da ogsaa maatte kunne paavises i vore nuværende Verdenshave som et almindeligt Phænomen og ikke gauffe localt, thi det kan have andre Grunde, forekommer det mig ikke sandsynligt, at disse forskjellige Perioder skulde være saa skarpt adskilte, som Kridtet og Flinten ere det.

Kalkorganismerne maae have været til, medens Kiseloganismerne levede, og først lidt efter lidt have fortørnget dem, og omvendt disse sidste kun meget langsomt have berovet hin deres Herredomme i Havet. Man bliver da alligevel nødt til at støtte sig til den fuldkomne Mangel paa chemisk Tilstrækning mellem Kiselsjord og Kalk ved almindelig Temperatur og paa den anden Side til den stærke Moleculartilstrækning mellem de enkelte Kisedele for sig og Kalkdele for sig for at forklare dette mørkelige Forhold, og jeg troer, at disse forskjellige Tilstrækninger og Frastdninger alene ville bewirke en saadan Adskillelse, selv om begge Rækker have levet ved Siden af hinanden og i Havet altid fundet tilstrækkeligt Stof til deres

Skaller og Skeletter. Det er desuden ganske almindeligt i de geognostiske Formationer, at forskelligartede Bestanddele udfilles i føregne Lag, især i Form af Myrer. Saaledes danner Kalken nyreformige Masser i Overgangsskiferne, Bernstenen i Kulformationens Skifere og Myremalmen i Nutidens Danuelser. Vil man indvende, at her have Stofferne været tilstede i Oplosning, hvorved de chemiske Virkninger tillige have været større, saa kan jeg holde mig til det bekendte Phænomen, at den findelte Kiselsjord i Porcellainspæsten ofte samler sig i nyreformige Klumper, thi der er Analogien med Flintdannelsen mere aabenbar.

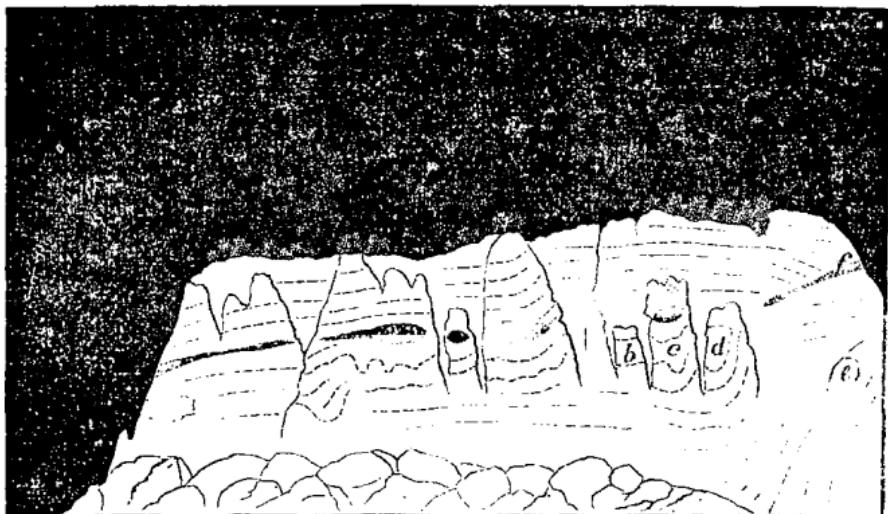
Kun paa nogle Steder ligge Flintlagene horizontalt, f. Ex. ved Slotsgavlene og Zettebrinken; i det midterste Parti af Klinten derimod ere de høvede under alle Binkler, undertiden overstrykte og ofte boiede i forunderlige Windinger eller zigzag-knækkede, ja vel endog lobende ringformig tilbage i sig selv. At nu dette uregelmæssige Fald er en Folge af Hævninger og ikke kan tilskrives Nedstyrtingen af de højere liggende Partier paa de lavere, det giver sig ved en noiere Betragtning af Klinten. Mellem Graarg og Sommerspiret kan man forfolge Flintlagene næsten gjennem hele den lodrette Klint, snart brudte, snart buede eller bolgede, og især i den nordlige Deel iagttages meget snukt den kaabeformede Leiring af det ene Flintlag over det andet. Men denne uregelmæssige Hævning er ogsaa tydeligt udtalt i Klintens hele Form, i dens dybe Udsnit og skarpt frempringende Pynter, og især i Beskaffenheten af det hele Parti af Høje-Moen, som ligger østligere end Magleby, med dets fjedelformede Fordybninger, dets 100' dybe Soer, dets Dalstrækninger og langstrakte Kridtrygge, der paa det Tydeligste vise, at Uregelmæssigheden ikke er indførket til den blottede Røg, men er herskende gjennem det hele Klinteparti, og at det netop er denne Uregelmæssighed,

der giver Klinteskoven og Aborrebjerg deres gauske eiendommelig romantiske Charakteer, der kontrasterer stærkt mod det trætende og eensformige Plateau, der dannes af Stevnsklints horizontale Lag. Endelig funne Flintlagene i Kongsbjerg Kalkbrud, der falde 20° mod NW, tjene som yderligere Bewiis for at det er en Høvning, der har bragt dem ud af den horizontale Beliggenhed.

Midlertid skal det ikke nægtes, og det vil senere blive vist, at store Nedstyrninger virkelig undertiden have foroget denne Uregelmæssighed i Flintens Leiring, men deres Virkninger ere ikke betydelige; derimod er der et Agents, der væsentlig har haft Indflydelse paa Klintens høje Form, nemlig Regnvandet, der ved sine lodrette Udskæringer i Klinterne tilshueladende foroger Uregelmæssigheden i Lagstillingen. Disse Udskæringer, der svare til de saakaldte Karrenfelder i Schweiz, kan man forfolge gennem hele Klinten fra deres første Begyndelse af. Nogle ere først ved at dannes, andre have allerede naaet Klintens Højd, alle ere de bredere for oven, mindre for neden og undertiden mørkt farvede af Leer, som vaskes ned igennem dem. En saadan Udskæring fandtes tidligere i den sydlige Deel af Klinten; den var fuldkommen tragtformig med en meget lille Nabning for neden og er Klintens tidligere Gæster bekjendt under Navnet: „Tragten“.

Ere Flintlagene horizontale, som ved Zettebrinken, ville saadanne Erosioner ikke have nogen Indflydelse af Betydenhed paa deres Leiring, men ere de steilt opreiste og falde enten mod eller fra Havet, saae de et tilshueladende meget uregelmæssigt Udseende, naar Regnvandet sjærer Kanaler ned igennem dem. Et interessant Exempel i saa Henseende afgiver Klinten mellem Hylledal og Taleren (Fig. X.). Den dannes egentlig af twende Partier, et bagerste med horizontale Flintlag og et forreste, der bestaaer af et Antal temmelig fritstaa-

Fig. X.

Mellem Taleren og Hylledal (set fra Søen).

ende Soiler med tildeels ringformige og meget uregelmæssige Flintlag. Da jeg første Gang saae dette Parti, vare de nævnte Soiler kun fremstaaende Dele af den bagerste Væg; nu er b, c og d ganske frie og ville vel snart aldeles forsvinde. Naar man nu betragter nedenstaaende Profil af denne samme Klint (Fig. XI.), seer man, at Flintlagene trods den

Fig. XI.

Samme Klint (set fra Kysten).

store Uregelmæssighed alle have et sterkt Hald mod Havet, og man forstaaer, hvorfor de, saet fra dette, maae synes horizontale i det bagerste Parti, medens de frie Soiler nodvendigen maa vise Haldretningen paa deres indadboede Sider, hvilket er ogsaa meget tydeligt at see. Da Klintlagene falde saa steilt, kunne de komme til at dannne Ringe, der sees paa c, d og e, af hvilke fune er synlig paa Fig. XI, fordi de andre ere skjulte bag demne.

Til disse tragtfomrige Udskjæringer slutte sig nu de store Udfald; kun ere disse i de fleste Tilfælde betingede af, at der findes oprindelige Dale eller fjedelsormede Fordybninger i Klinten, medens de første ere dannede ved Regnvandets Indvirking, men de gaae over i hinanden. Udfaldene ere ogsaa tragtfomrmede med Spidsen vendt nedad, og ere oftest bedækede med en rig Plantevæxt og vandede af de gjennem dem nedrislende Kilder. Gjennem dem strider nu, især i vaade Aar, det ovenpaahvilende Nullesteensleer og Sand ligesom Gletscherne i de hoie Alper ned til Stranden, ja undertiden heelt ud i Havet, og danner derved en Afvegning af steile sneehvide Kridtklinter med friske gronne Dale, der give Klinten dens eiendommelige Skjonhed og gjor den til et af de smukkeste Punkter i Danmark.

Hylledals Hald slutter sig ved sin udmærkede Tragtfom til den for nævnte „Tragt“, og er tillige ved sin Dybde og sine Bægges Steilhed og Nogenhed det mest imponerende af alle Hald i Klinten. Det aabner sig ikke lige ud mod Stranden, saaledes som alle de andre gjøre, men er skilt derfra ved en meget hoi Kridtklint og udmunder i en skraa Retning mod NO. Sandet synes i Faldet at ligge horizontalt paa Leret.

Bed Graarg seer en nedskreden Masse, der bestaaer af Leer og Sand med store Kridtstykke, og man kan paa Horningen og Furerne see, at Massen har været i en halvt flydende

Tilstand. Leerudfaldet Syd for Steilebjerg bestaaer derimod af en udmaerket smuk blaagraa Leerart med store Rullesteine, der ikke ligner vort almindelige Rullesteensleer. Dens oprindelige Plads er imidlertid tydelig; man seer endnu det Sted oppe i Klinten, hvorfra Nedskredet er begyndt, og man kan paa 4—5 Alen forfolge Paaleiringen af Leret paa Kridtet med sharp Grænde.

Det er imidlertid hyppigt Tilsældet, at Leret ved at stride ned skjærer sig ind under Kridtet, eller vel ogsaa undertiden, at det bedækkes af store nedstyrte Kridtpartier, sjældent jeg anseer dette sidste for meget sjeldent. Saaledes synes i Talerens Hald hele den steile Kridtklint at hvile paa Leret, som viser sig i Haldet, men naar man undersøger Forholdet nærmere, bliver det høist sandsynligt, at Leret kun under Nedskridningen har dannet eller udfyldt en allerede dannet Indskjæring ind under Kridtet, og at det tidligere har udfyldt Haldet indtil en større Høide, men er udvasket igjen af det Vand, som løber ned igjennem det. I Analogi hermed kunne vi nu ogsaa forklare en lignende Forekomst af Leret Syd for Sommerspiret.

At saadan nedskredne Masser indeholde større eller mindre Kridtblokke indesluttede, som deels ere løsrevne ved Lerets Bevægelse deels nedstyrte, er saare naturligt og allerede for omtalt. En saadan Kridtmasse forekommer i et Leerfald N. for Dronningestolen.

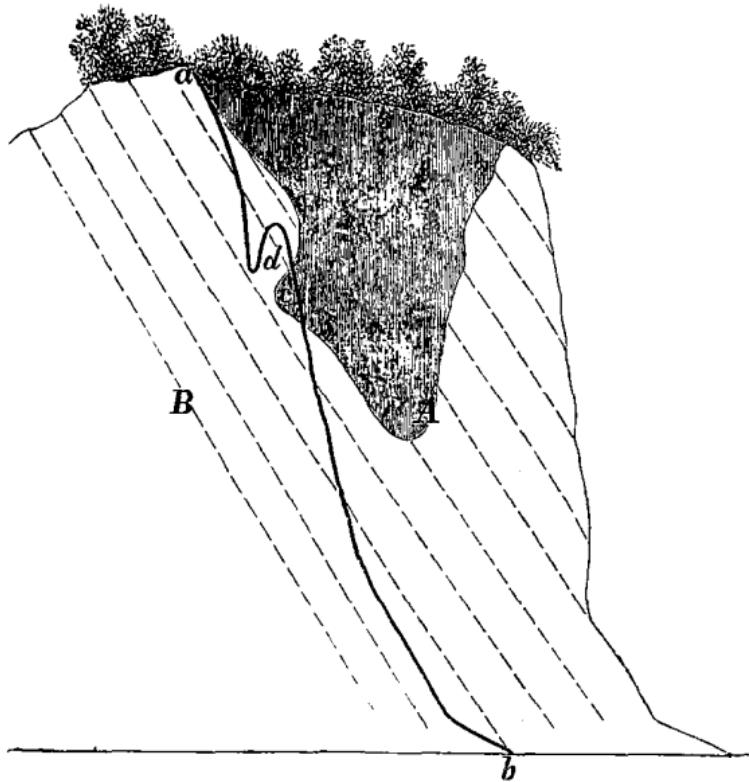
Disse hidtil nævnte Leermasser have i Almindelighed et stærkt Hald og bevæge sig udad mod Søen; dog er det allerede bemærket, at Hylledalsfaldetaabner sig straat ud mod N.O., og hvad Haldvinklen angaaer, da kan den ofte blive liden eller ingen, naar der allerede er et stort Nedfald, henover hvilket de efterfølgende Masser kunne bevæge sig. Vi ledes derved til en mulig Forklaring af et bekjendt Leerlag i Hylledals Klint. Wel staaer det ikke i nogen Forbindelse med det Hald,

som findes Sonden for det, men ved de bethydelige Forandringer, Klinten undergaaer i Tidernes Lob., kan det godt være blevet adskilt fra de andre Masser, hvortil det oprindelig hørte, og er blevet ene tilbage, medens de vasketes bort eller glede ned i Soen. Man kan ikke nægte, at der er bethydelig Lighed mellem dette isolerede Parti og en horizontal Green af Talerens Leermasse, der skyder sig et Stykke mod Vest hen under Kridtet, men denne sidste sees endnu i fuldkommen Forbindelse med Hovedmassen.

Betrakte vi nu det bekjendte Lag mellem Taleren og Hylledals Klint (Fig. X og XI), da see vi, at det har en Stigning op mod s, som tillige ligger længere fra Stranden ogaabner sig mod Overfladen med en tydelig Kloft; at det ikke fortsætter sig ind i den faste Klint, som findes bagved de frie Soiler, og at det har en temmelig uregelmæssig Form. De enkelte Partier, hvoraf det bestaaer, ere nu ikke i nogen Forbindelse med hverandre, men det er tydeligt at see, at de oprindelig høre sammen, og det større Leerparti, hvoraf de ere en Levning, har ligget udenfor, men er aldeles forsvundet, saaledes som det er antydet paa et idealt Profil (Fig. XII). At det forovrigt er et Leerlag og ikke et Sandlag, sees bedst af den udadboiede Form, som det har.

Maafee ogsaa en nærmere Betragtning af det saakaldte Lossehus under Dronningestolen kan hjelpe os til en rigtig Thydning af dette Leerlag. Her er det nemlig tydeligt, at det er Leret eller Sandet, der ovenfra er trængt ned i Sprækker og Klofter tilligemed Vandet, som paa nogle Steuder har udvidet disse Klofter til større Hulheder. Den Mængde smaa Kilder, som næsten overalt risle ud af den steile Klint, viser tilfulde, at der er en saadan Passage gennem Kridtet, og inde i Klinteskoven findes en lille Fordybning, hvori Vandet oieblifkelig forsvinder selv ved den stærkeste

Fig.XII.

Idealt Gjennemsnit af Partiet mellem Taleren og Hylledal.*)

Skyldregn, og dette Vand maa nodvendigvis tage en stor Mængde Leer og Sand med sig, som det afleirer paa forskellige Steder i Klippeklofterne.

Denne Forklaring lod sig nu maafsee ogsaa anvende paa Leerlaget mellem Hylledalen og Taleren, men vi maae antage, at Kloften har gaaet udefra indad og nedad, og har endt der, hvor vi nu see det afbrudte Leerlag. Det folger af sig selv, at, skjoudt dette uernermer sig betydeligt til den horizontale Linie, kan Kloften gjerne have været næsten lodret, f. Ex. naar den løb omrent parallelt med Kysten. Forovrigt see vi ved Lossehullet, at en Kloft kan blive næsten horizontal og dog indeholde Leer.

*) A. Forsvundne Kridt- og Leermasse, af hvilken sidste kun er tilbage. B. den nu staende Klint. ab. den nuværende Væg. d. en af de frie Søiler. c. Leerlaget.

Lhell antager ligeledes om disse isolerede Leermasser i Kridtet, at de før have naært op til Toppen af Klinten, men at dette Parti senere er revet bort paa Sosiden¹⁾, men han troer, at de ere bragte ind i Kridtet, dengang dette hævedes. Jeg har bestrebt mig for at vise, at de mærfeligste af disse Sandlag kunne tænkes tildeels at være bragte hen paa deres Plads ved de Nedfred eller Nedstyrninger, som finde Sted i Nutiden. Det er da naturligt, at de ikke vise sig slentede; jeg har idetmindste ikke fundet nogen Slentning, og naar Lhell kalder Leret i Talerens Fald „a mass of stratified sand and gravel“²⁾, saa passer denne Beskrivelse idetmindste ikke nu, thi jeg har været oppe i Faldet, uden at kunne finde Spor af Slentning.

Man kunde endnu opstille den Formodning, at disse Leermasser ere bragte ind under Kridtet ved en Nedstyrning ikke under Hævningen, men i Nutiden; men paa nogle Steder er en saadan Forklaring unodvendig, f. Ex. ved Talerens Fald, paa andre Steder ikke tilstadelig, som mellem Taleren og Hylledals Klint, hvor det stædige Fald af hele Klinten mod Havet viser, at den ikke bestaaer af nedstyrkede Masser. Selv det foromtalte Parti af Hylledalsklint³⁾ tillader neppe at troe, at en Nedstyrning er Alrsag til den afgivende Leiring, thi man seer Flintlagene fraoven at forlænge sig ned gennem den smalle Deel af Leret, hvilket viser, at de maae have været i denne Stilling, da Leerlaget blev bragt ind. Overhovedet maa jeg bemærke, at Nedstyrning af Kridtpartier i Masse vistnok hører til Sjeldenhederne paa Moen, idetmindste har jeg aldrig oplevet nogen, og sikkert kunne de ikke maale sig med, hvad man iagttager paa Stevns, f. Ex. under Hjret.

¹⁾ Lhell. 256.

²⁾ Lhell. 253.

³⁾ See Side 42 nederst.

Dette forklares naturligt derved, at Kridtet er for blødt og derfor falder ned i mindre Stykker eller knuses, hvis det falder i større. Jeg har seet Blokke, der ved eet eneste Slag med Hammeren gik i smaa Stykker af en kuyttet Haands Størrelse og derunder.

Som et Exempel paa Nedstyrting af store Masser kan anføres Hylledals Klint, hvor der ved et faadant Fald er opstaet en afvigende Flintleiring, hvilket ogsaa gjælder om et Parti ved Graarg. Endelig seer man ved Hylledals Klint, at et heelt Parti er sunket c. 100' uden at være bragt ud af sin horizontale Stilling, men denne Masse bestaaer forovrigt ikke af fast Kridt, men af en Blanding af Leer og Kridtstykker.

Efterat jeg saaledes har omtalt de inddleirede Masser, maa jeg berøre nogle Mineralier, der i nyreformede Klumper findes i Kridtet og jævnlig indeslutte Forsteninger, nemlig Svovlkis, Straalklis, Gibs og Coelestin. I Samlingen findes en uthdelig Echinit i Svovlkis og nogle smukke Cubooctaedre af samme Mineral, endvidere nogle Stykker Coelestin, der ere tagne af en stor Blok, der laa under Steilebjerg. Dette sidste Mineral har et storbladet krystallinist Brud og indeholder megen Kiselsjord. Man har hidtil kun fundet det i de to Fald, der begrænse Steilebjerg mod Nord og Syd, og aldrig i Kridtet, sjældent man seer paa Stykerne, at de hore hjemme i dette. Organisk Structur er tydelig især paa de Stykker, der have været udsatte for Havvandets Paavirkning, thi paa dem viser den sig med opstioede Linier paa Grund af Kiselshyrens større Haardhed. Det er nemlig især Svampe, der findes i Coelestinen.

Skrivekridtet er meget rigt paa Forsteninger, men de ere naturligvis skrabelige og vanskelige at bevare. Den inddsendte Samling indeholdt omtrent 150 Arter.

Hævninger.

Efter denne Fremstilling af de geognostiske Formationer maa jeg endnu til Slutning omtale de forskjellige Hævninger, der have givet Den dens nuværende Form.

Da Skrivelridets Periode begyndte, var Havet dybt, kun lidet oprørt af stærke Stromme eller Bolgebevægelser, og befolket af Millioner af Bryozover, Sosvampe og andre Kiselorganismer og Skaldyr. Denne Øo vedvarede i en uendelig Narrække, og de mikroskopiske Dyrskaller dannede et flere 100 Fod højt udgående Lag paa Havbunden. I Rullesteensleertiden derimod var det organiske Liv næsten aldeles udslukt, thi i et Hav, der var opfyldt af fine Leerpartikler, kunde ingen Organisme trives; paa Havets Overflade svommede talrige Fiskemasser, der bragte Stene af alle Størrelser ud i det dybe Leerhav, hvor de afleredes uden nogen Glemtning. Men da Rullesteenssanddannelsen begyndte, var Havets Bund hævet, thi Rullesteenssandet forudsætter lavt Vand, en Rygt, der kunde tjene til Stotte for Reblerne og afgive Stof til deres Dannelse. Overensstemmelsen mellem Rullestenene i Rullesteensleret, Rullesteensgruset og de nuværende Stranddannelser taler for, at Rullesteenssandet ikke er baaret hid fra fjerne Lande, men er udvasket af Kridtet og Leret paa selve Findestedet, ligesom Strandstenene ere udvaskede af øldre Dannelser ved vore nuværende Rygter.

Teg har tidligere sogt at vise, at Hovedretningen af Vandbevægelserne i denne Tid har været fra SØ mod SB. Denne Mening finder endnu Bestyrkelse ved Betragtningen af de tidligere omhandlede Mosestrækninger, der alle soge hen mod eet Punkt, Raabymagle Mose, som om de tilbagestrommende Bolger havde gjennemfuret Leermasserne. Vi finde ogsaa N.

NB. og Vest for Den bethdelige Sandmasser assatte i Læ, medens Kysten mod Øst har dybt Vand tæt udenfor Sandrevlen. Denne Vandbevægelse har været voldsom, thi Rullesteenssandet danner ikke saadanue sammenhængende eensformige Revler, som nu assættes ved almindeligt Bolgeslag, men derimod en Række af Høie, der vel ofte med deres Basiss flyde over i hverandre, men dog ogsaa undertiden ere adskilte ved større Mellemrum; den har tillige ikke været længe vedvarende, thi Stenene ere ikke stærkt afrundede, og Kalken og Jernet vilde være fyllede aldeles bort, hvis Havet længe havde staet over dem.

Landet kan imidlertid ikke endnu i denne Tid have haft sin nuværende Høide, thi Rullestenene findes i en Høide af flere 100' over Havet, hvortil ingen tænklig Vandbolge kan have bragt dem op. For vor Periode maa der derfor efter have fundet en Hævning Sted, hvorved Den naaede den Høide, den nu har; idet mindste findes intet Spor af, at den fortsætter sig i Nutiden. Landsbyen Borre, som for 600 Aar siden var en Kjøbstad, ligger i Borre Mose paa en lille Høi, der kun der, hvor Kirken staaer, er mellem 10' og 12' over Havet; Byen selv ligger mellem 10 og 5', og endel af den endogsaar kun mellem 3' og 5' over det. Man vil see, at der bliver saare Lidet tilovers for en Hævning i disse 600 Aar, thi Byen har neppe funnet undvære en Tomme af sin Høide over Havet, naar man betænker, at der var aaben Sø ind til Byen, og at Vandet ved sydlige Storme nødvendigvis maatte stemmes op inde i Fjorden.

Borre Mose er 2' over Havet, Søen omrent i Niveau med det, men dog forskelligt efter Aarstiden, den nordlige Havstok er 8—9', paa det høieste 10', hvilket er den samme Høide, som Havstokken i Gammelso har (8—9—10—11—12'), hvor de forskellige Havstokke omrent have samme Høide, enten

de ligge yderst eller inderst, ja den yderste og den inderste ere begge lidt højere end de midterste. Haarbolle Overdrev, der ligeledes bestaaer af Strandsteen, er mellem 5' og 10', ligeledes uden at Høiden aftager mod Havet. Vel naae Bolgerne nu sjeldent disse Havstokkes Toppe, f. Ex. ved Somose og Gammelso, hvor de undertiden bryde ind i Mosen indenfor, ved Ulfshale, hvor de ere bedækkede af en Ege- og Aurbogesskov, endogsaa aldrig; men Bolgernes egen Virkning medfører, at de ofte aflukke sig selv fra de Punkter og fra den Høide, de tidlige kunde naae. Naar Havet ved en voldsom Orkan har affat en meget hoi Havstok, og senere ved almindelige Storme en anden indenfor, vil denne for bestandigt kunne hindre Vandet i at naae den første Høide, og dette kan gjen-tage sig mange Gange, saaledes som paa Ulfshale. Maastee ogsaa Isen undertiden ved at presses mod Kysterne i Tis-gang kan skrue Stenene op over deres almindelige Høide.

Paa denne Maade kan Havet spærre sig selv Veien til en Skrænt, det tidlige har nedbrudt, saaledes som tildeels har været Tilfældet med Kridtklinterne i Øst, men ogsaa med flere Leerkrænter baade i Syd og i Nord (f. Ex. ved Harbolle Overdrev og ved Hegningen, paa hvilke Steder den nedbrudte Væg nu ligger langt fra Havet, og overhovedet langs hele Nordkysten, hvor Skrænten, ja endogsaa højt og her endeel af Havstokken, er bevoget med Træer). Saadanne af Havet forladte Skrænter bor derfor ingenlunde af denne Grund betragtes som hænede over den gamle Havstand. Heller ikke bor det glemmes, at vi kunne have Stormfloder, hvorved Vandet, selv i Østersøen og Sundet, kan stemmes op til den dobbelte Høide af den, det naer ved en almindelig Storm. Jeg minder her om Året 1843, da Havet den 8de Decbr. steg $6\frac{1}{2}$ Fod over daglig Vandet ved Ørebygaard paa Lolland, og om den 2den Januar 1855, da det samme steds ikke stod meget lavere

(6) og oversvommede Indkørslen til Sørfjøbing By og Landingsbroen ved Øureby¹⁾.

Hvorlidet der kan være Tale om Hævninger paa Møen i de sidste Aarhundreder, viser Den Lindholmen Syd for Ulfshale, thi den havde i Aaret 1645 to Huse med to Familier²⁾, medens den nu er ubeboet, fordi den jevnlig oversvømmes af Havet; ligesom ogsaa det Haktum, at Ulfshale Skov var af betydelig Størrelse i Christian den Tredies Tid, nocksom viser, hvorlidet denne Deel i disse 300 Aar kan have forandret Høide.

De Muslingskaller, jeg har fundet i Gammelso og i Sømosen ligge enten i Havets Niveau eller idethoieste een God over det; intetsteds ere Muslingslag i større Høide fundne, og jeg troer derfor til Slutning at kunne påastaae, at der paa Møen intet sikkert Tegn findes paa, at Den endnu hæves, men at den tvertimod i lang Tid har havt sin nuværende Høide over Havets Overflade.

¹⁾ Efter velvillig Meddelelse af Baron O. Rosenørn-Lehn.

²⁾ Paludan II. 54.

An h a n g.

Præsten Bredals Beretning i Borre Ministerialbog
om Borøe.

Borøe Sogn.

Beliggende i Østerherred nest ved Magleby Sogn.
NB. Før har Landet været deelt i Øster og Vesterherred, og har ventelig hvert Herred da havt sin Provst, ligesom det av gamle Skrifter kan erfares, at her har været både Øster og Vester Herrets Landsting, som hvert for sig har haft sine egne saa kaledede Lands-Dommere, og Tingskribere, av hvilke sidste nogle har været Degne ved Kaldet. Kirke-Byen i sig selv har i forrige Tider været een Kjøbstæd og blev afbrændt i den lybske Heide. Kunnskning. Beviser paa at Borre før har været een Kjøbstæd ere adskillige.

1. Kong Hanses Brev, som gav Borre By Kjøbstæds Retighed lige med Nykjobing i Falster. Same Document havde Byen enda in originali med kongelig vedhængende Seil efter gammel Skif i et Fouteral av Træ. Da Bymændene i Narene mellem 1720—30 havde Proces med Familieforpagter Gjorgen Lund i Stege, blev same Bemaadnings Brev leveret Bymændenes Procurator. Men kom aldrig tilbage.
2. Forefandt jeg i Sacristiet et Anførsel i et Document, hvor Bymændene kalde sig de fattige Borgere af Østenborg, og ansøge Kong Frederic den 3die om Confirmation paa deres Kjøbstæds Privilegier, som de mælde, har været

dem forundt av Kong Hans. De beklage sig, at Handelen tog megetig av, efterdi Indlobet var saa tilstoppet, at hvor for kunde gaae store Skibe, kunde da kun gaae Skude og store Baade. Documentet var dateret A^o 1648, og leverede jeg samme til Højærverdige Hr. Bisshop Harboe, som lovede: at det skulde blive indrykket i danske Magazin¹⁾.

3. Da min salig Formand og Svigerfader Hr. Jens Engel lod opkaste i den Østre Fiske Park i Humle-Haven, fandtes der et heel Bulverk av nedramede Gege-Pæle med Tern-Bolte og Ringe, hvorved Skibene har ligget fortørede, saa han fra Steege maatte lade udhendte Talger og Gier for at faa Pælene hævede. Hvilket noksom viser, at her har været fuldkommen Seilads til Bhen, og kan endnu sjones at Borre Bhen har været adskilt fra Magleby Sogn formedelst aabent Vand, ja maaßke ganske omflødt, hvilket har givet mange Anledning at falde Bhen Borøe.
4. Et stort Kobber-Seil, hvori stod et med Skjold og Sverd bevæbnet Fruentimer med Overskrift: S Civitalis Boroe. Ligeledes har Hr. Mgstr. Huulbek antegnet i Herreds-Protokollen, at han selv har seet 1 Kobberpenge, saa stor som 1 Sletdlr med dene Paaskrift omkring Civitatis Öster Borre, og midt udi en Kirke. Seilet blev leveret j. t. Bisshop Worm og forkom ved Ildebranden 1728. Hvor Pengen blev av vides ei.

Borre A^o 1763, d. 29de Novbr.

Bredal.

---

¹⁾ Findes der ikke.

**Efterretninger
om
Metropolitanskolen**

Skoleaaret 1856—1857.

Af
B. Borgen,
Professor, Skolens Rector.

Examiner.

I. **Afgangsexamen.** Ved Ministeriets Skrivelse af 14de Juni blev det meddeelt, at den skriftlige Deel af denne Examen vilde være at afholde fra Mandagen den 23de til Onsdagen den 25de f. M., den mundtige Deel for første Afdelings Bedkommende fra den 25de Juni, for anden Afdelings fra den 26de Juni til den 2den Juli incl. — Undervisningsinspektoren, Conferentsraad, Professor Dr. Mædvig var nærværende ved denne Probe, og deltog i samme som Censor i Latin, latinisk Stiil og Version, Græsk og Thysk.

Som Censorer udenfor Skolens Lærerpersonale tiltraadte efter foregaaende Indbydelse: i Thysk Notarius publ. Professor Dr. Abrahams, i Fransk Cand. philos. Fries, i Religion Pastor Mynster, i Historie Professor Dr. Allen, i Mathematik Professor Dr. Jürgensen og Professor Holten, i Naturlære Professor Holten og Cand. polytechn. Lorenz, i Geographie Stud. jur. Mædvig, i Naturhistorie Dr. Ørsted og Assistent ved det zoologiske Museum Cand. magist. Lütken.

Til Afgangsexamens første Deel indstillede sig efternevnte 20 Disciple af 6te Classe: 1. L. S. G. Jensen, 2. T. P. Lund, 3. D. A. Tughorn, 4. M. S. Gad, 5. J. ph. A. Skrike, 6. A. A. M. Stub, 7. K. S. Berggreen, 8. V. T. S. Petersen, 9. C. F. C. Holm, 10. F. V. Bülow, 11. G. V. Paludan, 12. F. G.

Hansen, 13. J. E. A. Sahlerz, 14. P. L. Krebs, 15. G. C. C. Wiese, 16. C. L. Scharling, 17. F. A. Thiele, 18. G. A. Thiele, 19. J. J. B. Lund, 20. J. B. Seerup.

Til Examens anden Deel indstillede sig følgende 12 Disciple af 7de Classe, hvilke i Året 1854 havde underkastet sig sammes første Deel: 1. C. S. Gyberg, 2. P. F. E. Casse, 3. C. F. V. Prangen, 4. G. B. Halkier, 5. J. J. Mohr, 6. J. V. Johnsen, 7. C. J. Martensen, 8. G. J. V. Wick, 9. A. V. Freund, 10. C. C. Christens, 11. J. R. Thiele, 12. Conr. Martensen.

A. Skriftlig Prove.

Mandagen den 23de Juni, Formiddag: Udarbejdelse i Modersmaalet. Opgave: „Almindelig Charakteristik af de tropiske Landes Natur i Modsetning til de tempererede Jordbelters.“

Eftermiddag: Geometrisk Opgave: „En Trefants tre Sider have Værdier, der dannet en Differentsrække (arithmetisk Progression) paa tre Led. Dens Areal er $\frac{3}{5}$ af en ligesidet Trefant med samme Perimeter. Hvor store ere dens Vinkler?“

Tirsdagen den 24de Juni, Formiddag: Latinisk Stiil: „Da P. Dolabella som Proconsul stredede Provinsen Asia, fortæss en Qvinde fra Smyrna til ham, som anklagedes for ved Gift at have ombragt sin Mand og sin Son. Hun tilstod, at hun havde begaet den Forbrydelse, for hvilken hun anklagedes, men sagde, at hun havde gjort det, fordi Manden og Sonnen i Forening havde dræbt hendes anden Son, en herlig Ungling, som hun havde født i sit forrige Egteskab, og bad, at man vilde frikjende hende, da hun havde taget en retfærdig Hævn over forbryderiske Mennesker. Beviserne var tydelige og tillode ikke at twile om, at hun talte sandt.“

Dolabella forelagde¹ Sagen for² sit Raad; men Ingen af Raadet vovede at votere³ i en saadan Sag, og Dolabella selv vidste ikke, hvad han skulde gjøre; thi han troede ikke, at en Qvinde, der var overbevist om et dobbelt Mord, kunde fri-findest og slippe uden Straf; og paa den anden Side kunde han ikke fore det over sit Sind at fordomme og affstraffe en Moder, der næsten syntes at have adlydt Naturens egen Rost. Han henviste⁴ da Sagen til Althen til Areopagiterne, for at den kunde blive paadomt af de meest vovede Dommere. Da disse havde undersøgt Sagen, bod de den anlagede Qvinde og Anklageren at vende tilbage om hundrede Lar, da vilde de affjige Dommen. Saaledes befriede de i Gjerningen den, som de ikke vovede aabenlyst at frifunde. Denne Historie fortelles af Galerius Maximus og af Gellius i 12te Bog af det Værk, som han har givet Titlen „Attiske Mætter.“

1. defero. 2. ad. 3. sententiam dico. 4. relego.“

Eftermiddag: **Tydsk Stiil:** „Karl den Store knyttede Forbindelser med de muhamedanske Fyrster i Afrika og Asien for at lette de Christnes Stilling, der befandt sig under deres Herredomme. Han folte og handlede som Christenhedens første Konge og tog sig af¹ alle sine Troesbrodre i de fjerneste Lande og især i den hellige Stad Jerusalem. I dette Dimed fogte han ogsaa at komme i venskabeligt Forhold med Chalifen Harun al Raschid og sendte først et Gesandtskab til ham. Men begge Gesandter døde paa Reisen uden at have naaet deres Bestemmelses Maal². Chalifen tog imidlertid Hensigten for Gjerningen. Karls Berommelse fyldte Verden formeget til ikke ogsaa at trænge igjennem til Høfset i Bagdad. Chalifen tog derfor Anledning af Karls Keiserkroning til ved et eget Gesandtskab at ønske ham Lykke til hans Ophoierlse. Han sendte ham imellem andre kostbare Forærlinger ogsaa en levende Elephant. De Gjenforærlinger, som Karl sendte Cha-

lisen, bestode i Heste og spanske Muuldyr, i frijsisse Uldkapper³ af forskjellige Farver, der, som han havde hort, i Orienten vare meget sogte og betaltes dyrt, og i nogle store Hunde, der vare afrettede til Sagt paa vilde Øhr. Gesandterne, der overbragte disse Forænger, skulde tale til Bedste for⁴ den hellige Grav i Jerusalem og for de derhen valfartende Pilgrimmes⁵ Sikkerhed, og Harun var artig nok til at skænke Karl den Store den hellige Grav som et Bevis paa sin Agtelse.

1. sich jemands annehmen. 2. Ziel. 3. Ein Wollmantel.
4. sich für etwas verwenden. 5. Pilger."

Onsdagen den 25de Juni, Formiddag: Arithmetisk
Øpgave: „Man skal oplose Ligningen

$$+\sqrt{x} + \sqrt{2ax - a^2} + \sqrt{x} - \sqrt{2ax - a^2} = x - \frac{a}{2}$$

med Hensyn til x og prove Rigtheden af det Fundne, idet hver Quadratrod tages med det i Ligningen foran samme staende Fortegn.

Exempel 1) $a=7$; 2) $a=8$; 3) $a=9$."

Eftermiddag: Oversættelse fra Latin paa Dansk.

„(Af Senecas 73de Brev med nogle Forandringer.)

Errare mihi videntur, qui existimant, homines philosophiae fideliter deditos contumaces esse et contemptores magistratum ac regum eorumve, per quos publica administrantur. E contrario enim nulli adversus illos gratiores sunt; nec immerito; nullis enim plus præstant rerumpublicarum rectores quam quibus frui tranquillo otio licet. Itaque ii, quibus multum ad propositum bene vivendi securitas publica confert, necesse est, auctorem hujus boni ut parentem colant, multo quidem magis quam illi inquieti et in medio positi¹, qui multa principibus debent, sed multa etiam flagitant, quibus nunquam

tam plene occurrere ulla liberalitas potest, ut cupiditates eorum exsatiet; crescent enim, dum impletur. Quisquis autem de accipiendo cogitat, oblitus accepti est; nec ullum habet malum cupiditas majus quam quod ingrata est. Accedit, quod nemo eorum, qui in republica versantur, quos vincat, sed a quibus vincatur, adspicit, nec tam jucundum iis est, multos post se videre, quam grave, aliquem ante se. Nec ambitio tantum insatiabilis est, verum cupiditas omnis. At ille vir sincerus et purus, qui reliquit et curiam et forum et omnem reipublicæ administrationem, ut ad ampliora secederet, diligit eos, per quos hoc ei facere licet, solusque eis gratuitum testimonium reddit. Quemadmodum præceptores suos veneratur ac suspicit, quorum beneficio ex inviis² exiit, sic etiam hos, sub quorum tutela positus exercet artes bonas.

1. in medio positus, som er stillet, lever midt i det offentlige Liv. 2. ex inviis, af uweisomme (ubanedede) Egne (ø: af Uflarhed og Bildfarelse.)"

B. Mundtlig Prøve.

(Under denne Deel af Examen var både VII Classe A og VI Classe hver for sig deelt i 2 Afdelinger, α og β .)

Onsdagen den 25de Juni, Efterm. VI Cl. α . Tysk, VI Cl. β . Fransk.

Torsdagen den 26de Juni, Efterm. VI Cl. β . Tysk, VI Cl. α . Fransk.

Fredagen den 27de Juni, Form. VII Cl. A α . Historie, VII Cl. A β . Mathematik. — Efterm. VII Cl. A α . Religion, VI Cl. α . Naturhistorie.

Løverdagen den 28de Juni, Form. VII Cl. A β . Latin, VII Cl. A α . Mathematik. — Efterm. VII Cl. A α . Græsk, VII Cl. A β . Religion, VI Cl. β . Naturhistorie.

Mandagen den 30te Juni, Form. VII Cl. A β . Historie,

VII Cl. A α. *Naturlære.* — Efterm. VI Cl. α. *Geographie.*

Tirsdagen den 1ste Juli, Form. VII Cl. A α. *Latin,*
VII Cl. A β. *Historie.* — Efterm. VII Cl. A β. *Græsk,*
VI Cl. β. *Geographie.*

Dinsdagen den 2den Juli, Efterm. VII Cl. A. *Hebraisk.*

Udfaldet af Afgangsexamen er meddeelt i Bilag I.

II. *Hovedexamen* blev (med undtagelse af Proben i Mathematik for VII Cl. B, VI og V Cl.) afholdt fra Tirsdagen den 8de til Tirsdagen den 22de Juli (see Skoleefterr. for 1855—1856 S. 63—67).

III. *Halvaarsexamen* afholdtes med VII Cl. A, den skriftlige Deel fra Mandagen den 15de til Dinsdagen den 17de, den mundtlige fra Fredagen den 19de til Tirsdagen den 23de Decbr.

Disciplene.

I. Af det Antal af 173 Disciple, der udgjorde Skolens Freqvents, da Esterretningerne for forrige Skoleaar bleve udgivne (see bemeldte Esterretninger S. 15—17), ere efter den tid følgende udgaaede. Under 2den Juli bleve de ovenfor S. 4 anførte Candidater efter fuldendt Afgangsexamen dimitterede til Universitetet (1—12). Endvidere udmeldtes for indeværrende Skoleaars Begyndelse: af 7de Classe B: 13. Christian Emil Kjær, 11te Juni 1856; — af 6te Classe: 14. Hans Anton Thiele, 15de August, 15. Joachim Beiring Seerup, 21de August. — I Lobet af dette Skoleaar udmeldtes: af 6te Classe: 16. Janus Julius Bernhard Lund, 22de Septbr.; — af 5te Classe: 17. Nicolai August Kriegsmann Schierbeck, 27de Decbr., 18. Frederik

Castberg, 10de Mai 1857; — af 4de Classe: 19. **Tønnes Theodor Severin Elberg**, 2den Decbr. 1856; — af 3die Classe: 20. **Christian Josias Feddersen Holm**, 12te April 1857; — af 1ste Classe: 21. **Julius Theodor Saaborg**, 9de Septbr. 1856.

En Discipel, **Ludvig Gotfred Paludan**, afgif ved Doden den 29de August 1856.

Derimod har Skolen i samme Tidsrum havt folgende Tilgang af Disciple, der samtlige blevne optagne ved Skole-arets Begyndelse, den 23de August 1856, nemlig:

I VII Classe A:

1. **Matthias Peter Bryndum**, en Son af Overlører A. Bryndum. (Denne Discipel havde i Året 1855 underkastet sig Afgangsexamenus første Deel ved Kolding Lærde Skole, hvorfra han, efter at have samme steds tilbragt et År i 7de Classe, gik over til samme Classes overste Afdeling i denne Skole) *).

I VII Classe B:

2. **Christian Krarup Ollgaard**, en Son af afgangne Procurator B. K. Ollgaard paa Tanderupgaard i Ribe Stift. (Havde i forrige År underkastet sig første Deel af Afgangsexamen ved Kolding Lærde Skole, hvorfra han gik over til denne Skoles 7de Classe) *).

* Den Afsigelse, som med Hensyn til Optagelsen af denne og foranførte Discipel er skeet fra den i Bekendtgjørelsen angaaende en Undervisningsplan og Examensbestemmelser o. s. v. af 13de Mai 1850 § 3 indeholdte Regel, ifølge hvilken ingen andre Disciple kunne optages i Skolens 7de Classe end de, som have gjennemgaaet samme Skoles 6te Classe, er grundet i de Bestemmelser, der, efter foregaaende Indstilling fra Rector ved den nu nedlagte Lærde Skole i Kolding, Professor Dr. Ingerslev, af Ministeriet undtagelsesvis blevne givne til Fordeel for de Disciple af bemandte Skole, som efter dens Nedlæggelse ønskede at gaae over til andre af de lærde Skoler, blandt hvilke Bestemi-

I VI Classe:

3. Valdemar Carstensen, en Son af Particulier Th. Carstensen. (Forhen Discipel i Aarhus Kathedralskole).

I V Classe:

4. Peter Vilken Heiberg Ditzel, en Son af Districtslæge, Krigsassessor C. A. Ditzel paa Frysenborg. (Forhen Discipel i Kolding lærde Skole).
5. Maximilian Seligmann, en Son af Handelsagent J. Seligmann. (Forhen Discipel i Odense Kathedralskole).
6. Macdonald Wissing Glgaard, Broder til Nr. 2.

I IV Classe:

7. James Gustav Hansen, en Son af Etatsraad, Grosserer A. N. Hansen, N. af D.
8. Ove Emmerich Gustav Ingerslev, en Son af Professor Dr. C. F. Ingerslev, N. af D. (Forhen Discipel i Kolding lærde Skole).
9. Jens Frederik Harald Jørgensen, en Son af Overlæge J. F. Jørgensen, N. af D. (Forhen Discipel i Odense Kathedralskole).
10. Hans Skovgaard, en Son af Proprietair J. H. Skovgaard. (Forhen Discipel i Kolding lærde Skole).

messer følgende, som dette Punkt vedkommende, er meddeelt i Esterr. fra Kolding lærbe Skole for Skoleaaret 1855—1856 S. 54: „Under 21de Mai og 7de Juni f. A. bevilgedes, at en Discipel, som, efter i 1855 eller 1856 her at have bestaaet Afgangsexamens 1ste Deel, af denne Skole erklæredes moden til Oprykkelse i VII Cl., derved maatte have Ret til at optages i samme Classe i en hvilken som helst anden lærde Skole, samt at den, der 1856, efter her at have tilbragt et Aar i VII Cl., gaae over til en anden Skole, derved skal faae Ret til at optages i sammes VII Classes øverste Afdeling og efter et Aars Forløb at afgaae fra denne til Universitetet.“

I III Classe.

11. **Frederik Carl Emil Schack Brockdorff**, en Son af Kammerherre, Major A. F. S. v. Brockdorff, Eskadronschef for den kgl. Livgarde til Hest, R. af D.
12. **Conrad Valdemar Bræstrup**, en Son af Politie-direiteur, Conferentsraad C. J. C. Bræstrup, C. af D. og Dbm.
13. **Wenzelaus Iwanowitsch Paul Ludowig Knirsch**, en Son af afgangne Holzvogt W. J. Knirsch i Østenfeld.
14. **Harald Peter Nicolai Budde-Lund**, en Son af Pastor E. F. Budde-Lund, Sognepræst til Nykjobing og Horvig.
15. **Johan Julius Valdemar Prytz**, en Son af Skomagermester J. G. Prytz.
16. **Oscar Rygaard**, en Son af Kjøbmand, Consul H. P. Rygaard. (Forhen Discipel i Viborg Kathedralskole).
17. **Julius Christian Scheel**, en Son af Legationsraad H. Scheel, R. af D.

I II Classe:

18. **Christian Johan Frederik Ahlefeldt-Laurvigen**, en Son af Kammerherre F. L. V. Grev Ahlefeldt-Laurvigen til Grevskabet Langeland.
19. **William Bull**, en Son af Cancellist C. L. Bull.
20. **Charles Emilius Edward Frølich**, en Son af afgangne Consul J. Frølich.
21. **Søren Henrik Hoffmeyer Hansen**, en Son af Tobaksfabrikør A. Hansen.
22. **Jens Christian Emil Petersen**, en Son af Kammer-raad N. C. Petersen, Postmester i Korsør.
23. **Christian Frederik With**, en Son af afgangne Justits-raad J. P. With, Herredsfoged i Bjerre og Hatting Her-reder. (Forhen Discipel i Horsens lærde Skole).

I Classe:

24. Vilhelm Marcel Benzon Bang, en Son af Justitsraad A. K. Bang, Revisionschef under Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, N. af D.
25. Christian Johannes Holm, en Son af Pastor S. J. Holm, Sognepræst til Reerslev og Vindinge i Sjælland.
26. Carl Ludvig Holm, en Son af Seil-, Flag- og Compasimagerimester N. A. Holm, Oberstlieutenant og Bataillonscommandeur ved Københavns borgerlige Infanterie.
27. Lauritz Nylius Conrad Holm, en Son af Handsskemagerimester L. Holm.
28. Heinrich August Hvidt, en Son af Assurancemægler C. J. Hvidt.
29. Peter Herman Gottlieb Trock Jansen, en Son af Professor, Tandlæge J. J. Jansen.
30. Wilhelm Johan Heinrich Jochimsen, en Son af Inspektør ved St. Petri Pigeskole J. H. Jochimsen.
31. Gustav Henrik Andreas Budde-Lund, Broder til Nr. 14.
32. Peter Christian Julius Mads Melbye, en Son af afgangne Silke- og Klædefræmmer P. Melbye.
33. Theodor Christian Johansen Münter, en Son af Justitsraad H. B. A. S. Münter, Kasserer ved Københavns Brandforsikrings Societet, N. af D.
34. Carl Wilhelm Julius Nommels, en Son af Kammeraad C. F. A. Nommels, Hovedrevisor i det Slesvigiske Ministerium.
35. Richard August Simon Paulli, en Son af Høf- og Slotspræst Dr. theolog. J. H. B. Paulli, N. af D.
36. Otto Petersen, en Son af Overlærer ved Metropolitanskolen C. L. Petersen.

37. Frederik Eskild Philipson, en Son af Grosserer Ph. V. Philipson.
  38. Valdemar Henrik Rothe, en Son af Pastor Lic. theol. P. C. Rothe, anden reſiderende Capellan ved Hrue Menighed.
  39. Johan Frederik Simony, en Son af Justitsminister C. F. Simony, C. af D. og Dm.
  40. Carl Sechmann Stage, en Son af Justitsraad C. S. Stage, Controlleur ved Finants-Hovedkassen.
  41. Carl Peter Stæger, en Son af Etatsraad R. C. Stæger, Kasserer ved Finants-Hovedkassen, R. af D.
  42. Carl Frederik Gustav Torst, en Son af Cand. philos. Ph. A. Torst.
  43. Frederik Emil Henrik Westergaard, en Son af afgangne Oberstlutenant W. v. Westergaard, R. af D. og Dm.
  44. Peter Ludvig Grandjean Ullgaard, Broder til Nr. 2 og Nr. 6.
-

II. Efter denne Afgang og Tilgang har Skolen i en Freqvents af 195 Disciple, hvilke i nærværende Dieblik (Mai Maaned) ere fordelede saaledes: *)

VII Classe A.

1. G. J. P. Reiersen, 2. E. A. Holmsted, 3. A. C. Brøstrup,
  4. L. S. W. Richter, 5. C. A. de Fine Skibsted, 6. H. A. P. Philipson,
  7. C. T. Bang, 8. A. L. Brorson, 9. M. P. Bryndum,
  10. C. A. Nissen, 11. W. C. C. B. Thrane, 12. H. H. Ring,
  13. J. N. V. A. A. Haase, 14. J. C. S. Wilse, 15. J. S. Scavenius, 16. P. S. J. Conradt-Eberlin, 17. D. K. Christensen.
-

*) Foruden 7de Classe har i dette Skoleaar 3de Classe været deelt i to Afdelinger.

VII Classe B.

1. C. B. Ollgaard, 2. D. A. Nughorn, 3. V. T. S. Petersen,
4. J. Ph. A. Skrife, 5. T. P. Lund, 6. G. V. Paludan, 7. C. L. Scharling,
8. C. F. C. Holm, 9. L. F. E. Jensen, 10. F. A. Thiele,
11. F. V. Bülow, 12. M. S. Gad, 13. F. G. Hansen,
14. P. L. Krebs, 15. A. A. M. Stub, 16. R. F. Berggreen.

VI Classe.

1. N. Bache, 2. G. C. C. M. Hjorth, 3. P. G. Hansen,
4. V. C. S. Topsøe, 5. P. B. Krohn, 6. G. C. C. Wiese, 7. N. C. Heerfordt,
8. J. E. A. Sahlgren, 9. H. P. C. Bobke,
10. A. E. A. Nielsen, 11. C. E. Saaborg, 12. V. H. L. Bendz,
13. P. V. Bør, 14. H. T. J. Tholle, 15. C. G. Martensen,
16. V. Carstensen.

V Classe.

1. H. T. Andresen, 2. J. J. Krohn, 3. F. Ph. V. Abrahams,
4. C. E. Poulsen, 5. F. A. H. Balko, 6. J. A. G. Stage, 7. M. W. Ollgaard,
8. F. A. P. Frydensberg, 9. P. V. Seiberg,
10. C. E. Rothe, 11. C. T. Lund, 12. C. V. J. Birkerød,
13. M. Seligmann, 14. H. F. A. Topsøe, 15. S. A. E. Hagen,
16. P. V. H. Ditzel, 17. M. H. C. Bruhn, 18. A. F. Boje, 19. H. O. C. Mohl,
21. S. G. H. Wind, 22. F. V. Sponneck, 23. M. A. V. Andersen, 24. O. L. A. B. Dannekjold-Samsøe,
25. C. F. Tiemroth, 26. J. C. D. Richter, 27. L. A. F. Pio, 28. J. S. S. Hansen, 29. J. S. O. Richter, 30. J. H. C. Tiemroth.

IV Classe.

1. A. P. Grüner, 2. H. Høffding, 3. O. E. G. Ingerslev,
4. H. Skovgaard, 5. H. M. N. Wamberg, 6. F. L. d'Auchamp,
7. P. G. Andræ, 8. C. Reiersen, 9. J. F. Tesch, 10. S. Wedel,
11. V. C. B. Holbeck, 12. G. S. Bricks, 13. P. C. Philipsen,
14. C. E. Mathiesen, 15. J. G. Hansen, 16. J. A. Bang,
17. H. Petersen, 18. P. W. Jerndorff, 19. C. G. M. Larsen,
20. V. F. G. Raach, 21. C. J. F. Tramp, 22. H. J. Möller,
23. J. Thiele, 24. C. M. Albeck, 25. C. F. Hansen, 26. J. F. G. Jørgensen, 27. F. T. Tesch, 28. J. H. S. Abrahams, 29. T. S. R. Seiberg, 30. L. C. B. Jürgensen, 31. C. C. Adrian,
32. A. F. Bolle.

III Classe A.

1. T. V. Mollerup, 2. V. Krenkel, 3. A. H. Gamborg,

4. A. J. Skrøfe, 5. H. M. Ø. Rye, 6. C. Ph. V. Philipsen,
 7. H. F. Krohn, 8. J. C. Scheel, 9. V. Jensen, 10. H. P. N.
 Budde-Lund, 11. C. H. Nygaard, 12. F. C. E. S. Brockdorff,
 13. C. Mundt, 14. F. C. D. Simony, 15. J. J. V. Prytz, 16.
 A. G. H. Lütken, 17. A. C. Drebolt, 18. V. J. G. Larsen,
 19. J. V. Flensborg, 20. J. C. A. Willemann.

III Classe B.

1. A. C. Schlichtkrull, 2. J. Ipsen, 3. Ø. A. Ræder, 4. J.
 p. Melbye, 5. J. H. G. Mangor, 6. V. N. Andreæ, 7. C. V.
 E. Kjersing, 8. J. P. M. Pauli, 9. E. Ipsen, 10. W. J. p.
 L. Knirsch, 11. E. A. Gottlieb, 12. O. F. Albeck, 12. H. A. Ja-
 cobi, 14. C. V. Brestrup, 15. E. C. N. Koch, 16. L. T. H.
 Nielsen, 17. O. Rygaard, 18. A. L. Smith.

II Classe.

1. S. H. H. Hansen, 2. N. P. Nielsen, 3. F. S. Ø. A. Ny-
 gaard, 4. J. C. H. A. Steenstrup, 5. C. Ø. V. Ring, 6. A. Klein,
 7. T. C. C. A. Jørgensen, 8. C. S. Danneskjold-Samsoe, 9.
 W. Bull, 10. C. F. Brücka, 11. V. V. C. Hansen, 12. F. Lin-
 stow, 13. C. E. E. Frölich, 14. C. J. S. J. Thaarup, 15. E. Ø.
 Krenckel, 16. T. Ø. Aughorn, 17. J. F. Rickmann, 18. C. S.
 Witch, 19. A. T. Nielsen, 20. F. C. C. Scheel, 21. J. C. E. Petersen,
 22. H. S. Theilade, 23. C. H. J. P. Grevenkop-Castenskjold,
 24. C. J. F. Ahlefeldt-Laurvigen.

I Classe.

1. P. C. J. M. Melbye, 2. L. M. C. Holm, 3. P. H. G.
 T. Jansen, 4. F. E. Philipsen, 5. C. S. Stage, 6. A. A. S.
 Pauli, 7. Ø. Petersen, 8. C. P. Stæger, 9. C. W. J. Nommels,
 10. W. J. H. Jochimsen, 11. J. F. Simony, 12. H. A. Hvidt,
 13. G. H. A. Budde-Lund, 14. C. H. G. Torst, 15. V. M. B.
 Bang, 16. P. L. G. Ollgaard, 17. V. H. Rothe, 18. F. E.
 H. Westergaard, 19. C. J. Holm, 20. S. M. F. Bang, 21.
 C. L. Holm, 22. T. C. J. Münter.

Lærerpersonalet.

Efter derom at have indgivet Antragende, og ifolge
 Ministeriets derefter meddeelte Skrivelse af 8de Juli f. A.,

fratraadte Professor Lauritz Stephan Borring ved Udgangen af forrige Skoleaar sin Stilling ved Skolen som Time-lærer i Transt, hvilken Underviisning han her havde besorget siden Aaret 1841. — Til samme Tid, og ligeledes i Henhold til ovennævnte Skrivelse, forlod Architekt Andreas Rosenberg sin henværende siden Aaret 1831 udforte Bestilling som Time-lærer i Tegning, idet Underviisningen i sidstnævnte Fag, ifolge Ministeriets Bestemmelser, herefter vilde være at meddelse i Forbindelse med Underviisning i Mathematik.

Da det — hvad ogsaa allerede var udtalt i Circulair-Skrivelse af 21de August 1855 (see forrige Aars Skoleesterr. S. 49—53) — var Ministeriets Hensigt saavidt muligt at bringe den hele Underviisning i Sprogene og Videnskabsfagene ind under de faste Læreres ordinaire Timer, i hvilken Henseende enhver Skole efterhaanden maatte forsynes med det fornødne Antal af saadanne Lærere, og da ved denne Skole, foruden de Timer, der blev ledige ved de twende ovennævnte Timelæreres Afgang, en af dens Overlærere i Dieblifiket gav 9 ugentlige Extratimer i Mathematik, og en af dens Timelærere besorgede 17 Timer ugentlig i Dansk, Historie, Geographie og Regning, blev det ved ovenauforte Skrivelse af 8de Juli f. A. tilkjendegivet, at Ministeriet vilde fra indeværende Skoleaars Begyndelse oprette en Adjunctplads i Transt hele Skolen igjennem, saaledes at den, der ansattes, desforuden vilde have at give nogen Underviisning i Historie og Geographie i de lavere Classer, idet Ministeriet dog for andre eventuelle Combinationer af Lærersagene ved Skolen havde ved Opslaget af bemeldte Plads forbeholdt sig fortrinsvis at tage den i Betragtning, som maatte være i stand til ogsaa at undervise i andre Fag, hvori Skolen kunde afgive Bestjæftigelse, navnlig Mathematik, Regning og Tegning.

I Anledning heraf, og da ubudlig Forsøget paa en

Førening af Underviisningen i Fransk og en Deel af den matematiske Underviisning for Dieblifiket maatte opgives, indstilles under 14de August næstefter Studios. **Henrik Sophie Smith** til som Timelører at besorge Underviisningen i Mathematik i 3die Classe, Regning i de to nederste Classer samt Tegning i 3die, 2den og 1ste Classe, hvilken Indstilling under 19de f. M. af Ministeriet blev approberet. — I den ommeldte Adjunctpost meldte Ministeriet i Skrivelse af 18de Septbr. at have under 15de næstforhen constitueret forhenværende Rector ved den nedlagte lærde Skole i Kolding, Professor Dr. C. F. Ingerslev, der, indtil et Rectorat efter maatte aabne sig for ham, havde ansøgt om midlertidig Ansættelse i fornævnte Ejendom. Professor Ingerslev overtog saaledes Underviisningen i Fransk fra 2den til 6te Classe samt i Historie i 1ste og 2den Classe.

Da Adjunct P. J. Petersen i den største Deel af December Maaned f. A. havde ved Sygdom været forhindret i at udføre sine Forretninger ved Skolen, og det var nødvendigt, at han endvidere i nogen Tid fritoges for disse, blev det under 29de Decbr. indstillet og under samme Dato af Ministeriet approberet, at der for den Tid, i hvilken han fremdeles vilde være usikket til sin Ejendom i Skolen, maatte antages en Hjelpeører, eller, hvis det skulde være fornødent, twende saadanne Lærere, der imidlertid kunde overtage den ham i indeværende Skoleaar tildelede Underviisning i Latin i 5te Classe samt Latin og Thysk i 3die Classe B. Til at besorge den foranforte Underviisning i Latin antoges Studios. philol. Hans Peter Michael Rosing, til den ligeledes anførte thyske Underviisning Studios. theolog. Frederik Bohlstadt Gwiid. Efterat der senere, ved allerhoieste Resolution af 29de Marts d. A., var bleven forundt Adjunct Petersen, for hans Helsbrede Skyld, Fritagelse paa et Aar fra hans Embedsforretninger,

for at foretage en Reise til Udlændet, blev det derhos af Ministeriet bifaldet, at de twende sidstnævnte Lærere fremdeles i den tilbagestaaende Deel af indeværende Skoleaar maatte børge de dem overdragne Timer.

Undervisningen.

I. I Fortsættelse af, hvad der tidligere (Skoleefterr. for 1854—1855 S. 20—21, for 1855—1856 S. 17—18) har været meddeelt om den af Professor Dr. Jürgensen givne førststille Undervisning i Mathematik, bemærkes her endvidere, at det, efterat Professoren i forrige Skoleaar havde fort sit Hørsog gjennem nederste Afdeling af 7de Classe, blev ham ved Ministeriets Skrivelse af 16de August f. A. bevilget i indeværende Skoleaar at fortsætte bemeldte Hørsog i samme Classe's overste Afdeling. Denne Undervisning, til hvilken after twende af de ugentlige mathematiske Timer have været indrommede, er saaledes med dette Skoleaars Udgang afsluttet.

Fag- og Timefordelingen har i indeværende Skoleaar været følgende:

1. Rector: Latin i VII Cl. A, Græsk i VI Cl.	15	Timer.
2. Overlærer Espersen: Historie fra III til VII Cl.	22	—
3. Overlærer Berg: Latin i VII Cl. B, Græsk i VII Cl. A—B.....	22	—
4. Overlærer C. Petersen: Mathematik fra IV til VII Cl., Naturlære i VII Cl. A—B....	25	—
5. Overlærer Holbech: Dansk i II Cl., Thysk i VI, V, IV Cl. samt III Cl. A og II Cl....	20	—
6. Adjunct Jensen: Dansk i IV Cl., Religion i alle Classer	22	—

7.	Adjunct, Inspector Krebs: Latin i VI og IV Cl., Hebraisk i VII Cl. A—B	24	Timer.
8.	Adjunct Berrn: Latin i III Cl. A, Græsk i V og IV Cl.	20	—
9.	Adjunct Sørensen: Dansk i VII Cl. A—B, VI, VCl., III Cl. A og I Cl., Tysk i I Cl.	22	—
10.	Adjunct P. Petersen: Tysk i III Cl. B (fra Januar Maaned Studios. theol. Hviid), Latin i V Cl. og III Cl. B (fra Januar Maaned Studios. philol. Rosing).....	20	—
11.	Adjunct Fogh: Geographie fra III til VI Cl., Naturhistorie fra I til VI Cl.	25	—
12.	Const. Adjunct, Professor Dr. Ingerslev: Fransk fra II til VI Cl., Historie i II og I Cl.	22	—
13.	Timelærer, Cand. theol. Rüllsgaard: Dansk i III Cl. B, Geographie i II og I Cl., Skrivning fra I til IV Cl.	21	—
14.	Timelærer Studios. Smith: Mathematik i III Cl. A—B, Regning i II og I Cl., Teg- ning i III, II og I Cl.	22	—
15.	Professor, Dr. Jürgensen: Mathematik i VII Cl. A	2	—
16.	Cand. philos., Organist Berggreen: Sang	5	—
17.	Premierlieutenant v. Holmsted med Asji- stenter: Gymnastik og Svømming.....	6	—

II. Overeensstemmende med det derom indgivne Forslag bifaldt Ministeriet under 28de August, at Thriges Lærebog i den gamle Historie maatte indføres i de højere Classer istedenfor den hidtil brugte Lærebog af Bohr, samt at Bruuns tyske Grammatik maatte indføres strax i Skolens 1ste Classe

og siden successive i de følgende højere Classer istedenfor den hidtil brugte tydsske Grammatik af Trojel.

Fremdeles blev det under 2den Decbr. f. A. tilladt, at istedenfor Strøms naturhistoriske Læsebog, der foreløbig havde været benyttet som Haandbog i 1ste Classe, Lütvens „Begyndelsesgrundene af Dyrerigets Naturhistorie“ samme steds maatte lægges til Grund ved Undervisningen i Zoologie.

III. Følgende er i dette Skoleaar gjennemgaaet i de forskellige Sprog og Videnskaber:

Dansk. I Classe: Funchs, Røginds og Warburgs Læsebog er benyttet til Oplæsning og Analyse. Lært 15 Digte af Krossings poetiske Læsebog. Bojesens „fortfattede danske Sproglære“ er gjennemgaaet flere Gange indtil Ordstillingen (uden Kunnskninger). 2 Stile ugentlig. — II Classe: Samme Læsebog benyttet til Oplæsning og Analyse; hele Bojesens Sproglære læst og repeteret. Endel Vers ere lært udenad efter Holsts poetiske Læsebog. 2 Timer om Ugen anvendte til Stil paa Skolen, der har bestaaet deels i Gengivelse af Fortællinger, deels i Oversættelse fra Thysk og deels i Øvelser efter Borgens „Veiledning til Udarbeidelser i Mordersmalet“; i alt 38 Stile. — III Classe B: Holsts prosaiske Læsebog er benyttet til Oplæsning og Analyse, af Sammes poetiske Læsebog ere flere Digte lært udenad. Bojesens Sproglære repeteret flere Gange. 1 Stil ugentlig, i Almindelighed en lettere Skildring, undertiden Oversættelse fra Thysk eller Fransz; i alt 37 Stile. — III Classe A: Holsts prosaiske Læsebog benyttet til Oplæsning og Analyse. Bojesens Sproglære repeteret. Lært en Deel Digte af Holsts poetiske Læsebog. 1 Stil hver Uge. — IV Classe: Enkelte Timer ere benyttede til Oplæsning, de øvrige til Gjennemgang og

Nettelse af danske Stile, hvoraf i Neglen er skrevet 1 ugentlig.
— V Classe: Den nordiske Mythologi efter Chr. Winthers Gudelære læst og repeteret. Nogle Stykker af den øldre Edda ere læste. Læst og fortalt om Poul M. Møller. 1 Stil ugentlig, deels beskrivende, deels fortællende, deels lette Afhandlinger (naturhistoriske, historiske o. lign.). — VI Classe: Efter en kort Oversigt over den øldre Litteratur er Litteraturhistorien begyndt fra Holberg og læst indtil Waggesen. Hver Uge skiftewiis mundtligt Foredrag eller Stil. — VII Classe B: Litteraturhistorien fra Holberg indtil dette Aarhundrede, oplyst ved Oplæsning af de mærkeligste Forfattere. Mundtligt Foredrag eller skriftlig Udarbejdelse hver Uge. — VII Classe A: Meddeelt en Deel om Waggesen og Oehlenschläger; læst nogle af Heibergs kritiske Afhandlinger og om „Vandevillen“, nogle af P. L. Möllers kritiske Skizzer. Brudstykker af den øldre Litteratur. 2 Stile om Maanedene. Enkelte mundtlige Foredrag.

Tydsk. I Classe: Rungs tydske Læsebog for de lavere Classer S. 1—92 (undt. S. 7—19, 23—33, 35—38). Af Bruuns tydske Grammatik: Artiklen, Substantivernes Kjøn og Boining, Adjectiverne, Hjelpeverbene og de regelmæssige Verber, Pronominerne og Præpositionerne. Af Jürs's og Rungs Materialier St. 1—5, 22—24, 31, 35—41. 1 Stil ugentlig, enten Dictat eller Oversættelse fra Materialierne. — II Classe: Samme Læsebog S. 117—152; S. 169—209. Af Jürs's og Rungs Materialier St. 39—43 og St. 46—60. Af Trojels Grammatik: Substantiverne, Adjectiverne og de uregelmæssige Verber. Talt 38 Stile. — III Classe B: Af Hjorts Læsebog (Udg. 1849): „Køgebues Reise um die Welt“ S. 49—76. Af Jürs's og Rungs Materialier St. 61—64, 67, 77—81. Enkelte Exemplarer af Præpositionerne, der styre Acrensativ og Dativ. Af Trojels Grammatik

§ 23—47, § 51—63, § 65—81, § 87—88, § 90—91,
 § 128. 13 Stile. — III Classe A: Af Hjorts Læsebog (Udg. 1849); „Køgebues Reise um die Welt“ S. 49—76. Af Jürs's og Rungs Materialier St. 61—64, 67, 77—82. Enkelte Exempler af Præpositionerne, der styre Accusativ. Af Trojels Grammatik § 13—47, § 51—63 og § 65—81. 17 skriftlige Stile. — IV Classe: Af Hjorts Læsebog (Udg. 1840): „Aus der Geschichte des siebenjährigen Krieges“ S. 137—145; „Fragment aus meinen Knabenjahren“ S. 558—571. Af Lorenzens Stileovler: St. 2—14 (de lige Numere) og skriftligt efter de ulige Numere, ialt 16 Stile. Af Trojels Grammatik fra § 52—§ 99. — V Classe: Af Hjorts Læsebog (Udg. 1840) „Leben und Thaten Alexanders des Großen“ Cap. 11 og ud; „die Römer des neunzehnten Jahrhunderts“ S. 337—344. Af Jürs's og Rungs poetiske Læsebog Goethes „Hermann und Dorothea“. Af Schiller forskellige Digte efter Udvælg. Af Lorenzens Stileovler mundtlig fra St. 19—29. Af Trojels Grammatik forsra til Adverbierne. Talt 35 Stile. — VI Classe: Schiller: „Wilhelm Tell“ og Goethe: „Egmont“. Engang om Maanedens have Disciplene opgivet større Pensæ af forskellige Forfattere, hvori de da ere blevne examinerede. Af Jürs's og Rungs poetiske Læsebog: Goethe S. 54 til ind i Schiller S. 92. Øvelser i at oversætte fra Dansk til Tysk efter Lorenzen og Scribes „den første Kjærlighed“. Hele Grammatiken efter Udvælg. Abrahams's Litteraturhistorie efter Udvælg. 64 skriftlige Stile.

Frausk. II Classe: Øvelse i Udtale og Op læsning. Borrings Manuel des enfants S. 1—58; af det i samme Bog tilhørende Glosseforraad have Disciplene lært, med Forbi gaaelse af Endeel, indtil „Inventarium og Bohave“. Af Grammatiken er læst det Vigtigste indtil de regelmæssige Ver-

ber (Hjelpeverberne med); det læste er inddovet ved mundtlig Oversættelse af Ingerslevs Materialier S. 1—22 (med Forbigaaelse af Noget). — III Classe A og B: Borrings Læsebog for Mellemklasser S. 1—52 (med Forbigaaelse af nogle Stykker), S. 74—105. Af Grammatikken er læst Alt indtil de uregelmæssige Verber, inddovet ved Ingerslevs Materialier (saaledes at næsten Alt af disse læstes). — IV Classe: Borrings Etudes littéraires S. 1—20, 105—133. Formlæren er repeteret og inddovet ved et Udvælg af Ingerslevs Materialier. — V Classe: Borrings Etudes littéraires S. 105—133 (*La Suisse sous les baillis Autrichiens*), 148—158 (*Le conseiller du parlement de Toulouse*), 384—406 (*Les voleurs en Espagne, Voyage en Afrique*). Formlæren er repeteret og inddovet ved et Udvælg af Ingerslevs Materialier. — VI Classe: Borrings Etudes littéraires S. 284—308 og Album littéraire S. 48—62, 159—174, 199—206, 237—249; endel af de poetiske Stykker. Øvelser i extemporal Oversættelse. Af Grammatikken er repeteret Formlæren og de vigtigste Afsnitt af Syntaxen; af Borrings Stiiløvelser ere endel af de tilsvarende Stykker mundtlig oversatte paa Graust.

Latin. III Classe B: Af Bergs og Møllers latinske Læsebog, 1ste Afdeling: forfra til S. 25 alle latinske og danske Stykker; fra S. 26 til S. 53 et Udvælg. Af Madvigs Sproglære er Formlæren læst og østere repeteret. Af Ordfoningslæren ere de Negler lært, som Læsebogen gav Anledning til, dog ikke ved Henviisning til Grammatikken. Skriftlige Øvelser ere foretagne i Neglen hver Uge. — III Classe A: Af Bergs og Møllers latinske Læsebog er læst og repeteret 1ste Afdeling, forfra til S. 25 alle latinske og danske Stykker; fra S. 26 til S. 53 omrent de halve Exempler, latinske og danske. Af Madvigs Sproglære er det Vigtigste af Formlæren læst og østere repeteret; af Ordfoningslæren ere kun de

Negler læste ved Henviisning, som Lærebogen foranledigede. Skriftlige Øvelser ere foretagne hver Uge. — IV Classe: I den første Maaned af Skoleaaret læstes et Udvælg af Bergs og Möllers latinste Lærebog, 1ste Afdelings 2det Af- snit; derefter er læst og repeteret 20 Fabler af *Phædrus* (Möllers og Thomsons Udg. Fab. XXI—XL), og af *Nepos* fra Epaminondas til de Regibus. Af Madvigs Sprog- lære er Formilæren repeteret og af Syntaxen ere §§ 208—311 (3die Udg.) læste og repeterede. 68 skriftlige Stile. — V Classe: *Ciceronis* oratt. in Catilinam IV; *Sallustii* Catilina; *Ovidii* Metamorph. ed. Feldbausch, Stykkerne II—V (incl.). *Cornelius Nepos* er benyttet til cursorisk Læsning een Time ugentlig. Af Madvigs Sproglære er Formilæren og første Deel af Ordförningslæren repeteret, af den anden Deel er læst til § 423. 57 Stile og 7 Versioner. — VI Classe: *Livii* hist. lib. VI; *Virgilii* Aeneid. lib. IV; *Ciceronis* oratt. in Catilinam IV; *Terentii* Andria. Cursorisk er læst af *Sallustii* Jugurtha fra cap. 86 Bogen ud, af *Cornelius Nepos* Cato og Atticus. Af Madvigs Sprog- lære repeteret §§ 206—312, §§ 318—430 (2den Udg.). Af Bojesens Antiquiteter ere Stykkerne om „Magistraturen“ og „Krigsvæsenet“ læste. 57 Stile, 11 Versioner; 2 Stiletimere anvendte til mundtlig Stil. — VII Classe B: *Livii* hist. lib. XXI; *Ciceronis* Cato major og Lælius; *Virgilii* Aeneid. lib. X; *Horatii* Odar. lib. II et III. I Maaneds- læsning *Livii* hist. lib. XXXI—XXXII. Af Madvigs Sproglære læst nyt §§ 411—473, repeteret §§ 218—411. 62 Stile, 12 Versioner. — VII Classe A: *Ciceronis* disput. Tuseul. lib. I; *Sallustii* Catilina; *Livii* hist. lib. VII; *Virgilii* Aeneid. lib. I; *Horatii* Odar. lib. III, Epistol. lib. II. med Ars poetica. Uden Forberedelse er læst (efter Clemmers Udvælg) *Velleii Paterculi* lib. II. c. 13—28; *Sue-*

tonii Caligula, c. 1—15, 22, 23, 27—33, 50—60; *Quintiliani* lib. X, § 1—46. Bojesens romerske Antiquiteter med Udeladelse af de Afsnit, der handle om Regjeringsformen under Keiserne, om Rets- og Finantsvæsenet samt om Bestyrelsen af udenbhes Anliggender. Tregders Litteraturhistorie med Forbigaaelse af flere Enkelheder og af den største Deel af 3die Periode. 53 Stile, 15 Versioner.

Til anden Deel af indeværende Åars Afgangsexamen opgive Candidaterne i Latin: Reiersen, Philipson og Wilse: orat. pro Sex. Roscio Amerino, oratt. in Catilinam IV; Holmsted, Bræstrup, Richter, Nissen, Haase og Thrane: oratt. in Catilinam IV, pro lege Manilia, pro rege Deiotaro, pro Archia poeta; Skibsted og Ring: oratt. pro Sex. Roscio Amerino, pro Milone, pro rege Deiotaro; Bang, Brorson, Scavenius, Eberlin og Christensen: oratt. pro Sex. Roscio Amerino, pro lege Manilia, in Catilinam I, II; Bryndum: oratt. pro Sex. Roscio Amerino, pro lege Manilia, pro Milone. Fremdeles opgive samtlige Candidater: *Ciceronis* disput. Tuscul. lib. I, II, V; *Sallustii* Catilina (dog ikke læst af Bryndum); *Livii* hist. lib. I, VI, VII (Bryndum II, VI, VII); *Virgilii* Aeneid. lib. I, II, IX; *Horatii* Odar. lib. II, III, Satir. lib. I, Epistol. lib. II med Ars poetica (Bryndum Odar. lib. III, Epistol. lib. I, II med Ars poetica).

Græst. IV Classe: Bergs Lærebog for de første Beghyndere (2den Udg.); af Bergs Lærebog for andet Års Cursus er læst de æsopiske Fabler, undtagen den ottende og septende Fabel. Bergs Schematil den græske Formlære er læst og repeteret, og Tregders Formlære benyttet. Af og til skriftlige Øvelser. — V Classe: Bergs Lærebog for andet Års Cursus: 5te Afsnit; *Xenophontis* Anabas. lib. IV et V, capp. I—VIII. Af Tregders Formlære er læst og repeteret til

Orddannelseslæren, dog kun hvad der vedkommer den attiske Dialect; af Mædvigs Ordføningsslære er læst § 19—107 med Forbigaaelse af flere Paragrapher og næsten alle Anmærkninger. — VI Classe: *Homeri Odyss.* lib. I et II; *Xenophontis Memorab.* Socr. lib. I. Tregders Formlære, saaledes at dog flere Partier eller Enkelheder ikke ere lært lectieviis. Til Mædvigs Ordføningsslære er stadig henbiist under Læsningen af Forsatterne. — VII Classe B: *Herodoti* lib. III; *Plutarchi Agis et Cleomenes*; *Homeri Iliad.* lib. XXII; Stolls Anthologie 1ste Deel (af Theognis kun indtil Nr. 20; af Epigrammerne indtil Meleagros). Mædvigs græske Syntax §§ 107—185, som ere indovede ved mundtlig Oversættelse fra Dansk til Græsk efter Bergs Exempelsamling. I Maanedslæsning Homers Iliade efter Wilster. — VII Classe A: Stolls Anthologie, 2den Deel; Aristophanes's Fugle; Platons Apologi for Socrates; repeteret *Homeri Iliad.* lib. XIX, *Odyss.* lib. IV, V, VI; *Herodoti* hist. lib. IX, *Plutarchi Themistocles et Pericles*; desuden det i denne Classe Læste. Tregders Mythologie og Litteraturhistorie, Bojesens attiske Antiquiteter læste i Udvælg.

Til anden Deel af indeværende Mars Afgangsgemalen opgive Candidaterne i Græsk: *Herodoti* hist. lib. IX; *Plutarchi Themistocles et Pericles*; *Platonis Apolog.* Socr.; *Homeri Iliad.* lib. XIX; *Odyss.* lib. IV, V, VI; *Aristophanis Aves*; Stolls Anthologie, 2den Deel, indtil Pindar. Brorson opgiver af Homer: *Odyss.* lib. I, II, V; *Iliad.* lib. XIX. Bryndum opgiver: *Xenophontis Anabasis* lib. VI et VII; *Herodoti* hist. lib. IX; *Xenophontis Memor.* Socr. lib. I; *Platonis Apologia* Socr., ejusd. Crito et Euthyphro; *Homeri Iliad.* lib. I, VI, XII, *Odyss.* lib. II et III; Stolls Anthologie, 2den Deel; de Brudstykker af Tragoedier, som findes i Tregders Anthologie, med Undtagelse af det sidste Stykke.

Hebraisk. VII Classe B: Whittes Formulære læst og repeteret; af Genesis de 16 første Capitler læste og repe-
rede. — VII Classe A: Genesis fra Cap. 17 og Bogen ud;
ved Halvaarsexamens afmeldte sig imidlertid alle de tre Di-
sciple, som hidtil havde deltaget i den hebraiske Undervisning.

Religion. I Classe: Balslevs Bibelhistorie, Jen-
sens Samling af Bibelsprog og nogle udvalgte Psalmer af
Hjorts Psalmebog. — II Classe: Balles Lærebog Cap. 1,
2, 8 og 6; af Herslebs større Bibelhistorie Oversigt over
Indholdet af det gamle Testamente Skrifter og af disses spe-
ciellere Indhold fra Skabelsens Historie til 4de Periode; des-
uden et Udtog af den bibelske Geographie. — III Classe:
Balles Lærebog Cap. 3, 4, 5 og 7; af Herslebs Bibelhi-
storie fra 4de Periode i det gamle Testamente Fortællinger
til Jerusalems Ødelæggelse af Titus; desuden et Udtog af
bibelsk Geographie. — IV Classe: Krog Meyers Lærebog
fra § 1 til § 44; af Herslebs Bibelhistorie Oversigt over
Indholdet af det nye Testamente Boger, Anhængt om Hed-
ningernes Religion, og af Evangeliernes speciellere Indhold
fra Christi Hødsel til hans Fremtræden i Jerusalem ved Pu-
rimfesten. — V Classe: Krog Meyers Lærebog fra § 44
til § 70 og fra § 153 til § 164; af Herslebs Bibelhistorie
fra Jesu Fremtræden i Jerusalem ved Purimfesten til Pauli
Fængsskab i Rom. — VI Classe: Krog Meyers Lærebog
fra § 83 til § 145 (Afsnittet fra § 98 til § 109 er forbi-
gaaet); af Herslebs Bibelhistorie hele det gamle Testamente.
— VII Classe B: Krog Meyers Lærebog fra § 145 til
§ 153 og fra § 1 til Pligtlæren; af det græske Testamente de
12 første Capitler af Lucas's Evangelium. — VII Classe A:
Krog Meyers Lærebog repeteret; af Lucas's Evangelium de
13 sidste Capitler og af Raskars Kirkehistorie fra § 50 til
Slutningen.

Historie. I Classe: Rosods Udtog af Danmarks Historie. — II Classe: Oldtidens Historie efter Bohr, med Forbigaaelse af det Meste af det Cursus (det, der er trykt med mindre Skrift). — III Classe: De vigtigste Begivenheder i Middelalderen. Kirkeforbedringen og Catholicismen mod Kirkeforbedringen. Efter Bohrs Læreboger. — IV Classe: Oldtidens Historie efter Rosod (udg. af Thrigé); enkelte Begivenheder, som tidligere ere lærte efter Bohrs gamle Historie, ere repeterede ved Siden deraf. — V Classe: Folkevandringen. Folgende Landes Historie indtil den revolutionaire Tidsalder: Frankrig, England, Tyskland (Helvetien, Bohmen), Italien, Spanien, Portugal, Nederlandene. Alt efter Bohrs Lærebog. — VI Classe: Danmark, Norge og Sverrig indtil vore Dage. Rusland, Polen (indtil dets Undergang), Preussen, Ungarn, indtil den revolutionaire Tidsalder; det græske Keiserdomme. Araberne og de andre mohamedanske Folk (den osmanniske Stat indtil den revolutionaire Tidsalder). Perser, Mongoler, Chineser. Efter Allens, Bohrs og Rosods Læreboger. — VII Classe B: Repetition efter udvidet Maalestok af Oldtidens Historie (efter Langbergs Udgave af Rosods gamle Historie); historiske Oversigter over Staternes Udvikling; større eller mindre Partier af Statsforfatningernes eller Statsforvaltningernes specielle Historie ere gjennemgaaede efter Bojesens Antiquiteter. Den gamle Geographie efter Rosnigfeldt. Det Vigtigste af Middelalderen efter Bohr. — VII Classe A: Repetitionscursus efter udvidet Maalestok af Middelalderens og den nyere Historie. Den revolutionaire Tidsalder er udførlig gjennemgaaet indtil Wienercongresseus Slutning; de øvrige Begivenheder indtil vor Tid ere samlede under en almindeligere Oversigt.

Geographie. I Classe: Ingerslevs „Kort Lærebog i Geographien“: den almindelige Indledning og Europa. —

II Classe: Samme Lærebog heelt gjennemgaaet. — **III Classe:** Velschows Lærebog: fra Danmark til den phreneske Halvo. — **IV Classe:** Samme Lærebog: fra den phreneske Halvo til Asien. — **V Classe:** Samme Lærebog: Asien, Afrika, Amerika, Australien. — **VI Classe:** Samme Lærebog: samtlige Verdensdele.

Arithmetik. **I Classe:** Mundts Regnebog forfra til § 134. — **II Classe:** Samme Regnebog fra § 53 til § 218 med Forbigaaelse af § 134 — § 168. — **III Classe:** Steens „Elementair Arithmetik“ med Undtagelse af Afsnittet om Proportioner og Anhænget om Kvadrat og Kvadratrod. Det Læste er tillige indsovet ved skriftlige Opgaver. — **IV Classe:** Steens „Ren Matematik“ forfra til S. 101 med Forbigaaelse af Afsnittet om Permutationer og Combinationer samt Kjædebrot. — **V Classe:** Samme Lærebog S. 101—134 og Kjædebrot S. 65—75. — **VI Classe:** Samme Lærebog S. 134—196 og Ligninger af første Grad med flere Ubekjendte. — **VII Classe B:** Samme Lærebog: Ligninger af første Grad med flere Ubekjendte, Logarithmer samt Repetition forfra til S. 196. — **VII Classe A:** Samme Lærebog: Repetition af hele Arithmetiken.

Geometrie. **IV Classe:** Ramus's „Elementair Geometrie“ forfra til S. 53 § 65. — **V Classe:** Samme Lærebog S. 61—112, § 76—117 med Forbigaaelse af S. 74—84. — **VI Classe:** Samme Lærebog S. 112—182 samt Repetition forfra til S. 137. — **VII Classe B:** Samme Lærebog S. 188—213 og Plantrigonometri efter Ramus's Lærebog samt Repetition af Stereometrien S. 143—213. — **VII Classe A:** Repetition af Geometrien og Stereometrien samt Astronomie efter Mundts Lærebog. — Under Professor Jürgensen. Det i Indbydelsesskriftet for forrige Aar S. 18 og 29 omtalte Provecursus sluttet. I afgigte Aar er efter

den der anførte Lærebog („Kortfattet Lærebog i Geometrien“ 1854) gjennemgaaet: de første Begreber af Integralregningen med nogle geometriske Anvendelser, samt af Mechaniken et Punkts Ligevægt og Bevægelse i tomt Rum med Anvendelse paa Faldet, Kastebewægelsen og Bevægelsen af en Planet om Solen. Desuden Repetition foretagen.

Naturlære. VII Classe B: Ørsteds „Naturlærerens mechaniske Deel“ forfra til „Vølgebevægelsen“. — VII Classe A: Samme Lærebog, fra „Stødet“ samt Repetition fra „Draabslydende Legemers Ligevægt“ til „Stødet“, og „Naturlærerens chemiske Deel“, oversat af Petersen, hele Bogen.

Naturhistorie. I Classe: Lütkens „Begyndelsesgrundene af Dyrerigets Naturhistorie“: Pattedyrene og Fuglene. — II Classe: Lütkens „Dyreriget“: Mennesket, Pattedyrene og Fuglene. — III Classe: Samme Lærebog: Fiske, Krybdyr og Padder. Vaupells „Planterigets Naturhistorie“ S. 1—72. — IV Classe: Vaupells „Planterigets Naturhistorie“: Det naturlige Plantesystem. — V Classe: Samme Lærebog: Planteanatomie, Plantefysiologie og Plantogeographie. Lütkens „Dyreriget“: Bloddyr og Leddyr. — VI Classe: Lütkens „Dyreriget“: den hele Zoologie. Vaupells „Planterigets Naturhistorie“: den hele Botanik (tildeels dog ogsaa efter Petits Lærebog).

Tegning. I Classe: Helfteds Tegneboger, 1ste og 2det Heste. — II Classe: Geometrisk Tegning efter Schjellerups Lærebog indtil omstrevne Polygoner. — III Classe: Schjellerups Lærebog i geometrisk Tegning indtil Ovaler.

I **Skrivning** ligesom ogsaa i **Tang**, **Gymnastik** og **Svømming** har Underviisningen været fremmet som hidtil.

Videnskabelige Samlinger.

I. Skolebibliotheket.

Siden Afslutningen af den i forrige Års Bereftning meddelelte Fortegnelse har Skolebibliotheket modtaget følgende Tilvægt:

Aeschylus Agamemnon. Erklärt von F. W. Schneiderin. Berlin 1856. 8.

Afbildninger til Brug ved Undervisningen i Zoologie i de lærde Skoler og Realskolerne. Udførte efter Universitetets zoologiske Museums Forelæsningstegninger, tegnede og lithographede af Chr. Thormā. 1 H.

H. L. Ahrens, De græcæ linguae dialectis. Gottingæ 1839—1843. 8.

C. I. Andersson, Sjön Ngami. Forskningar och upptäckter under syra års vandringar i sydvestra Afrika. Från Engelskan af G. Thomée. 1—2 D. Stockholm 1856. 8.

Aristophanes, Englene, Komedie af. Oversat og oplyst af S. L. Vibe. Christiania 1856. 8.

Athenæi Deipnosophistarum libri quindecim, ed. Jo. Schickehauser. V Voll. — Animadversiones in Athenæi Deipnosophistas, conscripsit Jo. Schw. IX Voll. Argentorati 1801—1807. 8.

R. S. Becker, Verdenshistorie. 16 Bd. 9. H. (De sidste fyrrehyve Års Historie af Eduard Arndt. Supplement til alle Udgaver). Kbhavn 1856. 8.

W. A. Becker, (n. J. Marquardt), Handbuch der Römischen Alterthümer nach den Quellen bearbeitet. 4 Th. Leipzig 1856. 8.

A. P. Berggreen, Tillæg til „Aandelige Sange med Melodier“ (see Skoleesterr. 1854 S. 33). Kbhavn 1856. Tversol.

Biblen, eller den Christne Kirkes Hellige Skrift, oversat af Grundtexten v. s. v. af Jac. Chr. Lindberg. 10 H. (Det nye Testamente). Kbhavn 1856.

A. Boeckhii corpus inscriptionum Græcarum. Adornavit et elaboravit Jo. Franzius, edidit Ern. Curtius. Voll. IV fascic. I. Berolini 1856. Fol.

S. G. Bohr, Et Indlæg i Forhandlingerne om Anordningen og Begrundningen af den lærde Skoles Undervisningsstof. Kbhavn 1857. 8.

- C. J. Brandt*, Gammeldansk Læsebog. En Håndbog i vor ældre Literatur på Modersmålet. I. Kbhavn 1857. 8.
- J. Cæsar*, Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft. 14 Jahrg. 1—6 H. Wetzlar 1856—1857. 4.
- C. Julii Cæsaris commentarii de bello Gallico*. Erklært von *F. Kraner*. Berlin 1855. 8.
- C. Julii Cæsaris commentarii de bello civili*. Erklært von *F. Kraner*. Berlin 1856. 8.
- A. de Candolle*, Géographie botanique raisonnée. T. I—II. Paris et Genève 1855. 8.
- G. & J. de Castres*, Ethymologik oder Theorie der Wortbildung der französischen Sprache. Leipzig 1851. 8.
- Chateaubriand*, Atala- René- Les Natchez. Paris 1854. 8.
- Choix des poésies françaises*. Stuttgart 1856. 8.
- Ciceros ausgewählte Reden*. Erklært von *K. Halm*. 1, 4, 6 Bdch. Berlin (Leipzig) 1853—1856. 8.
- M. Tullii Ciceronis de officiis ad Marcum filium libri tres*. Erklært von *G. Fr. Unger*. Leipzig 1852. 8.
- J. N. Clausen*, Nyt Tidsskrift for udenlandsk theologisk Litteratur. 2—4 H. 1856, 1 H. 1857. Kbhavn. 8.
- C. G. la Cour*, Kortfattet Lærebog i den evangelisk-christelige Religion (tildeles efter Balles). 2den omarbeidede Udg. Kbhavn 1856. 8.
- N. G. la Cour*, Lærebog i Gymnastik for Borger- og Almueskolerne i Danmark. Kbhavn 1856. 8.
- Diplomaticum Christiani Primi. Samling af Aktstykker, Diplomer og Breve, henhørende til Kong Christjern den Förstes Historie. Ved Registrator *Hans Knudsen*. Ester allerhøjeste Besaling udgivet af *F. Wegener*. Kbhavn 1856. 4.
- A. Dumas*, Voyage en orient. Stuttgart 1856. 8.
- St. Endlicher*, Enchiridion botanicum exhibens classes et ordines plantarum &c. Lipsiae et Viennæ 1841. 8.
- E. Erslev*, Den danske Stat, en geographisk Skildring for Følket. 2—25 H. Kbhavn 1856—1857. Imp. 8.
- Euripides*, ausgewählte Tragoedien des. Erklært von *F. G. Schöne*. 2 Bdch. Leipzig 1853. 8.
- B. J. Fog*, Cartesius, den nyere Philosophies Fader. Kbhavn 1856. 8. (Disp. for den philosophiske Doctorgrad).
- C. Fogh*, Chr. Lütken og Chr. Vaupell, Tidsskrift for populaire Fremstillinger af Naturvidenskaben. 3 Bd. 2—6 H., 4 Bd. 1—2 H. Kbhavn 1856—1857. 8.
- G. Forchhammer*, Oversigt over det Kongelige danske Videnskabernes

- Selskabs Forhandlinger og dets Medlemmers Afbelder i Aaret 1855 (No. 5—8), i Aaret 1856 (No. 1—3). Kbhavn. 8.
- J. T. Friedemann, Paränesen für studirende Jünglinge auf deutschen Gymnasien und Universitäten. Gesammelt und mit Anmerkungen begleitet. 1—6 Bd. Braunschweig 1836—1837. 8.
- A. Fryxell, Berättelser ur Svenska Historien. 21—24 D. Stockholm 1856—1857. 8.
- T. L. Gumprecht, Zeitschrift für allgemeine Erdkunde. 6 Bd. 5—6 H. Berlin 1856. 8. (See nedenfor under K. Neumann).
- Henckell og Bull*, Kort over Skandinavien.
- R. J. F. Henrichsen, Opgaver til Oversættelse fra Latin paa Dansk. 2den forøgde Udgave. Kbhavn 1857. 8.
- Herodotos*, Erklärt von H. Stein. 1 Bd. Buch 1 u. 2. Berlin 1856. 8.
- HPOΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΗΣ ΑΠΟΔΕΞΙΣ*. Mit erklärenden Anmerkungen von K. W. Krüger. 1—4 II. Berlin 1855—1856. 8.
- C. Holten, Læren om Naturens almindelige Love. Kbhavn 1857. 8.
- Homers Iliade*. Erklärt von J. U. Faesi. 2 Bd. Berlin 1855. 8.
- Q. Horatius Flaccus. Ad codices sæculi noni decimique exactum, commentario critico et exegetico illustratum edidit Franciscus Ritter. Vol. I—II. Lipsiae 1856—1857. 8.
- C. H. Kalfar, Livsbilleder af Guds Riges Historie. Kbhavn 1856. 8.
- F. Klee, De almeenculturhistoriske Principer for de europæiske Sprogs Dannelsse. Kbhavn 1857. 8.
- X. Bloz, Handwörterbuch der lateinischen Sprache. 14—16 Lief. Braunschweig 1856—1857. 8.
- K. Knudsen, Haandbog i dansk-norsk Sproglære. Kristiania 1856. 8.
- C. P. J. Krebs, De ni første Capitler af Salomons Ørdsprog, bearbeidede som Prøve til Skolebrug. Kbhavn 1856. 8.
- Krig, Civilisationens, Humanitetens, Retfærdighedens, Fornuftens, Christendommens, Frihedens Fjende. Kbhavn 1849. 8. (6 Expl., forærede af Forfatteren).
- A. Krönig, Die Fortschritte der Physik im Jahre 1853. Dargestellt von der physikalischen Gesellschaft zu Berlin. IX Jahrg. Berlin 1856. — im Jahre 1854. X Jahrg. Berlin 1857. 8.
- Napoléon Landais, Dictionnaire général et grammatical des dictionnaires français, extrait et complément de tous les dictionnaires anciens et modernes les plus célèbres. T. I—II. Paris 1851. Fol. — Complément du grand dictionnaire des dictionnaires français de Napoléon Landais. Par une société de savants, de

- grammairiens et d'écrivains sous la direction de MM. *D. Chésu-*
rolles et *L. Barré*. Paris 1853. Fol.
- S. Lange**, *Skolen og Livet. Pædagogiske Betragtninger*. 2den Halv-
 deel. Kbhavn 1856. 8.
- L. Lange**, *Römische Alterthümer*. 1 Bd. Berlin 1856. 8.
- C. Levinse**n, *Verbal-Concordants eller Bibel-Ordbog til det Nye
 Testamente i den autoriserede danske Oversættelse*. Kbhavn 1856.
 Imp. 8.
- C. E. Levy**, *Christian Johan Berger, en litterær-historisk Skizze*.
 Kbhavn 1856. 4. (Universitetsprogram).
- A. C. P. Linde**, *Meddelelser angaaende Kjøbenhavns Universitet,
 den polytekniske Læreanstalt, Sorø Academie og de lærde Skoler
 med dertil hørende Realunderviisning i Kongeriget Danmark for
 Aarene 1849—1856. 1ste Hefte. Universitetet. Kbhavn (1857).
 Imp. 8.*
- Titi Livii ab urbe condita libri. Erklärt von W. Weissenborn*.
 1—5 Bd. Leipzig 1853—1856. 8.
- Lucian, ausgewählte Schriften des. Erklärt von J. Sommerbrodt*.
 2 Bdch. Leipzig 1853. 8.
- Charles Lyell, Principles of geology*. London 1853. 8.
- J. N. Madvig**, *Om de grammatiske Betygelsers Tilblivelse og
 Væsen, første Stykke*. Kbhavn 1856. 4. (Universitetsprogram).
- J. N. Meier**, *Allmindelig Hovedregning*. Kbhavn 1856. 8.
- Méry, Une histoire de famille*. Paris 1856. 8.
- S. A. Milo** og **S. Schneekloth**, *Skolens Reform. Et Tidskrift*.
 7 Aarg. April—Decbr. 1856. Kbhavn 8.
- C. Molbech**, *Dansk Ordbog*. 2den, forøgede og forbedrede Udgave.
 5—6 H. Kbhavn. Imp. 8.
- C. Molbech**, *Blandede Skrifter, anden Samling, udvalgt, gjennem-
 seet og udgivet af Forfatteren*. 4 Bd. Kbhavn 1856. 8.
- Th. Molt**, *Darstellung des Thier- und Pflanzenlebens in den verschie-
 denen Regionen. Auf einer ... colorirten Karte mit erläu-
 terndem Text*. Schw. Hall und Leipzig.
- Th. Mommsen**, *Römische Geschichte*. 1 Bd. 1856. 8. (2 Hefter).
- Mosaique contenant 1. Le dernier des Abencérages par Château-
 briand., 2. Les prisonniers de Caucase par Xavier de Maistre,
 3. La grenadière par de Balzac, 4. Mémoires d'un écu de
 cinq francs par une vieille femme*. Stuttgart 1856. 8.
- Henry Murger*, *Le dernier rendez-vous*. Paris 1856. 8.
- Henry Murger*, *Scènes de campagne*. Paris 1856. 8.

- W. J. C. Mützell*, Zeitschrift für das Gymnasialwesen. 10 Jahrg.
6—12. H., 11 Jahrg. 1—5 H. Berlin 1856—1857. 8.
- J. P. Mynster*, Blandede Skrivter, 6 Bb. 1—3 H. Kbhavn 1856
—1857. 8.
- Cornelius Nepos*. Udgivet til Skolebrug af *C. Kerrn* og *C. P. J. Krebs*.
Kbhavn 1856. 8.
- K. Neumann*, Zeitschrift für allgemeine Erdkunde. Neue Folge.
1 Bd. 1—3 H. Berlin 1856. 8. (Fortsættelse af „Gumprecht
Zeitschr. f. allg. Erdk.“)
- Charles Nodier*, Romans. Paris 1850. 8.
- M. Noël* og *Chapsal*, Lærebog i den græs-romerske Mythologie til
Oplysning af classiske Forfattere, Digttere og Kunstmærker. Med
enkelte Forandringer oversat af *S. Roosen*. Christiania 1856. 8.
- Th. Overbeck*, Den danske Skueplads, i dens Historie, fra de første
Spor af danske Skuespil indtil vor Tid. 2 D. Kbhavn
1856. 8.
- P. Ovidius Naso*, die Metamorphosen des. Erklärt von *M. Haupt*.
1 Bd. Leipzig 1853. 8.
- N. M. Petersen*, Bidrag til den danske Literaturs Historie. III.
Det lærde Tidsrum 1560—1710. 2 H. Udg. af den danske
historiske Forening. Kbhavn 1856. 8.
- Phædrus*, ausgewählte Fabeln des. Erklärt von *F. E. Raschig*.
Leipzig 1853. 8.
- Pindar's*, Werke. Griechisch mit metrischer Uebersetzung und prü-
fenden und erlärenden Anmerkungen von *J. A. Hartung*. Leipzig
1855—1856. 8.
- Plutarchi vitae inter se comparatæ*. Ed. *Imm. Becker*. Vol I—III.
Lipziæ 1855—1856. 8.
- Plutark's* Levnetsbeskrivelser. Oversatte af det Græske og forsynede
med Anmærkninger ved *Stephan Tetens*. 1—4 D. Kbhavn
1800—1811. 8.
- Mme Radiguet*, Sonvenirs de l'Amérique Espagnole. Paris 1856. 8.
- N. E. Ravn*, Om Svangerskabstidens Grændser. Afhandling for
den medicinske Doctorgrad. Kbhavn 1856. 8.
- Louis Reybaud*, Le dernier des commis-voyageurs. Paris 1856. 8.
- C. Sallustii Crispi Catilina et Jugurtha*. Bearbeidede til Skolebrug
af *C. Müller*. Christiania 1856. 8.
- George Sand*, La petite fadette. Paris 1855. 8.
- F. Schiern*, Historiske Studier. 1—2 D. Kbhavn 1856—1857. 8.
- A. Schnizlein*, Iconographia familiarum naturalium regni vegetabilis.
XI H. Bonn. 4.

- G. F. Schoemann's opuscula academica.* Vol. I. Berolini 1856. 8.
- C. F. Schwartzkopff, Kongelige Rescripter og Resolutioner, Love og Expeditioner, Geistligheden i Danmark vedkommende.* (Ny Række).
1 Bd. 1846—1847. — 2 Bd. 1848—1849. Kbhavn 1855—1856. 8.
- A. Schweigler, Philosophiens Historie i sammentrængt Fremstilling.*
Oversat af F. C. B. Dahl.. 2 Halvdeel. Kbhavn 1856. 8.
- Eugène Scribe, Théâtre. — Comédies.* I—III. Paris 1856. 8.
- Sophokles.* Erklært von F. W. Schneidewin. 5—6 Bdch. Berlin 1854—1855. 8.
- Émil Souvestre, Les clairières.* Paris 1856. 8.
- Émil Souvestre, Chroniques de la mer.* Paris 1856. 8.
- Me de Staél, De l'Allemagne.* Stuttgart 1856. 8.
- M. G. Steenstrup, Dansk Maanedsskrift,* 4 Bd. og 5 Bd. 1—6 H. Kbhavn 1856—1857. 8.
- E. v. Sydow, Wand-Atlas: Nord- und Süd-Amerika, nach politischer Eintheilung colorirt, zehn Sectionen nebst Begleitworten.* Gotha 1856.
- E. v. Sydow, Wandkarte von Australien.*
Tabelværk, statistisk. 12 Bd. 1 Afsl. Kbhavn 1856. 4.
- Cornelius Tacitus.* Erklært von K. Nipperdey. 2 Bd. Leipzig 1852. 8.
- A. Thiers, Consulatets og Keiserdømmets Historie, 129—143 Leve-ring.* Kbhavn 1856—1857. 8.
- J. Thomsen, Vandringer paa Naturvidenskabens Gebeet.* 2 Halvdeel. Kbhavn 1856. 8.
- J. P. Trap, Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark.* 2—4 H. Kbhavn 1856—1857. 8.
- J. P. Trap, Kongelig Dansk Hof- og Statskalender, Statshaandbog for det danske Monarchie for Året 1857.* Kbhavn 1857. 8.
- F. H. Troschel, Archiv für Naturgeschichte.* 21 Jahrg. 4—6 II, 22 Jahrg. 1—3 H. Berlin 1856. 8.
- Rodolphe Töpffer, Nouvelles Génevoises.* Paris 1855. 8.
- Udsigt, kort, over det philologisk-historiske Samsunds Virksomhed i Aarene 1854—1855, 1855—1856. 2 Hester. 8. (Foræret af Overlærer Berg).
- M. Uhlemann, Drei Tage in Memphis.* Ein Beitrag zur Kenntniß des Volks- und Familienlebens der alten Aegypter. Göttingen 1856. 8.
- Universitets-Tidsskrift, nordisk.* 2 Aarg. 2 H., utgivet af G. Ljunggren. Lund 1856; 3 H., udgivet af G. A. Krohg. Christiania

- 1856; 4 H., utgivet af *A. Uppström*. Upsala 1856; 3 Aarg 1 H., udgivet af *A. Ingerslev*. Kbhavn 1857. 8.
- J. L. Ussing*, Attiske Studier. Kbhavn 1856. 4.
- G. Valentin*, Grundriss af det menneskelige Legemes Physiologie. Bearbeidet paa Dansk efter Originalens fjerde Udgave af *A. Hannover*. 4 Hester. Kbhavn 1856—1857. 8.
- K. Weinhold*, Altnordisches Leben. Berlin 1856. 8.
- L. Weisser*, Bilder-Atlas zum Studium der Weltgeschichte in hundert grossen Tafeln. Nach berühmten Kunstwerken alter und neuer Zeit gezeichnet und herausgegeben. Mit erläuterndem Text von *H. Merz*. 2 Liefer. Schw. Hall.
- V. Guilielme*, De vestigiis et reliquiis synonymicæ artis Græcorum. Hauntæ 1856. 8. (Disp. for den philosophiske Doctorgrad).
- P. Virgilii Maronis Aeneis*. Til Skolebrug bearbeidet af *G. F. W. Lund*. Kbhavn 1856. 8.
- P. Virgilii Maronis Aeneis*. Til Skolebrug bearbeidet af *O. Fibiger*. 2 H. (V-VIII Bog). Kbhavn 1856. 8.
- Vergils Gedichte*. Erklärt von *Th. Ladewig*. 3 Bdch. Berlin 1855. 8.
- Xenophons Memoiren*. Erklärt von *L. Breitenbach*. Leipzig 1854. 8.
- Xenophons Cyropädie*. Erklärt von *F. K. Hertlein*. 1—2 Bdch. Leipzig 1853. 8.
- A. Ørsted*, Af mit Livs og min Livs Historie. 4 Bd. 1—2 H. Kbhavn 1856—1857. 8.

Fortegnelse over de Studerende, der i 1856 have tilendebragt Afgangsexamen ved de lærde Skoler eller Afgangsexamen ved Universitetet; Universitetets Anmeldelser af Forelesninger; forskellige gjenuende Kirke- og Undervisningsministeriet udførde Bekjendtgjørelser o. s. v.

Skoleprogrammer.

- 1 Fra Kongeriget Danmark for 1856:
- Aarhuns Kathedralskole: *N. C. N. Læsø*, Fortegnelse over Skolens Bibliothek (II Ufb.).
- Borgerdydskolen paa Christianshavn: *M. Hammerich*, I. Svenske Vers af Bellman, Tegnér og Runeberg. II. Om Afgangsprøven ved de lærde Skoler. (Uddrag og Aftryk af en Afhandling „Om vort Examensvæsen“ i Nordisk Universitetstidsskrift, 1856. Kjöbenhavn.)

Frederiksborg Lærde Skole: *G. M. Flemmer*, *Undet Tilsæg til det i 1852 trykte Realcatalog over Skolens Bibliothet.*

Helsingør's høiere Realskole: *W. Lassen*, *Plan for Helsingør's høiere Realskole.*

Bording Lærde Skole: *C. F. Ingerslev*, *"Forbemærkninger" til en dansk-latinus Ord bog.*

Metropolitanskolen: *C. P. J. Krebs*, *De ni første Capitler af Salomons Ordsprog, bearbeidede som Prøve til Skolebrug.*

Nykøbing Kathedralskole: *G. Lund*, *2 litteraturhistoriske Tabeller:*
 1. *Udsigt over den græske Litteraturs og Kunsts Historie,*
 2. *Udsigt over den latinske Litteraturs Historie.*

Odense Kathedralskole: *R. J. F. Benrichsen*, *Deposits og Pennalisme, eller Om de Ceremonier og Gjenvordigheder, som forbundne vare forbundne med Indtrædelsen paa den academiske Bane.*

Ronne høiere Realskole: *H. K. Whittle*, *Scener af Terentses Eunuchus i Originalens Versemaal.*

Sorø Academies Skole: *E. Bojesen*, *Sagnet om de Saliges Øer.*

Det von Westensee Institut: *S. G. Bohr*, *Fortsættelse af Sagen om Realskolen og dens Afgangsexamen.*

Viborg Kathedralskole: *Fortegnelse over Bøger og Skrifter i Viborg Kathedralskoles Bibliothet.*

Fra Aalborg Kathedralskole og Borgerdydskolen i København, Herlufsholms, Horsens og Randers lærde Skoler, Ribe og Roeskilde Kathedralskoler ere alene Skoleesterretninger udgivne.

Til Høstideligheden i Anledning af Ribe nye Skolebygnings Indvielse den 5te September 1856 udgav Rector C. G. U. Bendtsen et Indbydelsesskrift „Om Ribe Kathedralskoles Bygninger forbund og nu.“ —

2. Fra Island.

Reykjavík lærde Skole (1855): *B. Johnsen*, *Skoleesterretninger.*

Pastoralseminariet i Reykjavík (1856): *P. Pjetursson*, *Esterretninger om Seminariet.*

3. Fra Hertugdømmet Slesvig før 1856:

Flensborg lærde og Realskole: *C. T. Schumacher*, *Der Lehrer-Beruf in seinen Antinomien.*

Randers lærde Skole: *E. Lembecke*, *Udvalgte Oder af Horats, oversatte.*

Slesvig Domskole: *C. Johansen*, *Ueber Anschauungsunterricht. Ein Beitrag zur Schulkunde.*

4. Fra Hertugdømmet Holstein for 1856:

Altona Gymnasium: M. J. S. Lüdt, Nachrichten über die Bibliothek und die Stipendien des Gymnasiums nebst Jahresbericht.

Glückstadt lærde Skole: E. Vollbehr, De Oedipi regis Sophocleæ oeconomia scenica.

Kiels lærde Skole: J. F. Horn, Ueber die allgemeine Bedeutung des Optativs und Conjunctivs der griechischen Syntax. Als Beilage: eine Schulserede.

Meldorf lærde Skole: O. Kallsen, Eine Uebersetzung des „Eid“ von Corneille (Act. I—III), mit einem Nachwort.

Plöns lærde Skole: Clausen, Der heilige Ostermorgen nach der Schrift, oder Harmonie der evangelischen Berichte über die Ereignisse am Grabe des Herrn und deren Meldung,

Rendsborg Real-Gymnasium: Vechtmann, Die Divisionsaufgabe m: (a ± b) in methodischer Beziehung.

5. Fra Hertugdømmet Lauenborg for 1856:

Kageborg lærde Skole: C. L. E. Zander, Andeutungen zur Geschichte des Römischen Kriegswesens. Vierte Fortsetzung.

6. Fra Preussen for 1855:

Programmerne fra de surværende Gymnasier og andre høiere Dannelsesanstalter.

II. Discipelbibliotheket

er blevet forøget med følgende Bøger:

G. C. Andersen, Samlede Værker, 23de Bd.: At være eller ikke være. — Carl Bernhard, Samlede Noveller og Fortællinger, 1ste Bd.: Et Aar i Kjøbenhavn, 2det Bd.: Dagvognen. Declarationen, 3die Bd.: Commissionairen. Numer Syv. Børneballet, 4de Bd.: Tante Francisca. Marie. Skjødespyderne. Et Ordsprog, 5te Bd.: Lykvens Yndling, 6te Bd.: Et Lovte. En Familie paa Landet, 7de og 8de Bd.: Gamle Minder, 9de og 10de Bd.: Krøniker fra Christian den Andens Tid, 11te Bd.: To Venner. Det gyldne Skind. Ved Assistentshuset. Hr. Krafft. — St. St. Blicher, Noveller 1—4 Bd. — G. Freytag, Debet og Credit, 1—3 Bd. — Ch. Dickens, Skizzen. — Chamier, Den Brace. — G. Sand, Leverino. Valentine. Familien Dutertre. — Bulwer, Falkland. — Efter det Engelske, Poul Ferroll.

III. Den naturhistoriske Samling er blevet forøget med følgende Gjenstande:

a. Sorærede:

- Adjunct Jensen: Nautilus Pompilius (Skål).
- Adjunct Berrn: En Muldvarp til Udstilling.
- Adjunct Fogh: Et Kronhjortegevier; Hornplader af Chelonia midas; en sort Rotte.
- Discipel S. Petersen (4de Cl.): Et Daahjortegevier med Hud.
- Discipel Adrian (4de Cl.): Tubipora sp.; et Stykke Sukkerrør.
- Discipel G. Bricka (4de Cl.): Menneskeføstre; en Scolopendra med udpræpareret Nervesystem (alle i Spiritus).
- Discipel Brockdorff (3die Cl.): Et Par Gemsehorn.
- Discipel Lütken (3die Cl.): En Træslange i Spiritus; en Snog ned Eg i do.
- Discipel C. Bricka (2den Cl.); En Gecko i Spiritus.
- Discipel S. Danneskjold (2den Cl.): En Raadyropsats.
- Discipel Jansen (1ste Cl.): En Raadyrsfod; fuglefodder.
- Discipel Stæger (1ste Cl.): Et udstoppet Egern.

b. Tilføjte:

1. Fra Universitetets zoologiske Museum:
Myrmecophaga tamandra. Bradypus torquatus.

2. Fra Naturaliehandler Holm:

Cranier af Cavia Cobaya, Sus scropha (Han), Mustela vulgaris, Cebus monachus, Chelonia midas. — En Hestefjæbe med Hjornetænder. — Triton cristatus, T. punctatus, T. Larve (i Spiritus). — Anthophyllum fasciculare (Østindien); Terebella sp.; Spongia sp.; Kjæbeapparat af Cidaris.

3. Fra Conservator Conradsen:

2. Længhvirvler af Equus caballus; Cranie af Hy-

pudæus agrestis (i Glas); Cranie af Mus musculus; Mustela foina. Acanthias vulgaris (udstoppet); Medusa sp. (i Spiritus); Lernæopoda elongata; Cephalopod-Æjæber. Ørnehalsvirbler. — Et Stykke af en Haifjæbe. — Gjen-ueimsavede Conchylier.

c. Udstoppede eller reparerede:

Bradypus torquatus; Myrmecophaga tamandra; Dipus jaculus; Cricetus vulgaris; Yunx torquilla; Cuculus capensis; Caprimulgus sp.; Tanagra tatao; Bombycilla gar-rula: Crotophaga ani.

IV. Den physiske Samling

er blevet forøget med 1. et Sæt Tridser (med 12 Lodder, 2. et Stereoskop med 20 Billeder.

Regnskabsvæsenet.

I. A. Skolekassens Regnskab.

1. Indtægt.

	Rd.	β
1. Beholdning efter Regnskabet for 1855—1856.....	2,494.	93.
2. Reuter af Skolens Capitalsformue	487.	16.
3. a. Fordebogs-Indtægter for Året 1856 4,189 Rd. 69/3		
b. Indtægter af Kirker og Præstekald 1,513 — 12 —		
	5,702.	81.

4. Samtlige Skolecontingenter:

a. Skolepenge.....	6,100	Rd. 40 β
--------------------	-------	----------

Deraf udbetalt Læ-

vernies Andeel .... 1,410 — 62 —

————— 4,689 Rd. 74/3

b. Lyse- og Brændepenge	1,119	—	—
-------------------------------	-------	---	---

c. Indskrivningspenge	180	—	—
-----------------------------	-----	---	---

d. For Testimonier	80	—	—
--------------------------	----	---	---

————— 6,068. 74.

Lateris.. 14,753. 72.

	Rd.	β
Transport..	14,753.	72.
5. Bidrag fra Universitetet	30.	=
6. Jord-, Gang- og Copulationspenge	2,297.	8.
7. Tilskud fra den almindelige Skolefond	6,000.	=
8. Resubnerede Forskud til Livsforsikringspræmier m.v. (cfr. Udgift 11)	1,776.	68.
Summa Indtægt..	24,857.	52.

2. Udgift.

1. Faste Gager til Lærerne	12,150	Rd. = β
Lønningstillsæg ifølge Lov af 28de Februar 1856	3,072	- - -
		15,222. =
2. For Timeundervisning.....	1,783.	70.
3. Pensioner.....	400.	=
4. a. Bibliotheket, foruden Renten 43 Rd. af den samme tilhørende Capital, stor 1,075 Rd. 316 Rd. 89 β b. Den naturhistoriske Samling .... 50 — = - c. Den physiske Samling..... 50 — = -		416. 89.
5. Bygningers og Inventariums Vedligeholdelse	1,524.	72.
6. Brændsels- og Velsynningsfornødenheder.....	698.	52.
7. Slatter og Afgifter.....	163.	90.
8. Negusfabricsföringen, or=		
dinairt	350	Rd. = β
Lønningstillsæg ifølge Lov af 28de Fe=		
bruar 1856 .... 83 — 67 -		
		433. 67.
9. Afgift til 4 Kirkeføler for Sangvægarering.....	480.	=
10. Forskjellige løbende Udgifter:		
a. Skoleopvarming...150 Rd. = β		
Lønningstillsæg ifølge		
Lov af 28de Fe=		
bruar 1856..... 84 — = -		
		234 Rd. = β
b. Reengjøring	169	— 40 -
Efteris..	403	Rd. 40 β 21,123. 56.

		Rb.	β
	Transport..	403 Rb. 40 β	21,123. 56.
c.	Porto, Protokoller, Skrivemateriale og Afskrivning.....	234 —	- -
d.	Programmer og Skolehøjtideligheder	208 —	37 -
e.	Andre Udgifter	57 —	88 -
			903. 69.
11.	Forskud til Livsforsikringspræmier m. v. (cfr. Indtægt 8)		1,713. 80.
		Summa Udgift..	23,741. 13.
		Beholdning..	1,116. 39.
		Balance..	24,857. 52.

3. Balance-Conto den 31te Marts 1857.

Activa:

1.	Skolens rentebærende Capital	12,179. 24.
2.	Bibliothekets do	1,075. =
3.	Contant Beholdning	1,116. 39.
	Summa..	14,370. 63.

Passiva:

1.	Beholdning til Dækning af Livsforsikringspræmier m. v. for Skolens Embedsmænd i næste Regnskabsaar	494. 70.
Saldo:	Capitalformuen den 31te Marts 1857	13,875. 89.
	Balance..	14,370. 63.

B. Stipendiesondens Regnskab.

I. Indtægt.

1.	Gonden eiede efter Regnskabet til 31te Marts 1856:	
a.	en af Københavns Magistrat administreret Capital	13,500 Rb.
b.	Indskrivningsbevis for	3,450 —
c.	Do. (Meyers Legat) for	2,500 —
d.	4 kongl. Obligationer paa	650 —
		20,100. =
2.	Renter af denne Capital for Året til 11te Decbr.	
1856		804. =
	Lateris..	20,904. =

	Rd.	β
Transport..	20,904.	=
3. Renten af Legatum Bartholini for samme Åar	4. 12.	
4. Fra Kolding nedlagte Skole modtaget Oplagspenge for en til Metropolitanstolen overgaaet Discipel.....	70.	=
Summa Indtægt..	20,978.	12.

2. Udgift.

1. Underbalance efter Regnskabet til 31te Marts 1856	258. 58.
2. Deels udbetalte, deels i den almindelige Skolefond indsatte Oplagspenge	563. =
Summa Udgift..	821. 58.
3. Saldo til 1857—1858:	
a. Den af Københavns Magistrat administrerede Capital.....	13,500 Rd.
b. Indskrivningsbevis for	3,450 —
c. Do. (Meyers Legat) for	2,500 —
d. 4 kongl. Obligationer paa	650 —
	20,100. =
e. Contant Beholdning	56. 50.
Balance..	20,978. 12.

Nota. Under Stipendiefondens Formue er indbefattet det akademiske Oplag for 30 Skolen freqventerende Disciple, stort 1,861 Rd.

II. Efter det af Rector under 15de October f. A. indsendte Forsslag approberede Ministeriet under 3die November næstefter folgende Fordeling af Skolens Beneficier for indeværende Skoleaar:

A. Høieste Stipendium, 50 Rd., tillagdes Disciplen M. P. Bryndum (i Henhold til Lov af 10de April 1855 § 3 angaaende Nedlæggelse af den lærde Skole i Kolding — see Skoleefterr. for 1855—1856 S. 56 —).

B. Mellemste Stipendium, 35 Rd., tillagdes Disciplene 1. E. A. Holmsted, 2. L. F. Richter, 3. D.

2. Utzhorn, 4. p. L. Krebs, 5. Ut. Bach, 6. p.
 R. Krohn, 7. S. C. M. Hjorth, 8. S. P. C. Røbke,
 9. V. C. S. Topsøe, 10. Ut. C. Heerfordt.

C. Laveste Stipendium, 20 Nd., tillagdes Disciplene
 1. C. T. Bang, 2. C. A. Utissen, 3. S. S. Ring, 4. p.
 f. J. Conradt-Eberlin, 5. J. Ut. V. A. A. Haase, 6. J.
 C. S. Wilse, 7. C. S. C. Holm, 8. R. S. Berggreen,
 9. S. V. Bülow, 10. A. A. M. Stub, 11. S. G. Hansen,
 12. G. C. C. Wiese, 13. J. E. A. Sahlerz, 14. p. V.
 Kær, 15. S. T. Andresen, 16. p. V. Seiberg, 17. M.
 Seligmann, 18. A. p. Grüner.

D. Fri Undervisning bevilgedes Disciplene 1. V.
 T. S. Petersen, 2. A. E. A. Utelsen, 3. C. E. Saaborg,
 4. J. J. Krohn. 5. f. A. p. Frydensberg, 6. S. S. A.
 Topsøe, 7. A. f. Boje, 8. C. V. J. Birkerod, 9. M.
 S. C. Bruhn, 10. M. A. V. Andersen, 11. J. S. O.
 Richter, 12. f. Castberg, 13. S. M. Ut. Wamberg,
 14. p. W. Jerndorff, 15. S. J. Møller, 16. J. f. S.
 Jørgensen, 17. J. A. Bang, 18. C. G. M. Larsen, 19.
 V. C. B. Holbech, 20. A. f. Bolle, 21. T. T. S. El-
 berg, 22. A. S. Gamborg, 23. J. Ipsen, 24. J. p.
 Melbye, 25. E. Ipsen, 26. E. C. Ut. Koch, 27. L.
 T. S. Utelsen, 28. Ut. p. Utelsen, 29. f. Linstow,
 30. T. L. C. A. Jørgensen, samt, som extraordinaire Grati-
 ster, 31. C. R. Ollgaard, 32. M. V. Ollgaard, 33. O.
 E. G. Ingerslev. (De tre sidstnævnte Disciple erholdt dette
 Beneficium ifølge ovenanførte Lov af 10de April 1855).

Endvidere blev, efter foregaaende Indstilling af resp. 14de
 Februar, 18de og 25de Marts d. A., ved Ministeriets Reso-
 lution af resp. 27de Februar, 30te Marts og 3die April, Be-
 neficium af fri Undervisning tilstaaet Disciplen C. J. S. J.

Thaarup fra Begyndelsen af Januar Quartal samt Disciplene R. T. Nielsen og C. F. G. Torst fra 1ste April d. A.

I videre Overeensstemmelse med Lov af 10de April 1855 blev ved Ministeriets Resolution af 24de Januar d. A. førstilte Understottelsesportioner for Skoleaaret 1856—1857 bevilgede tre af de Disciple, der fra Kolding Skole vare gaaede over hertil, nemlig M. P. Bryndum, C. R. Ollgaard og O. E. G. Ingerslev, saaledes at der tillagdes den Forstnøvnte 60 Rd., de to Sidstnævnte hver 30 Rd.

I det Klarupske Stipendium, 16 Rd. aarlig for hver Stipendiatur, vare efter forrige Aars Dimission 2 Pladser ledige. Blandt de Disciple, som Rector i Skrivelse af 8de Decbr. havde foreslaet til at indtræde i de vacante Pladser, tilkjendegav Directionen for de Klarupske Stiftelser under 12te næstefter at have valgt H. C. C. M. Hjorth og P. V. Bør, begge af 6te Classe, hvilke Disciple saaledes tilligemed de fire tidligere Stipendiater E. A. Holmsted, L. F. W. Richter, P. L. Krebs og N. Baché have nydt dette Stipendium i de to sidste Quartaler af 1856 og de to første Quartaler af 1857.

Det Bornemann-Lassoniske Legat, 10 Rd. aarlig, er for indeværende Aar af Legatets Ephorus, Kammerherre, Baron Juel-Rysensteen, overeensstemmende med Rectors Forlag af 10de Juni, under 11te næstefter tillagt Discipel i VII Cl. A. E. A. Holmsted.

Forskjellige Bestemmelser, meddeleste i Skrivelser fra Ministeriet.

Circulaire fra Ministeriet af 30te Juni 1856:
 „Efterat der ved Ministeriets Circulairskrivelse af 21de August 1855 blev til sagt og senere ved Finantsloven for 18^{56/57} er blevet bevilget de lærde Skolers faste Lærere, men ogsaa alene disse, en forhøjet Betaling af 21 Rd. aarlig for hver ugentlig Time, de give over 24 Timer ugentlig i Sprogene og Videnskabsfagene, er der deels fra enkelte faste Lærere ved nogle Skoler, der give Extratimer i de ikke videnskabelige Fag (Skribning, Tegning, Sang og Gymnastik) indkommet Andragender til Ministeriet om at erholde samme Betaling for Timerne i disse Fag, som ved hien Circulairskrivelse er bestemt for deres Extratimer i Videnskabsfagene, deels fra forskjellige Timelærere Begjæringen om at tilstaaes forhøjet Betaling for deres Timeundervisning. Ogsaa have enkelte Timelærere fremsendt Andragender om at faae Loven af 28de Februar d. A. om Udbetalingen af Embeds- og Bestillingsmændenes Lønninger i indeværende Finantsaar anvendt paa den dem tillagte Timegodtgjørelse af de lærde Skolers Kasser. Det Sidste er efter Brevbegning med Kirke- og Undervisnings-Ministeriet afflaaet al Indenrigsministeriet.

Som Forholdene nu stille sig, da Pengegodtgjørelsen for Timeundervisningen ved de stegne Priser paa alle Livets første Hornodenheder er sjunken i Værdie, medens paa den anden Side de egentlige Timelærere ere udelukkede fra den ved Loven af 28de Februar tilsigtede Lønningsforbedring, kan Ministeriet ikke Andet end finde det billigt og passende, at der for alle de Timer, der ved de lærde Skoler nu betales ringere end med den ved Ministeriets Circulaire af 21de Aug.

1855 fastsatte Betaling af 21 Rd. aarlig for hver ugentlig Time, fra indeværende Finantsaars Begyndelse at regne gives samme Betaling som for de faste Læreres Extratimer i Sprøgene og Videnskabsfagene, hvilken Betaling ogsaa, da der ved den er taget Hensyn til hvad der for Tiden kan ansees for Gjennemsnitsbetalingen for Timerne i Hovedstadens større private enten lærde eller Realskoler, er det Yderste, hvortil Ministeriet ved en Foranstaltung til Forbedring af Timelærernes Vilkaar i det Hele kan gaae. Ministeriet er dersor findet at søge det fornødne Belob til Udreelsen af denne forhoiede Betaling for Extratimerne udvirket ved en Tillægsbevilling til Finantsloven for indeværende Finantsaar og ved Finantsloven for 18^{57/58}.

Hvilket herved tjenstligen meldes Hr. Professoren til egen Efterretning og til Bekjendtgjørelse for vedkommende Lærere, med Tilhørende, at det er en Selvfolge, at den forhoiede Godtgjørelse efter Foranstaende ikke for indeværende Finantsaar kan udbetales til de Paagjeldende, foren den fornødne Finantsbevilling dertil er erholdt."

(Til at udrede den i foranstaende Skrivesse omhandede forhoiede Timebetaling blev ved Finantsloven af 4de Marts for Finantsaaret 1857—1858 samt Tillægsbevillingen af samme Datum de fornødne Belob bevilgede).

Skrivesse fra Ministeriet af 6te Mai 1857:
„I Henhold til Ministeriets Circulairskrivesse af 30te Juni f. A. og Bevillingen ved Finantsloven for 18^{57/58} vil der fra indeværende Finantsaars Begyndelse tilkomme samtlige ved de lærde Skoler samt Ronne høiere Realskole antagne Timelærere i de ikke videnskabelige Fag (Regning, Skrivning, Tegning, Sang og Gymnastik) samme Betaling for Timen som Skolernes faste Lærere for Extratimer, nemlig 42 p., uden Hensyn

til Ferier eller Fridge, men saaledes, at hver Maaned beregnes til 4 Uger og Alret altsaa til 48 Uger, eller 1 Måd. 72 $\frac{1}{2}$ maanedlig og 21 Måd. aarlig for hver ugentlig Time. Dog gjelder denne Regel ikke, forsaaadt der særlig er tillagt nogen Timelærer en fast aarlig Godtgjorelse, der i Forhold til det Antal Timer, han giver, er større end den Betaling, som efter den almindelige Regel vilde udkomme.

Med Hensyn til Beregningen af Timebetalingen bliver Tiden, for hvilken den udbetales, efter de alt vedtagne Regler, at beregne ganske efter Skoleaaret, altsaa, da en dobbelt Beregning skal opgjores hvert Finantsaar paa Grund af at Skoleaaret overskæres ved Finantsarets Begyndelse, Tiden fra 1ste April til Skolearets Udgang for $4\frac{3}{4}$ Maaned og Tiden fra 23de August til 31te Marts for $7\frac{1}{4}$ Maaned.

Hvilket tjenstlig meldes Hr. Professoren til behagelig Erfterretning."

Skrivelse fra Ministeriet af 11te Mai 1857:
 „I Anledning af hidtilværende Kassecontrolleur i Universitetsqvæsturens Contoir Kammerassessor Schmidts Entledigelse er der foretaget en Omordning af Forretningerne i bemeldte Contoir, der for Metropolitanstolen Bedkommende har hidfort den Forandring, deels at den Kassecontrol ved Metropolitanstolen, som til den Tid har været overdraget Assistent i bemeldte Contoir Gedé, for Fremtiden er henlagt til Kassecontrolleur-Eembedet i Universitetscontoret, deels at Afslæggelsen af Metropolitanstolens Regnskab, der hidtil ligeledes har været en Forretning for Assistenten, nu er overgaet til Bogholderen i Qvæsturecontoret.

Serom skulde Ministeriet ikke undslade at underrette Hr. Professoren.“

Afgangsexamens 1ste Deel.

Nr.	Candidaterne.	Sprog.	Franst.	Geographie.	Naturhistorie.
1.	C. H. Gyberg.....	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.
2.	P. F. E. Caæse.....	Mg.	Mg.	Ug.	Mg.
3.	C. F. B. Prangen	Ug.	Ug.	Ug.	Mg.
4.	H. B. Halkier	Mg.	Ug.	Mg.	G.
5.	J. J. Mohr	Mg.	G.	Mg.	G.
6.	J. B. Johnsen	Ug	Mg.	Mg.	Mg.
7.	C. J. Martensen	G.	G.	G.	Mg.
8.	H. J. B. Wits	Mg.	G	Mg.	G.
9.	A. B. Freund	Ug.	G.	Mg.	Mg.
10.	C. C. Christens	Mg.	G.	Ug.	Mg.
11.	J. N. Thiele	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.
12.	C. Martensen	G.	Tg.	Mg.	G.

Afgangseramens 2den Deel.

Dant.	Latin (Frifrigt).	Lat n (muntlig).	Gref.	Religion.	Historie.	Rithmetik.	Geometrie.	Naturfæ.	Hoved- charakteer.	Pointe.	Præst.
G.	G.	Mg	Ug.	Ug.	Mg.	Ug.	Mg.	Mg.	Første Char.	90	Ug.
Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Ug.	Mg.	G.	Ug.	Første Char.	90	—
G.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Ug.	Mg.	G.	G.	Første Char.	89	—
Mg	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Første Char	90	—
Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	Mg.	Tg.	Mg.	Første Char	79	Mg.
G.	G.	Ug.	Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Første Char.	86	G.
Tg.	G.	Mg	Mg	G.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Anden Char.	73	—
Mg.	G.	Mg.	G.	Mg.	G.	Tg.	Tg.	Tg.	Anden Char.	63	—
G.	G.	G.	G.	G.	Mg.	Tg.	Mdl.	G.	Anden Char.	57	—
Mg.	G.	G.	G.	G.	Tg.	Ug.	G.	Mg.	Anden Char.	75	—
Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	Mg.	Tg.	G.	Første Char.	81	—
G.	G.	G.	G.	Mg.	Mg.	Ug.	G.	G.	Anden Char.	70	—

Bilag II.

(Til Side 19.)

Sch e m a

over Examinationens Gang ved de offentlige Examiner i Metropolitan-skolen 1857.

A. A f g a n g s e x a m e n.

(Fra 23de til 25de Juni og fra 1ste til 6te Juli.)

VII Classe A. og VI Classe ere under den mundtlige Examen anafatte til Examination, den førstnævnte i tre, den sidstnævnte i to forskjellige Afdelinger.

VII Cl. A. α : bestaaer af Candidaterne: 1. Reiersen, 2. Richter, 3. Bang, 4. Nissen, 5. Haase, 6. Eberlin.

VII Cl. A. β : 1. Holmsted, 2. Skibsted, 3. Brorson, 4. Thrane, 5. Wilse, 6. Christensen.

VII Cl. A. γ : 1. Brøstrup, 2. Philipsen, 3. Bryndum, 4. Ring, 5. Scavenius.

VI Cl. α : 1. Badhe, 2. Krohn, 3. Wiese, 4. Topsøe, 5. Heerfordt, 6. Bendz, 7. Saaborg, 8. Martensen, 9. Privatisten Dannesthjold-Samsøe.

VI Cl. β : 1. Hansen, 2. Hjorth, 3. Røkke, 4. Nielsen, 5. Sahlerz, 6. Kjær, 7. Tholle, 8. Privatisten Aller.

I. Skriftlig Examen.

Tirsdagen den 23de, Onsdagen den 24de, Torsdagen den 25de Juni.

II. Mundtlig Examen.

Onsdagen den 1ste Juli.

IV Classes Læfestue.

Kl. 9. VII Cl. A. α . Latin.

Rector.

II Classes Læfestue.

Kl. 9. VII Cl. A. γ . tilliggemed

overste Halvdeel af α . Historie. Overlærer Espersen.

Kl. 5. VI Cl. α . Thysk. Overlærer Holbech.

V Classes Læsestue.

- KL. 9. VII Cl. A. β . Mathematik. Overlærer Petersen og Professor Jürgensen.
 KL. 5. VI Cl. β . Naturhistorie. Adjunct Fogh.

Torsdagen den 2den Juli.

IV Classes Læsestue.	II Classes Læsestue.
KL. 9. VII Cl. A. β . Latin. Rector.	KL. 5. VI Cl. β . Geographie. Adjunct Fogh.
KL. 5. VI Cl. α . Fransk. Professor Ingerslev.	

V Classes Læsestue.

- KL. 9. VII Cl. A. γ . Mathematik. Overlærer Petersen og Professor Jürgensen.

Fredagen den 3die Juli.

IV Classes Læsestue.	II Classes Læsestue.
KL. 9. VII Cl. A. γ . Latin. Rector.	KL. 9. VII Cl. A. β . tilligemed nederste Halvdeel af α . Historie. Overlærer Espersen.
KL. 5. VII Cl. A. γ . tilligemed overste Halvdeel af α . Religion. Adjunct Jensen.	KL. 5. VI Cl. α . Naturhistorie. Adjunct Fogh.

V Classes Læsestue.

- KL. 9. VII Cl. A. α . Mathematik. Overlærer Petersen og Professor Jürgensen (nederste Halvdeel først).

Lørdagen den 4de Juli.

IV Classes Læsestue.	II Classes Læsestue.
KL. 9. VII Cl. A. γ . tilligemed nederste Halvdeel af β . Græsk. Overlærer Berg.	KL. 9. VI Cl. β . Tydsk. Overlærer Holbech.
KL. 5. VI Cl. β . Fransk. Professor Ingerslev.	KL. 5. VI Cl. α . Geographie. Adjunct Fogh.

V Classes Læfestue.

KL. 9. VII Cl. A. α . tilligemed overste Halvdeel af β . Naturlære. Overlærer Petersen.

Mandagen den 6te Juli.

IV Classes Læfestue.

KL. 9. VII Cl. A. α . tilligemed overste Halvdeel af β . Græst. Overlærer Berg.

KL. 5. VII Cl. A. β . tilligemed nederste Halvdeel af α . Religion. Adjunct Jensen.

V Classes Læfestue.

KL. 9. VII Cl. A. γ . tilligemed nederste Halvdeel af β . Naturlære. Overlærer Petersen.

B. Hovedexamen.

(Fra 7de til 22de Juli.)

VII Cl. B., VI Cl., V Cl., IV Cl. og II Cl. ere under den mundtlige Examen i de fleste Fag, hver for sig, anafatte til Examination i to forskjellige Afdelinger.

VII Cl. B. α : bestaaer af Disciplene: 1. Øllgaard, 2. Petersen, 3. Lund, 4. Skrife, 5. Holm, 6. Paludan, 7. Berggreen, 8. Stub.

VII Cl. B. β : 1. Aughorn, 2. Krebs, 3. Scharling, 4. Jensen, 5. Gad, 6. Thiele, 7. Vilow, 8. Hansen.

VI Cl. α : 1. Bache, 2. Krohn, 3. Wiese, 4. Topsøe, 5. Geerfordt, 6. Bendz, 7. Faaborg, 8. Martensen.

VI Cl. β : 1. Hansen, 2. Hjorth, 3. Robke, 4. Nielsen, 5. Sahlerz, 6. Bjaer, 7. Tholle, 8. Carstensen.

V Cl. α : 1. Andresen, 2. Balfo, 3. Poulsen, 4. Heiberg, 5. Stage, 6. Abrahams, 7. Topsøe, 8. Rothe, 9. Birkerod, 10. Bruhn, 11. Lund, 12. J. C. Richter, 13. Pio, 14. S. Richter, 15. Hansen.

V Cl. β : 1. Krohn, 2. Danneskjold, 3. Frydensberg, 4. Ølgaard, 5. Ditzel, 6. Seligmann, 7. Boje, 8. Christensen, 9. Gagen, 10. Wind, 11. Sponneck, 12. Andersen, 13. Mohl, 14. Carl Tiemroth, 15. Chr. Tiemroth.

IV Cl. α: 1. Grüner, 2. Ingerslev, 3. Andree, 4. Reiersen, 5. Wedel, 6. F. Tesch, 7. Mathiesen, 8. Jerndorff, 9. Møller, 10. H. Jørgensen, 11. Tramp, 12. G. Hansen, 13. Rauch, 14. Larsen, 15. Abrahams, 16. Holbech.

IV Cl. β: 1. Høffding, 2. Skovgaard, 3. d'Auchamp, 4. Wamberg, 5. Bricka, 6. Philipsen, 7. Thiele, 8. Petersen, 9. C. Hansen, 10. C. Jürgensen, 11. Bang, 12. T. Tesch, 13. Heiberg, 14. Albeck, 15. Adrian, 16. Bolle.

II Cl. α: 1. H. Hansen, 2. Nyegaard, 3. Ring, 4. Bricka, 5. V. Hansen, 6. Bull, 7. Linstow, 8. Rickmann, 9. With, 10. Skeel, 11. Petersen, 12. Ahlefeldt.

II Cl. β: 1. Steenstrup, 2. Klein, 3. P. Nielsen, 4. Thaarup, 5. Frölich, 6. Krenckel, 7. Jørgensen, 8. Danneskjold, 9. Castenskjold, 10. Theilade, 11. Næghorn, 12. R. Nielsen.

I. Skriftlig Examens.

Tirsdagen den 7de Juli.

9-12. Dansk Stil VII Cl. B, VI, V, IV, III Cl. A og B.
II og I Cl.

4¹/₂-7¹/₂. Thøff Stil VI og V Cl.

Onsdagen den 8de Juli.

9-12. Latinssk Stil VII Cl. B, VI, V og IV Cl.

12-2. Regning II og I Cl.

4¹/₂-7¹/₂. Latinssk Version VII Cl. B, VI og V Cl.

II. Mundtlig Examens.

Fredagen den 10de Juli.

IV Classes Læfestue.

9-12. V Cl. α. Latin. Stud.
philol. Rosing.

12-2. V Cl. β. Religion.
Adjunct Jensen.

5-7¹/₂. I Cl. Thøff. Adjunct
Sørensen.

II Classes Læfestue.

9-11¹/₂. IV Cl. β. Historie.
Overlærer Espersen.

11¹/₂-2. III Cl. A. Geogra-
phie. Adjunct Fogh.

5-7¹/₂. III Cl. B. Naturhi-
storie. Adjunct Fogh.

V Classes Læfestue.

- 9-12. VII Cl. B. Naturlære. Overlærer Petersen.
 12-2½. II Cl. Fransk. Professor Ingerslev.
 4-7½. IV Cl. α. Mathematik. Overlærer Petersen.

Løverdagen den 11te Juli.

IV Classes Læfestue.	II Classes Læfestue.
9-11½. V Cl. α + VI Cl. Thøst. Overlærer Holbech.	9-12. IV Cl. α. Latin. Adjunct Krebs.
11½-2. V Cl. β. Geographie. Adjunct Fogh.	12-3. III Cl. A. Latin. Adjunct Kerrn.
4-7. III Cl. B. Thøst. Stud. theolog. Hviid.	5-7½. I Cl. Naturhistorie. Adjunct Fogh.

V Classes Læfestue.

- 9-11. II Cl. Historie. Professor Ingerslev.
 11½-2. VII Cl. B. Religion. Adjunct Jensen.
 4-7½. IV Cl. β. Mathematik. Overlærer Petersen.

Mandagen den 13de Juli.

IV Classes Læfestue.	II Classes Læfestue.
9-12. IV Cl. β. Latin. Adjunct Krebs.	9-11½. V Cl. β. Historie. Overlærer Espersen.
12-2. IV Cl. α. Fransk. Professor Ingerslev.	11½-2. V Cl. α. + VI Cl. Geographie. Adjunct Fogh.
4½-7. VII Cl. B. α. Græsk. Overlærer Berg.	5-7½. I Cl. Dansk. Adjunct Sørensen.

V Classes Læfestue.

- 9-12½. VI Cl. Mathematik. Overlærer Petersen.
 1-3½. II Cl. Religion. Adjunct Jensen.
 4-7. III Cl. A. Mathematik. Studiosus Smith.

Tirsdagen den 14de Juli.

IV Classes Læfestue.	II Classes Læfestue.
9-11. V Cl. β. Fransk. Professor Ingerslev.	9-11½. V Cl. α. Historie. Overlærer Espersen.
11-2. III Cl. A. Thysf. Overlærer Holbech.	11½-2. IV Cl. α. Geographie. Adjunct Fogh.
5-7. II Cl. α. Dansf. Overlærer Holbech.	5-7½. V Cl. α. + VI Cl. Naturhistorie. Adjunct Fogh.

V Classes Læfestue.

9-1. VII Cl. B. Mathematik. Overlærer Petersen.
1-3. IV Cl. β. Religion. Adjunct Jensen.
4-7. III Cl. B. Mathematik. Studiosus Smith.

Onsdagen den 15de Juli.

IV Classes Læfestue.	II Classes Læfestue.
9-11. VI Cl. α. Græsf. Rector.	9-11½. IV Cl. α. Historie. Overlærer Espersen.
11½-2. V Cl. β. Græsf. Adjunct Kørrn.	11½-2. III Cl. A. Naturhistorie. Adjunct Fogh.
5½-8. VII Cl. B. β. Græsf. Overlærer Berg.	5-7. III Cl. A. Dansf. Adjunct Sørensen.

V Classes Læfestue.

9-11. II Cl. β. Thysf. Overlærer Holbech.
11½-2. III Cl. B. Fransk. Professor Ingerslev.
5-7½. IV Cl. β. Naturhistorie. Adjunct Fogh.

Torsdagen den 16de Juli.

IV Classes Læfestue.	II Classes Læfestue.
9-11. VI Cl. β. Græsf. Rector.	9-11. III Cl. B. Historie. Overlærer Espersen.
11½-2. V Cl. α. Græsf. Adjunct Kørrn.	11-1. I Cl. Historie. Professor Ingerslev.
4-7. III Cl. B. Latin. Stud. philol. Rosing.	1-3. II Cl. α. Thysf. Overlærer Holbech.

V Classes Læsestue.

- 9-11. II Cl. β. Dansf. Overlærer Holbech.
 11-1½. IV Cl. α. Naturhistorie. Adjunct Sogh.
 4-7½. V Cl. β. Mathematik. Overlærer Petersen.

Fredagen den 17de Juli.

IV Classes Læsestue. 9-11. IV Cl. β. Fransf. Professor Ingerslev. 11-1. III Cl. B. Dansf. Candidat Kiilsgaard. 5-7. IV Cl. β. Thysf. Overlærer Holbech.	II Classes Læsestue. 9-12. VI Cl. Historie. Overlærer Espersen. 12½-2½. IV Cl. α. Religion. Adjunct Jensen. 4-7. V Cl. β. Latin. Stud. philol. Rosing.

V Classes Læsestue.

- 9-11½. I Cl. Religion. Adjunct Jensen.
 11½-2. II Cl. Naturhistorie. Adjunct Sogh.
 4-7½. V Cl. α. Mathematik. Overlærer Petersen.

Løverdagen den 18de Juli.

- 5-6. Sang. Organist Berggreen.
 6-8. Gymnastik. Premierlieutenant v. Holmsted.

Mandagen den 20de Juli.

IV Classes Læsestue. 9-11½. VII Cl. B. α. Latin. Overlærer Berg. 11½-2. VI Cl. β. Latin. Adjunct Krebs. 5-7. IV Cl. β. Græss. Adjunct Kærn.	II Classes Læsestue. 9-11. III Cl. A. Historie. Overlærer Espersen. 11-1. IV Cl. α. Thysf. Overlærer Holbech. 1-3½. III Cl. B. Geographie. Adjunct Sogh.

V Classe's Læfestue.

- 9-11½. V Cl. β. Naturhistorie. Adjunct Fogh.
 11½-2. V Cl. α. Religion. Adjunct Jensen.
 5-7½. III Cl. A. Religion. Adjunct Jensen.

Tirsdagen den 21de Juli.

IV Classe's Læfestue.

- 9-11. IV Cl. α. Græsk. Adjunct Kerrn.
 12-2½. VII Cl. B. β. Latin. Overlærer Berg.
 5-7½. VI Cl. α. Latin. Adjunct Krebs.

II Classe's Læfestue.

- 9-12. VII Cl. B. β. og α. Historie. Overlærer Espersen.
 12-2½. III Cl. B. Religion. Adjunct Jensen.
 5-7½. II Cl. Geographie. Candidat Riisgaard.

V Classe's Læfestue.

- 9-11½. V Cl. β. Thysk. Overlærer Holbech.
 11½-1½. I Cl. Geographie. Candidat Riisgaard.
 2-4. V Cl. α. + VI Cl. Fransk. Professor Ingerslev.

Onsdagen den 22de Juli.

IV Classe's Læfestue.

- 8-9. VII Cl. B. Hebraisk. Adjunct Krebs.
 9-11½. IV Cl. β. Geographie. Adjunct Fogh.

II Classe's Læfestue.

- 9-11½. VI Cl. Religion. Adjunct Jensen.

V Classe's Læfestue.

- 9-11½. III Cl. A. Fransk. Professor Ingerslev.

Løverdagen den 18de Juli, kl. 8 Formiddag, prøves de til Optagelse i Skolen anmeldte nye Disciple.

Onsdagen den 22de Juli, Kl. 1, afholdes Lærerforsamling i Auledning af Censuren. Derefter indtræder Sommerferien, som ender Løverdagen den 22de August incl. Translocationen foretages Mandagen den 24de August, Kl. 11 Formiddag.

Til at overvære den mundtlige Deel af ovenmeldte Examiner, Sang- og Gymnastikproben samt Translocationen indbydes herved Disciplenes Forældre og Foresatte samt andre Skoleus og Vidensfabernes Behyndere.

Metropolitanskolen i Juni 1857.

B. Borgen.

Rettelse til Skoleesterr. S. 14.

Under V Classe ere Disciplenes Navne fra 18—20 saaledes at anfore: 18. E. F. Christensen, 19. A. F. Boje, 20. S. O. C. Møhl.
